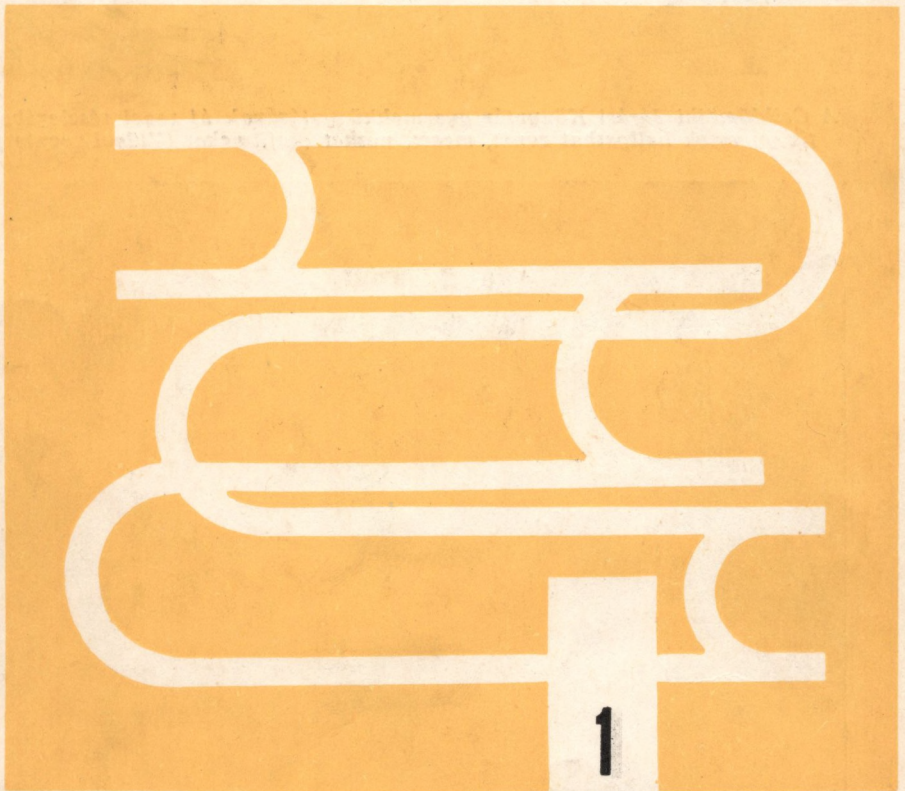

P 400(2)

szimainé főszerkesztő

KÖNYVTÁROS

1

1977

A Celdömölki Járási Könyvtár gyermekkönyvtárának új zenei részlegében egyszerre tíz gyermek hallgathat zenét, mesét, nézhet diafilmeket (Vida Levente felvételei)

TARTALOM

KATSÁNYI SÁNDOR—VARGHA BALÁZS: Gyerekek, könyvtárak, iskolák ...	3
Kitüntetések ...	8
Hogy jobban megértsék a hétköznapokat! (S. J.) ...	9
FÜLÖP GÉZA: Száz esztendeje indult a Magyar Könyvszemle II. ...	10
FOGARASSY MIKLÓS: A könyvtárstatisztika jövőjéről (Fórum) ...	13
Tudja-e, hogy ...	14, 42
PAJKOSSY GYÖRGY: A magyar irodalom és irodalomtudomány új kurrens bibliográfiájának indulása elé ...	15
Az első bolgár—magyar tájékoztatási szimpózium (R. Gy.) ...	17
<i>A könyvtárak életéből</i>	
LEBLANCZ ZSOLT: Jászberényben teljessé válik a kisüzemek szakirodalmi el- látása ...	18
BÁRÁNY LAJOS: A képzőművészet egy kerületi könyvtárban ...	24
SIMÁNYI JÓZSEF: Ismét van szakszervezeti mozgókönyvtár! ...	20
Újabb szép könyvtár Békésben (G. Gy.) ...	22
KOVÁCS MÁRIA: Hol helyezkedtek el a szombathelyi főiskola első könyvtár- szakosai? ...	26
A könyvtárosegyesület rendezvényei (V. M.) ...	26
A lapokban olvastuk (Kelet-Magyarország, Hajdú-Bihari Napló) ...	27, 28
Hírek ...	23, 29, 48, 53

L A T Ó K Ö R

RÁTKI ANDRÁS: A törvény ...	30
PÁLDY RÓBERT: Komplex művelődési intézmények. Sajtószemle ...	32
Nem láttuk ...	35
KAMARÁS ISTVÁN: Olvasó-szerepben IV. ...	36
<i>Kérdezz — felelek</i> ...	40
ARATÓ ANTAL: Add tovább — Könyvstaféta! ...	41
Pályázat Latin-Amerikáról középiskolásoknak (M. Zs.) ...	42

KÖNYVEKRŐL

Kikre néz a képernyő szeme? (Tóth Mária) ...	43
A közművelődés helyzete és fejlesztésének feladatai (Győri Erzsébet) ...	47
Kulturális intézmények és szervezetek Magyarországon (Bozóky Éva) ...	49

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

A József Attila Megyei Könyvtár évkönyve, 1975. (Végh Ferenc) ...	50
---	----

BIBLIOGRAFIÁK

KÖRMENDY KINGA: A Széchenyi-gyűjtemény (<i>Katona Jenő</i>) 51
SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK 52
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK 54
Tartalomjegyzék az 1976. évre (26. évfolyam) ... .. I—VIII.

A borító hátlapján Imets László ex librise

Из содержания

Katona Jenő — *Varga Balázs*: Развитие школьных библиотек (3);
Фюльöp Géza: Столетний журнал „Магьяр Кёньвсемле” 11. (Библиотечный обзор.) (10);
Фогараш Миклош. Будущее библиотечной статистики. (Заключение дискуссии) (13);
Пайкоши Дьёрдь. Начинается издание новой текущей библиографии по венгерской литературе и литературоведению (15);
Палди Роберт: Комплексные культурно просветительные учреждения. Обзор (32);
Содежание журнала от 1976 г. (I—VIII.).

From the contents

Sándor Katsányi—Balázs Vargha: Development trends in school librarianship (3);
Géza Füllöp: Centenary of the Magyar Könyvszemle II. (10);
Miklós Fogarassy: Future of library statistics (Summary of a discussion) (13);
György Pajkossy: New current bibliography on Hungarian literature and science of literature at the start (15);
Róbert Páldy: Complex institutions of adult education. A review. (32);
Cumulated Table of Contents for 1976 (I—VIII.).

Aus dem Inhalt

Sándor Katsányi—Balázs Vargha: Die Weiterentwicklung des Schulbibliothekswesens (3);
Géza Füllöp: Jahre alt ist die Zeitschrift „Magyar Könyvszemle” (Zeitschrift für Buchgeschichte) II. (10);

Miklós Fogarassy: Über die Zukunft der Bibliotheksstatistik (Beschluss der Diskussion) (13);
György Pajkossy: Es wird die neue laufende Bibliographie der ungarischen Literatur und Literaturwissenschaft eingesetzt (15);
Róbert Páldy: Komplexe allgemeinbildende Einrichtungen. Presseschau (32).
Inhaltsverzeichnis zum Jahre 1976 (I—VIII.).

Cikkeink szerzői

Arató Antal, a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár igazgatója; *Bozóky Éva*, a Könyvtáros rovatvezetője; *Fogarassy Miklós*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Füllöp Géza*, az ELTE könyvtártudományi tanszékének adjunktusa; *Györi Erzsébet*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezető-helyettese; *Kamarás István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Katona Jenő*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Katsányi Sándor*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Kovács Mária*, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola adjunktusa; *Pajkossy György*, az Országos Széchényi Könyvtár főosztályvezetője; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros ny. felelős szerkesztője; *Rátki András*, az MSZMP KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális osztályának munkatársa; *Simányi József*, a Könyvtáros munkatársa; *Tóth Mária*, a Könyvtáros újságíró gyakornoka; *Vargha Balázs*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ tudományos főmunkatársa; *Végh Ferenc*, a Műegyetemi Könyvtár tudományos főmunkatársa; *F. Wiesinger Piroška*, könyvtáros.

KÖNYVTÁROS

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805.

A KULTURÁLIS MINISZTERIUM LAPJA

Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
Levél cím: 1906 Budapest, Pf. 223.
Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**
77.5814 Egyetemi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: **Sümeghi Zoltán** igazgató

INDEX: 25 449

Terjeszti a **Magyar Posta**. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultura” Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat, H—1389 Budapest, Postafiók 149.

GYEREKEK, KÖNYVTÁRAK, ISKOLÁK

NAPIRENDEN A GYEREKKÖNYVTÁRAK KÖZÖS FENNTARTÁSA

A kölcsönzési adatokat tekintve a közművelődési könyvtárak ötszörösét teljesítik annak, amit az iskolai könyvtárak. 18 millió 200 ezer kötettel szemben 3 millió 600 ezer kötet áll. De ez már kedvezőbb arány, mint a 10 évvel ezelőtti, amikor nyolcszor nagyobb volt a közművelődési könyvtárak gyerekszolgálatának részesedése a könyvtári kölcsönzési forgalomból, mint az iskolai könyvtáraké.

Iskolai könyvtárak — közművelődési könyvtárak

Az általános iskolai könyvtárakban kölcsönző tanulók és a közművelődési könyvtárakba beiratkozott 14 éven aluli olvasók száma figyelemre méltóan egyezik: 580 ezer és 596 ezer. Hogy ez az egyezés nem véletlen, más tapasztalataink is mutatják. Azok a gyerekek olvasnak az iskolai könyvtárban, akik a közművelődési könyvtárba is járnak. Hozzátehetjük: akiknek otthon is van könyvük.

Ez az 580—596 ezer az általános iskolások számának (1 millió 50 ezer) valamivel több mint fele. Azzal is számolva, hogy az első-második osztályosok nagy része még nem olvas önállóan, s nem is könyvtártag, de még van ideje bekapcsolódnia az olvasásba — megkockáztatjuk azt a feltevést, hogy a tanulók egynegyed-egyötöd részét még mindig nem sikerült beavatni a rendszeres olvasásba. Az oktatás és a közművelődés közös erőfeszítésével sem. S erre 14 éves koron túl még kevesebb az esély.

Oktatás- és művelődésügyünknek talán legsúlyosabb gondja, hogy az egész kettős intézményrendszer funkcionálásában végül is ez az elv érvényesül — szándékainkkal szöges ellentétben: akinek van, annak adatik, akinek nincs, attól az is elvétetik, amije van. Más szóval: a társadalmi mobilitást, a „felfelé mozgást” nem tudja elég hatékonyan szolgálni sem az iskola, sem a közművelődés.

Az iskolai könyvtárak kölcsönzési eredményei minden összehasonlításban igen kis hatékonyságról vallanak. Egy kölcsönző tanulóra 6 kölcsönzött kötet jut, a forgási sebesség 0,5, az egy kölcsönzésre jutó könyvbeszerzési összeg pedig 4 Ft. Mindez nem volna baj, ha erősödne az iskolán belüli könyvhasználat, a kézikönyveknek az oktatási folyamatban való alkalmazása. De az iskolai könyvtárak a kézikönyvtári állomány gyarapodásában és használatában is elmaradtak a közművelődési könyvtáraktól.

A 4736 általános iskolából csak kb. 100-ban nem volt könyvtár az 1974—75-ös tanévben. (Ez összefügg a közös könyvtárak problémájával.) Viszont a nevelői és a tanulói könyvtár összevonását az iskoláknak csak 60 százalékában hajtották végre. Ebből arra következtethetünk, hogy a 40 százalékot kitevő könyvtárakban az elhelyezés igen kedvezőtlen, ezért nem lehet megvalósítani az összevonást.

A tanácsi könyvtárhálózatban a 14 éven aluli olvasók 28 százaléka (170 ezer) részesül teljes értékű ellátásban a gyerekkönyvtárakban. A többi, a 72 százalék a felnőttekkel közös könyvtárakat látogatja, ezeknek azonban sem állománya, sem elhelyezése, sem nyitvatartási ideje, sem személyi ellátottsága nem éri el a gyerekkönyvtárakét.

A közművelődési könyvtárak gyerekszolgálatának egyik teljesítményét a rendezvények nagy száma tükrözi. 30 000 rendezvény volt a könyvtárakban 1974-ben, s ezek közül 20 000-et a gyerekeknek, 6000-et az ifjú olvasóknak szerveztek. A rendezvény egyszersmind az iskolákkal való együttműködés alkalmá, mert nagyobb részüket közösen szervezik, s egy részük könyvtárban tartott tanítási óra.

A 15—19 évesek tanácsi könyvtári ellátásáról eléggé megbízható adataink vannak. Az ilyen korú népesség száma 820 ezer. Ebből a közművelődési könyvtárba beiratkozottak száma 318 ezer, tehát szűken 40 százalék. A beiratkozottak megoszlása foglalkozás szerint:

középiskolás 168 ezer, a középiskolások 80 százaléka; szakmunkástanuló 73 ezer, a szakmunkástanulók 40 százaléka; s végül dolgozó és egyéb 77 ezer, a dolgozók 18 százaléka.

Bármilyen hiányosnak tartjuk is az iskolák olvasóvá nevelő munkáját, az adatokból nyilvánvaló, hogy az iskolatípus (s az iskolai végzettség) alapmeghatározója az olvasási kultúrának.

A középiskolák 150 000 tanulójukat tartják nyilván mint az iskolai könyvtár olvasóját. Tehát 20 000-rel kevesebbet, mint amennyi a közművelődési könyvtárak középiskolás olvasóinak száma.

A tanácsi könyvtárak hatékonysági mutatói általában csak a felnőtt olvasókra vannak kidolgozva. Hogy a 15—19 évesek, s köztük a középiskolások ellátása milyen fokú, nem tudjuk kimutatni. Így is tanulságos az összehasonlítás a középiskolai és a tanácsi könyvtárak között.

Egy beiratkozott 14 éven felüli olvasóra a tanácsi könyvtárakban 28 kölcsönzött kötet jut egy évben, szemben a középiskolai könyvtárak 8 kötetével, s egy kölcsönzött kötetre 1,2 Ft beszerzési összeg jut, szemben az iskolai 7 Ft-tal. Az 530 középiskolából 61-ben (28 gimnáziumban és 43 szakközépiskolában) nincs könyvtár! A szakmunkásképző intézetek könyvtárait az utóbbi években erőteljesen fejlesztették. Összesített adataikat a Könyv és Nevelés 1976. évi 6. száma közölte elemző tanulmány-nal.

A középiskolások és a szakmunkásképzősök olvasása, könyvtár- és főleg kézi-könyvhasználata robbanásszerűen fejlődne, ha az olvasótermek befogadóképességét lényegesen növelni lehetne. Mindenekelőtt az iskolai olvasóhelyek számát kell növelni. Minden iskolában kevés a könyvtári alapterület, az új és a régi épületekben egyaránt. Bár egy-egy iskolában két-három tanterem egybenyitásával radikálisan növelték az alapterületet, ez az összképen alig változtatott.

Ha már a hagyományos iskolai könyvtárhelyiség végképp nem alkalmas a szabadpolcos berendezésre, a tanulók bebocsátására, legalább egy külön olvasóterem létesítése szükséges, kézikönyvekkel és folyóiratokkal.

A tanácsi könyvtárak változatlanul tartják magukat ahhoz az elvhez, hogy nem hoznak létre külön ifjúsági könyvtárakat, hanem a felnőtt részlegekben, illetőleg a közös gyerek—felnőtt könyvtárakban teremtenek minél jobb feltételeket ifjú olvasóiknak. A külön ifjúsági részleg gyűjteménye ugyanis nem lehet olyan gazdag, hogy a fiatalok szerteágazó érdeklődését kielégítse. Ugyancsak meg lennének fosztva a fiatal olvasók a nagy könyvtárakban kialakított speciális szolgáltatásoktól, a hangtáraktól a reprografiáig. Tehát a külön ifjúsági könyvtár korlátozná a fiatalok lehetőségeit. A 14 éven felüli olvasónak külön örömet szerezhet, hogy már teljes jogú felnőttnek számít, legalábbis mint könyvtári olvasó.

Még sok a teendő a könyvtárakban — a nagyobbakban ugyanúgy, mint a kisebbekben — a 15—18 éves olvasók szolgálata terén. A gyerekkönyvtárból érkező fiatalok családi gondoskodáshoz vannak szokva, míg a felnőtt könyvtárak olvasószolgálatosai megszokták, hogy csak azzal a látogatóval foglalkoznak, aki hozzájuk fordul, egyébként nem avatkoznak bele a könyvtárhasználatukba. S ez a be nem avatkozás esetleg a magukra hagyatottság érzését kelti a kezdő „felnőtt” olvasókban.

Az ifjúsági könyvtári szolgálatában nagy szerep jut a rendezvényeknek, amelyekből — mint említettük — már hateraz jut egy évben erre a korosztályra. Egy részük — pontosabban meg nem határozható számban — ifjúsági klubfoglalkozás, tehát többé-kevésbé állandó résztvevőkre terjed ki, akik bekapcsolódnak a rendezésbe, előkészítésbe is. Az ifjúsági klub igen alkalmas a fiatalok demokratikus könyvtári részvételi formáinak fejlesztésére, a közösségi tevékenység igényének kialakítására is. Sajnos, csak kevés ifjúsági klub működik a könyvtárakban, s ezek működése sem folyamatos. Egy-egy jól összeforrott „nemzedék”, közösség „kiöregedése” után a munka nemegyszer ellasszódik, sőt az egész klub feloszlik, mert sikeres működése személyekhez kötődött.

Közös fenntartású könyvtárak

Az általános iskolák és a tanácsi könyvtárak együttműködésének legreményteljesebb formája a közös fenntartású könyvtárak létesítése.

Két igen jól megkülönböztethető területen kerülhet erre sor: a kistélepeüléseken és a nagyobb városokban.

Kis településeken az „egy falu — egy könyvtár” elv érvényesítése megállt az iskoláknál, mert nem volt olyan elképzelés, amit mind a két hálózat elfogadott volna.

1972-ben a 18 éven aluli ifjúsági könyvtári ellátottságáról szóló Irányelvek így rendelkeztek: „A kistélepeülések részben osztott és kislétszámú iskoláiban tanuló gyerekek könyvtári ellátása a falusi közművelődési könyvtárak feladata...” Csak-hogy ezt a feladatot a közművelődési könyvtárügy abban az időben kapta, amikor a kisközségek könyvtári ellátása a legkritikusabb helyzetbe került: a korábbi helyi tartalékok kimerültek, a központi ellátásra tett kísérletek és kezdeményezések (a körzeti rendszer kiépítése, bibliobuszos megoldás) sorra befulladtak.

Természetesnek kell tartanunk, hogy ilyen körülmények között a községi könyvtárak nem vették át az új feladatot.

Gyermekolvasók a Mátraszentimrei Községi Könyvtárban (MTI Fotó — Kunkovács László felvétele)

Az iskolai könyvtári funkciót vállaló közművelődési könyvtárak száma a legkisebb településeken (az 1000 lakosnál kisebb lélekszámú községekben) a legalacsonyabb. Éppen ott, ahol az Irányelvek azt előírják. E kis településeknek kb. a 98 százaléka nem mozdult meg — nem tudott megmozdulni — az Irányelvek felszólítására.

Talán jobb is a jelenlegi „tisztá lap”, mint egy elrontott félmegoldás. Nemcsak lehetőséget ad, hanem rá is kényszerít: erőteljes centralizálással, nagy területet átfogó központi ellátással oldjuk meg együtt a kistelepülések közművelődési és iskolai könyvtári ellátását.

A városokban teljesen másként alakult a közös fenntartású — kettős feladatú — könyvtárak sorsa. Az ország városainak öthatodában egyáltalán nincs ilyen formában működő könyvtár, egyhatodában van. Az utóbbiaknak is mintegy a felében csak egy vagy két közös fenntartású intézmény működik, tehát egyedi megoldásról, nem pedig rendszerről van szó. A város iskoláinak nagy részére kiterjedő rendszer épült ki Miskolcon, Szolnokon, Törökszentmiklóson, Gödöllőn.

A közös fenntartású iskolai könyvtárak kialakulását bizonyára elősegítette a városi könyvtárak katasztrofális helyhiánya. Emiatt került előtérbe az iskola, mint városi fiókkönyvtárak szállásadója.

A már működő ilyen fiókkönyvtárak létét szinte állandóan fenyegeti az iskolai helyhiány. A most megindult kis demográfiai hullám, vagy az új lakótelepek benépesedése bármikor megfoszthatja eddigi helyüktől a fiókkönyvtárakat. S nem is hivatkozhatunk ilyen esetben az elmaradott szemléletre. Az, hogy minden gyereknek hely kell, elsőbbségi követelmény, mint hogy könyvtár (vagy tornaterem, vagy úttörőszoba) legyen az iskolában.

Am azt joggal elvárhatjuk, hogy az oktatási tervezés színvonala emelkedjék s igazodjék a várható — s a dolgok természete szerint hat évre előre látható — tanulólétszámhoz. A közös fenntartású könyvtárak kialakítása mindkét hálózathoz — az iskoláinak és a közművelődésének is — módszertani nyereséget ígér.

Az iskolai könyvtárhálózatot az Irányelvek megjelenéséig, sőt ez után is, főleg a személyzeti ellátás gyöngesége nyomasztotta. Amíg az általános iskolai könyvtárosokat — egy-két kivétellel — nem tudták honorálni, még órakedvezmény formájában sem, addig a könyvtárosok cserélődése csaknem lehetetlenné tette a képzést és a továbbképzést. A közös fenntartású iskolai könyvtárak lettek az elsők az általános iskolai könyvtárak közül, amelyekben főoglalkozású könyvtáros működik.

Ez a forma több iskola számára azért is vonzó volt, mert saját anyagi erejükből nem tudták volna megvalósítani a szabadpolcos átrendezést, nem tudtak volna a csekély beszerzési összegekből gazdag állományt kialakítani, drága kézikönyveket vásárolni.

Az iskolákban az utóbbi években erősen elterjedt a szaktantermes oktatás. Szaktantermi beosztásban a termék kihasználtsága 70-ről 90 százalék fölé emelhető. A hatékony szaktantermi munkához azonban jól ellátott könyvtár (és eszköztár) kellene. Ezért is kapóra jött az iskoláknak a közös fenntartás.

A közművelődési könyvtárak részéről a helyhiányon kívül csupa módszertani, elvi szempont szerepelt a közös könyvtárak indokául. Az első kísérletek (Miskolcon és Szolnokon) azzal a céllal indultak, hogy a gyerekkönyvtárakban kialakított módszereket beépítsék az iskola oktató-nevelő munkájába. De arra is volt példa, hogy az iskolában működő fiókkönyvtár elszigetelődött szállást adó iskolájától — valószínűleg mindkét fél hibájából (Pécs, Építők útja).

A városi közös fenntartású iskolai könyvtárak fejlődésének üteme 1970 óta szerény, de egyenletes: évi 3—4 intézmény létesül. Változatlan ütemet feltételezve 2050 táján terjedne ki ez a forma a városi könyvtárak felére. De a közös fenntartás általánossá tétele nem lehet cél, hiszen a városi könyvtárak anyagilag sem győznék a támogatást. Átmeneti típusnak kell tekintenünk, amely végül is az iskolai könyvtárhálózatot fogja erősíteni úgy, hogy ezek az intézmények fokozatosan csak iskolai könyvtárakká fejlődnek.

A közös fenntartású könyvtárak kialakult szervezeti formái:

Városi kerületi modell. A leggyakoribb típus. Nagy és középvárosoknak a városközponton kívül eső iskoláiban alakult ki. A város központi gyerekkönyvtára és az iskola szerződést kötnek a könyvtárhelyiség és a működési, a berendezési, az állományfejlesztési és a munkaerő-feltételek közös megteremtésére. A helyiségről és a működési feltételekről mindenütt az iskola gondoskodik. Az egyéb kiadások vállalásának mértékében eltér a városok gyakorlata.

A könyvtár ellátja az iskolai könyvtár feladatait, és az iskola tanulóinak közművelődési könyvtári (gyerekkönyvtári) szolgáltatásokat nyújt. A szolgáltatások nem terjednek ki más iskolák tanulóira. Erre nincs is szükség: a könyvtár természetes vonzáskörébe eső tanulók és az iskola tanulói azonosak. A felnőttekre sem terjed ki a szolgáltatás: csak gyerek- és iskolai könyvtárként működik.

E típus előnye: megoldja egy-egy, a városközponttól távolabb eső városrész gyereklakosságának könyvtári ellátását, ami — épülethiány miatt — más módon nem volt lehetséges.

Városi külterületi modell. Nagy városok ritkán lakott külterületein, gyakran tanyaközpontokban alakult ki. Az előző modelltől annyiban tér el, hogy a felnőtt lakosság ellátását is vállalja. Tipikus példái a szegedi tanyavilágban működő városi könyvtári fiókkönyvtárak, amelyek iskolai feladatokat is ellátnak.

Ezek a területeken a központilag ellátott, kettős funkciójú könyvtár az ellátás megoldásának egyetlen racionális formája. Ha van a közös fenntartású intézménynek valahol létjogosultsága, itt feltétlenül van, ezért központi támogatással és intézkedésekkel kellene létrejöttüket előmozdítani. (Például Kecskemét, Cegléd stb. tanyakörzetében.)

Nagyközségi modell. Elterjedtsége gyakoribb, mint az Irányelvekben ajánlott kisközségi típusé. Leszámítva Komárom megye tavalyelőtti kezdeményezését és néhány zalai községet, kizárólag ilyenekről — 1000 lakoson felüli községekről — van tudomásunk. A „nagyközségi” jelző az Irányelvektől való eltérést jelöli; valójában kétharmaduk közepes nagyságú (1—5 ezer lakosú), s csak egyharmaduk kifejezetten nagyközség (5 ezer lakos feletti).

Jellege: a sokkal erősebb községi könyvtár átvállalja a nagy tanulólétszámú iskolától az iskolai könyvtári feladatot. Ezáltal az valósul meg, eggyel, sőt kettővel magasabb szinten, amit az Irányelvek a legkisebb településeknek javasol.

Ilyen esetben nem lehet közös helyiségről beszélni, mert bár a községi könyvtár az iskolától csekély távolságra, de külön épületben működik. Nem lehet a könyvtáros személyét sem „közösnek” mondani, hiszen a község főhivatású vagy tiszteletdíjas könyvtárosa veszi át a munkát, akinek csak ritka esetben van pedagógiai képzettsége vagy köze az iskolához.

Ezt a modellt a két könyvtártípus egyenlőtlen viszonyai hozták létre. Az iskola ugyanis semmilyen helyet nem adott a könyvtárnak, a községi könyvtár viszont, amikor új épületet kapott (Fonyód), külön helyiséget (Kenderes) vagy helyiségeket is (Besenyőtelek) juttatott a gyermekkönyvtárnak.

Rendkívül ritka a nagyközségi modellnek az a változata, amelyre az jellemző, hogy az iskolai könyvtár vállalja át a gyerekkönyvtári feladatok ellátását (Soltvad-

kert). Ez a típus a városi-kerületi modellhez áll közel, azonban hiányzik mögüle a központi gyerekkönyvtár.

Kisközségi modell. A községi könyvtár átvállalja az iskolai könyvtári feladatokat. Valójában itt sem lehet „közösségről” beszélnünk, mert megszűnik az iskola hozzájárulása.

Elterjedése: Komárom megyében 1974-ben 12 kisközségben hoztak létre ilyen ellátási típust. Ezenkívül még Zala megyéből ismerünk hasonló megoldást.

A könyvellátás terén számos változat alakult ki, szinte minden megye, város más-más formát választott.

a) A közművelődési könyvtár „állandó letét” formájában adja a gyarapodás zömét, az iskola a megmaradt pénzkeretéből a szorosan vett iskolai vagy nevelői állományt szerzi be (Eger, Szeged).

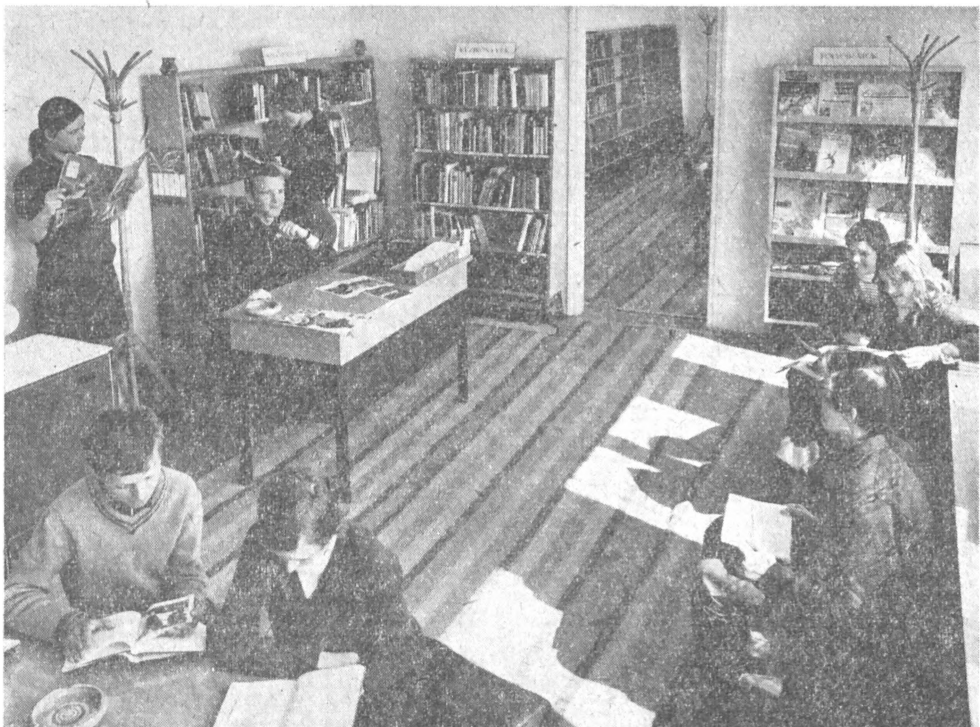
b) Mind a közművelődési könyvtár, mind az iskola nagy összeget fordít beszerzésre, ebből — az egységesnek tekintett — összegből gazdálkodnak. A beszerzés irányítása egy kézben van (Miskolc).

c) A közművelődési könyvtár „kiegészíti” az iskolai állományfejlesztést: az iskola által adott összeg arányában járul hozzá a fenntartáshoz. (Ezen alapul az iskola érdekeltisége.) A beszerzésről az iskola könyvtárosa dönt (Szolnok).

d) A közművelődési könyvtár vállalja az ellátást. Az iskola korábbi (jelentéktelen, néhány száz forintos) fejlesztése is elsorvad.

Mit javasolunk a helyzetkép alapján?

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, valamint a Könyvtártudományi és Módszertani Központ közös munkájával, az együttműködés különféle változatainak jelzésével ki kellene dolgozni a városi közös fenntartású könyvtárak *működési szabályzatát*, hogy ez szerződésmintául szolgáljon. Természetesen előzetesen tisztázni kellene azt is, hogy a szerződést közvetlenül az iskola és a könyvtár kösse-e, vagy a fenntartók. Ugyancsak együttes munkával ki kellene dolgozni a községi iskolai és a tanácsi könyvtár egyesítésének irányelvét. Mivel ez lényegesen nagyobb kiterjedésű kérdéskör mint az előbbi, miniszteri rendelet kiadása látszanék célravezetőnek.

A Mátraszentimrei Községi Könyvtárban (MTI Fotó — Kunkovács László felvétele)

A tisztázandó kérdések közé tartozik, hogy milyen lakosságszám alatt célszerű az egyesítés, valamint az is, hogy mi lesz az ilyen egyesített könyvtár sorsa, ha a körzetesítés során megszűnik az iskola a szóban forgó helyen. Sok gondot okoz ugyanis a könyvtári hálózatban, hogy az elhagyott iskolaépületeket több helyen nem kulturális, hanem gazdasági felhasználásra adják át.

A két dokumentum alapján a módosított hálózatfejlesztési tervekben már célszerű lenne megjelölni, hol fognak közös fenntartású, illetve egyesített könyvtárakat létrehozni.

Természetes, hogy az iskolában folyó minden egyéb tevékenységhez hasonlóan a könyvtár munkája is az *iskolai általános felügyelet* hatáskörébe tartozik. A megyei (városi) iskolai könyvtári szakfelügyelő szintén illetékes az iskolában folyó munka ellenőrzésére. De a közös fenntartású városi fiókkönyvtár mégis a maga anyaintézményével van a legszorosabb kapcsolatban, ennek irányítását követi, ennek szolgáltatásait veszi igénybe. Ezért azt javasoljuk, hogy a *tanácsi gyerekkönyvtári szakfelügyelő* legyen illetékes ezeknek a fiókkönyvtáraknak a felügyeletére.

A felügyelők búcsújárását úgy lehet elkerülni, hogy előre megbeszélt brigádlátogatást tartanak, amelyben iskolai és könyvtári részről legalább egy-két tag részt vesz, de lehetőleg minden illetékes. A felügyelet így az együttműködés fejlesztését, a módszerek egyeztetését is szolgálja.

Az egyesített községi könyvtárak felügyeletében szintén kívánatos volna az együttműködés. Kötelezővé egyelőre azért nem tehetjük, mert az iskolai felügyeleti hálózat sokkal több embert foglalkoztat, mint a megyei és a járási könyvtárak módszertani apparátusa. Nem kívánhatjuk — különösen akkor, ha az egyesítés kibontakozik —, hogy minden felügyeleti látogatáson könyvtári módszertani munkatárs is vegyen részt az érintett iskolában. Célravezetőbb, ha időnként (például öt-öt évenként) igen alaposan megvizsgálják az iskolában működő, területi funkciót is ellátó könyvtárakat.

Jó lenne, ha a beiratkozási díj tekintetében olyan döntés születne, amely az iskolai könyvtár teljes ingyenességét a közös fenntartású intézményekre is kiterjeszti. A statisztikai adatszolgáltatásra azonban többféle megoldás is elképzelhető:

a) Belenyugszunk abba az — országos szempontból helyteleníthető — helyzetbe, hogy a közös fenntartású könyvtárak mindkét „oldalra” jelentik adataikat, mégpedig a hálózatban megkívánt kategóriák szerint. (Az iskolai könyvtárakban például újabban nem kéri az olvasólétszámot, minden lehetséges olvasót — helyesen — olvasónak tekintenek.)

b) Külön csoportot nyitunk mind az iskolai, mind a tanácsi könyvtári statisztikában *Közös fenntartású intézmények címmel*. Ennek adatait egyik hálózat sem adja hozzá az országos adatokhoz.

c) A tanácsi könyvtárhálózat lemond azoknak a gyerekeknek számontartásáról, akik közös fenntartású könyvtárakat vagy iskolába beépült községi könyvtárakat látogatnak, és csak az ilyen könyvtárakba beiratkozott 14 éven felüli olvasók adatait kéri.

Katsányi Sándor — Vargha Balázs

KITÜNTETÉSEK

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkájának elismerésül *Geréb Lászlónénak*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tudományos főmunkatársának a **MUNKA ÉRDEMREND** ezüst fokozata kitüntetését adományozta.

A kulturális miniszter a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 59. évfordulója alkalmából, eredményes munkájának elismerésül *Faragóné Szij Erzsébetnek*, az MSZMP KB Székház könyvtárvezetőjé-

nek A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetés; nyugállományba vonulásuk alkalmából, több évtizedes eredményes munkájuk elismerésül a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium Információs Központjának dolgozói közül *Kovács Gézáné* csoportvezetőnek, *Ordódy Mária* tudományos főmunkatársnak A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetés adományozta, *Abrányi Boldizsár* könyvtárost pedig **MINISZTERI DICSÉRET**-ben részesítette.

Hogy jobban megértsék a hétköznapokat!

Közismert dolog, hogy a szocialista brigádok művelődési céljaik megvalósításért szerződéseket kötnek a könyvtárakkal. E kapcsolatok néhol virágoznak, másutt bizony formálissá merevednek.

Azt már valóban sok helyen elérték, hogy a szocialista brigádok tagjai rendszeres olvasókká váltak. Hallottunk már olyan brigádközösségről is, amely saját könyvtárát alapított, de nem mondott le az üzemi könyvtár igénybevételéről sem. Általános gyakorlat, hogy a szocialista brigádok tagjai maguk közül választják ki a kölcsönzés lebonyolítóját, rendszerint olyan társukat, aki már régi könyvtári olvasó. Ez a széles körben alkalmazott módszer kezdeti lépésnek meg is felel. Van azonban, hátránya is, s ez éppen a kezdő olvasókat sújtja. Megtakarították számukra a műhelytől a könyvtárig tartó utat, de ezzel megfosztották őket az élménytől: a könyvtári környezet varázsától.

Felismerték a veszélyt a könyvtárosok is. Néhány helyen már azon törik a fejüket, hogyan lehetne könyvtári környezetbe hozni — s megtartani ott — a szocialista brigádok tagjait. Jó példával szolgálnak erre a Martfűi Cipőgyár szakszervezeti könyvtárának munkatársai: ők a keddi napokat rendezvény-nappá minősítették. Ez önmagában nem új dolog, hiszen író-olvasó találkozókat, szellemi vetélkedőket, gyermekfoglalkozásokat — alkalmanként vagy éppen rendszeresen — más könyvtárakban is tartanak. Az sem egyedülálló, hogy a martfűiek felkeresték a szocialista brigádok vezetőit, s megkérdezték őket, milyen módszert választhatnának a könyvtár megmutatására, a könyvtárhasználat megtanítására.

Tulajdonképpen közvéleménykutatást tartottak, s ennek hatására alakították ki programjukat.

A keddi rendezvénynap-sorozat farsangi játékkal kezdődött. Négy, szerződéses szocialista brigád meghívott a könyvtárba egy, még nem szerződő brigádot. A közös, szórakoztató szellemi fejtető pedig jó alkalom volt nemcsak a néprajzi ismeretterjesztésre, hanem még a könyvtárba való beiratkozás, a kézikönyv- és katalógushasználat megtanítására is. A következő hetek keddein egyebek között irodalmi esteket, író-olvasó találkozókat tartottak. Egy ilyen alkalomra László-Bencsik Sándort hívták meg.

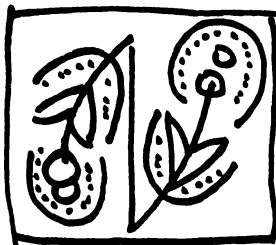
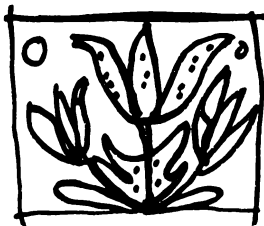
Vagyis e hagyományos s bevált művelődési formák alkalmasak voltak arra, hogy a könyvtárba szoktassák a szocialista brigádok tagjait, a cipőgyári munkásokat, akik ma már várják a keddi rendezvény-

napokat, mivel ezeknek emléke összekapcsolódott a megismert, otthonná vált könyvtári környezettel.

A statisztikai adatlapokon nem szerepel — nem szerepelhet —, hogy miféle változás is következik be a könyvtárba lépő emberben, hogyan hat rá a környezet társadalmilag, lélektanilag. Érdekes lenne pontosan tudni, hogy e hatás például miféle gondolatátársítási folyamatokat indít el a könyvtárba lépőben. A polcok közt először csak céltalanul — de kíváncsian — sétálgató miért éppen ezt vagy azt a kézikönyvet veszi le először. S milyen örömet is okozhat számára, amikor már önállóan igazodik el a polcok között! Aki átéli a könyvtári környezet varázsát, annak minden bizonnyal már nem a kölcsönzés lehetősége jut eszébe először a könyvtárról, s a hozzá vezető utat immár nem akarja megtakarítani.

A martfűi példa valóban többet is igazol. A következő lépést a keddi rendezvénynapokon ugyanis már maguk a szocialista brigádok tették meg. Azt javasolták, hogy ezeket az alkalmakat alakítsák közéleti fórummá! Hívják meg egy-egy összejövetelre, a brigádok körébe — például — a gyár vezetőit. Követlen beszélgetéseken ismerkedjenek meg egymással, a gyár életével, hogy jobban megértsék a hétköznapokat. A hétköznapokat, amelyekből önmagukat sem rekeszthetik ki. Az új művelődési kapcsolatokat tehát a közéletiség új s más, magasabbrendű formáit is megteremthetik.

A könyvtár ott van a gyár mellett. S a könyvtárban ott vannak azok, akik naponta a gyárba járnak: közös dolgaik helyet adó és eszmét cserélő keretévé válik a könyvtári környezet. (S.J.)

Száz esztendeje indult a Magyar Könyvszemle II.

A Magyar Könyvszemle 1892-től 1934-ig. Új folyam

A folyóirat e második, 43 esztendőt átfogó szakasza történetének leghosszabb és — hazánk történetének ekkori, gyakran radikális változásai következtében — legváltozatosabb időszak. E hosszú időszakban négy szerkesztő irányításával jelent meg a lap: 1892-től 1902-ig *Schönherr Gyula*, 1902-től 1911-ig *Kollányi Ferenc*, 1911-től 1924-ig *Gulyás Pál*, 1924 és 1934 között *Rédey Tivadar* volt a szerkesztője.

Az Új folyam 1. kötetének alcíme szerint a lap továbbra is „A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának közlönye”. Szerkesztője Schönherr Gyula (1864—1908) történész, a könyvtár kézirat- és levéltárának asszisztense. Az új program, amely „A Magyar Könyvszemle új folyam” címmel és „A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára” aláírással az 1892—93-i összevont évfolyam elején jelent meg, leszögezi, hogy a lap „tudományos tekintetben az eddigi nyomokon fog tovább haladni”. György Aladár nevének említése nélkül, az ő statisztikai felmérésére hivatkozva azonban megállapítja azt is, hogy a magyar könyvtárügynek az utóbbi években tapasztalt jelentékeny fejlődése csak mennyiségi tekintetben kielégítő, s ezért az új könyvtárügyi feladatok színvonalas megoldása végett a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára „folyóiratában saját érdekeit szolgálva, egyúttal a magyar könyvtári ügy támogatását tűzte ki egyik legfőbb feladatául, ... igyekezni fog még szorosabbra fűzni a kapcsolatot, mely a fővárosi és vidéki nagy könyvtárakat, az iskolák, egyházak és egyéb testületek könyvtárait, a családi és magánkönyvtárakat egy nagy erkölcsi szövetségben egyesíti közös feladataik megoldására, közös érdekeik védelmére”. A külföldi könyvtárak ismertetését „egy részt az összehasonlításban rejlő tanulságokért” tartja fontosnak, „másrészt, hogy a külföld magyar és speciális bibliográfiai vonatkozású anyagát hozzáférhetővé tegye a hazai tudományos körök számára”. Továbbra is célja a könyv-, könyvtár- és bibliográfia-történeti kutatások eredményeinek közreadása, az értékes kódexek (köztük korvinák) és újabb kéziratok, valamint az ősmotatványok és egyéb ritka könyvek ismertetése, továbbá a magyar nemzeti bibliográfia ápolása és tájékoztatás a hazai és külföldi szakmunkákról. A szerkesztői programnak — nyilván Schönherr ilyen irányú szakis-

mereteiből és érdeklődéséből adódóan — új vonása „a hazai levéltárügy felsorolása”. Végül a lap „közelebbi céljai mellett az általános tudományos érdekeket is” eredményesen kívánja szolgálni. (MKszle 1892/93. 1—4. l.)

Az új program tartalmában és a kitűzött feladatköröket tekintve gazdagabb, szélesebb a korábnál; a könyvtárügy és a gyakorlati könyvtári munka igényei jóval nagyobb hangsúlyt és a történeti jellegű célkitűzésekkel egyenrangú teret kapnak benne. Schönherr Gyula ugyancsak az 1892/93-i kötetben, a 376—377. lapon, a „Vegecs közlemények” rovatában és ugyancsak „A Magyar Könyv-Szemle új folyam” címmel tájékoztatta az olvasókat a lap tartalmának bővüléséről, megjegyezvén, hogy „az új kötet csak egyet hagyott el a régi évfolyamokból átvett rovatok közül: ez a „Magyarországi Könyvészet” című bibliográfiai melléklet”, amely a korabeli viszonyok között nem lehetett a kurrens nemzeti bibliográfia teljes jegyzéke.

A lap, ha a programjában ígérték szerint nem kezelte is egyenrangúan a történeti és a könyvtárügyi, illetve könyvtártani problémákat, kétségtelenül nagyobb teret szentelt az utóbbi kérdésköröknek Schönherr Gyula szerkesztősége idején, mint korábban tette. A már említett három legnagyobb budapesti tudományos könyvtár évi jelentése mellett néhány fontosabb vidéki könyvtárét (a kolozsvári tudományegyetem és az Erdélyi Múzeum Egylet könyvtárát s a szegedi Somogyi Könyvtárét) is közreadta, és ezzel valóban szorosabbra fűzte a fővárosi és a vidéki könyvtárak közötti kapcsolatot. Több cikket közölt a könyvtári kötelepéldány-szolgáltatásról és ennek törvényes rendezéséről; tudósított a magyar könyvtárügy első irányító szerveinek, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének, illetve a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának megalakulásáról és működéséről, valamint a külföldi könyvtárügy magyar szempontból is fontos jó néhány eseményéről (pl. könyvtári és bibliográfiai kongresszusokról), továbbá a nálunk is alkalmazható és megvalósítható módszerekről és eredményekről (pl. a különféle szakrendszerekről, állványrendszerekről, katalógizálási eljárásokról, könyvtárszervezési kérdésekről stb.). A Magyar Könyvszemleiben kezdte meg 1910-ben

könyvtártudományi szakírói tevékenységét Szabó Ervin is „A porosz állami könyvtárak lajstromozási rendszere” című tanulmányával, bár későbbi munkássága — majdnem teljes egészében — kívül esett a lap hasábjain.

A nagyobb és jelentékenyebb tanulmányok többsége azonban ebben a korszakban is történeti tárgyú írás volt. Akadnak köztük olyan kiemelkedők, amelyekre a külföldi szaksajtó is felfigyelt, mint pl. Fejérfapataky Lászlónak „A Gutkeled-biblia” című cikke, amely egy XI. századi kódex magyar vonatkozásait elemezte, de jelentek meg cikkek más kódexekről, köztük egykor a Corvina-állományába tartozókról is, bár a Corvina-val foglalkozó írások száma az előző időszakhoz képest lényegesen csökkent. A nyomdászat, a könyvkiadás és a könyvkereskedelem történetét vizsgáló tanulmányok mellett 1899-től külön melléklet tájékoztató folyamatosan a korabeli magyarországi nyomdákrol és a helyzetükben bekövetkezett változásokról. Szabó Károly „Régi Magyar Könyvtár”-ához 1892/93-tól kezdve külön „Magyar Könyvesház” című rovatban jelentek meg a pótlások és a kiegészítések. Az időszakai sajtó történetével foglalkozó írások közül kiemelkedik Esztegár Lászlóé Kossuth Lajos hírlapírói munkásságáról. Jelentékeny a könyvtártörténeti tárgyú és a könyvtárak — elsősorban a Széchényi Könyvtár — állományát ismertető tanulmányok és közlemények száma, de megjelenik a különféle típusú korabeli könyvtárak helyzetét elemző jó néhány munka is. A közművelődési könyvtárakkal azonban érdemben nem foglalkozott a Könyvszemle, holott a 19. század utolsó évtizedeiben mind a társadalom, mind az állami és más hivatalos szervek kezdeményezésére egyre több ilyen könyvtár alakult Magyarországon. Így is kétségtelen azonban, hogy Schönherr kilencéves szerkesztői tevékenysége idején emelkedett a lap színvonala, s nagyobb figyelem irányult a magyar könyvtárak és könyvtárügy időszerű problémáira.

A Magyar Könyvszemle 1902. évfolyamának Tárca-rovatában (162. l.) a „Szerkesztő változás a Magyar Könyvszemlénél” című rövid közlemény tudósít arról, hogy Schönherr Gyulát a vallás- és közoktatásügyi miniszter a szerkesztési teendők alól saját kérésére felmentette, és „a szerkesztői teendők végzésével Kollányi Ferenc jákai apátot, nemz. múzeumi őrt, a segéd-szerkesztői teendők végzésével pedig dr. Esztegár László I. oszt. nemz. múzeumi segédőrt bízta meg”. Ugyanitt a felmentett szerkesztő s az új szerkesztő és segéd-szerkesztő „A Magyar Könyvszemle olvasóközönségéhez” fordul. Schönherr megköszöni a támogatást, Kol-

lányi és Esztegár pedig a korábbi program megvalósításának folytatását ígéri, de a fő hangsúlyt a Széchényi Könyvtár felhalmozott kincseinek ismertetésére helyezik, különös tekintettel arra, hogy „a Magyar Nemzeti Múzeum ebben az évben ünnepli meg százéves fennállását”, s ahogy írják, azt kívánják, „hogy folyóiratunk is részt vegyen az ünneplésben...” (MKszle 1902. 162—163. l.)

Kollányi Ferenc (1863—1933) mint a Nemzeti Múzeum 1902-ben kinevezett igazgatója vette át a lap szerkesztését, s mivel az igazgatói teendők erősen elfoglalták, kinevezték mellé segéd-szerkesztőnek Esztegár Lászlót, a jelentékeny könyvtárelméleti és irodalomtörténeti munkásságot folytató művelt szakembert. Kollányi több, a Széchényi Könyvtár történetének első időszakával foglalkozó tanulmányt írt a lapba; ezek előmunkálatok voltak a könyvtár százéves történetéről tervezett monográfiához, amelynek azonban csak az 1. kötete jelent meg. (A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára 1802—1902. I. A könyvtár megalapításától gróf Széchényi Ferenc haláláig. Bp. 1905. 485 l.) Esztegár László (1870—1905) koncepciózus segéd-szerkesztői munkájával sokat tett a lap programjának megvalósításáért, fontos cikkeket is írt bele (pl. a könyvtárosképzésről vagy az 1897-i brüsszeli és az 1901-i párizsi bibliográfiai és könyvtárosi kongresszusról, amelyeken részt vett), de korai halála derékba törte pályáját.

A Kollányi szerkesztette évfolyamok — a programnak megfelelően — meglehetősen Széchényi Könyvtár-centrikusak; a könyvtári állományt ismertető írások többsége a különféle szaktudományok számára nyújt értékes forrásanyagot. A lap ekkor kevésbé szolgált a könyvtárügy és a könyvtári munka érdekeit, mint korábban, Schönherr szerkesztése idején; túlsúlyban vannak benne a történeti közlemények. A Tárca rovaton belül 1907-ben induló „Vidéki könyvtárak” című alrovat számít fontos újításnak, ez betűrendben tájékoztató a jelentékenyebb vidéki gyűjtemények helyzetéről, munkájáról és használatáról. A munkatársak közt fel kell figyelni Gulyás Pál nevére, akinek írásai már ekkor is, de különösen a következő időszakban, amikor ő lesz a folyóirat szerkesztője, áttörik a leszűkített profilt, s egyaránt kiterjednek a könyv- és könyvtári kultúra minden területére: a könyv- és könyvtártörténetre, a bibliográfiára, a hazai és a külföldi könyvtárügy és a könyvtárban szinte minden ágazatra.

Kollányi Ferenc ugyanis 1911-ben, amikor nagyváradi kanonokká nevezték ki, megvált múzeumigazgatói és szerkesztői állásától is, s a Magyar Könyvszemle új

szerkesztője *Gulyás Pál* (1881—1963) nemzeti múzeumi segédőr lett. (L. Változás a Magyar Könyvszemle szerkesztésében. = MKszle 1911. 280. l.) Gulyás, ahogy írásainak fentebb jelzett változatos tárgyköre is tanúsítja, sokoldalú és képzett szakíró és könyvtári szakember, bibliográfus, de aktív könyvtárpolitikus és irodalomtörténész is volt. A Széchenyi Könyvtárnak 1908-tól munkatársa, majd 1923-ban főkönyvtárosa, s utóbb igazgatója lett. Ő adott elő elsőként könyvtárosi ismereteket a budapesti tudományegyetemen. Itthon és külföldön, önállóan és a szaklapokban megjelent publikációinak száma rendkívül magas. A Könyvszemlének 1902-ben lett munkatársa, s egész története idején ő írta a lap számára a legtöbb tanulmányt, közleményt, könyvismertetést. Cikkei (amelyeknek válogatott felsorolására sem vállalkozhatunk ebben a keretben) hangban, stílusban, okfejtési módszerükben is újszerűek. A lap korábbi szerzőinek gyakran nehézkes írásmódorát, a pozitivistá adatközlésen alig túlmenő, gyakran bonyolult fejtegetéseit az ő munkáiban könnyed, ma is élvezhető világos fogalmazás, eleven vitakészség, koncepciózus okfejtés váltja fel. Ugyanakkor a hivatalos, reakciós könyvtárpolitika képviselője volt, értetlenül, sőt ellenségesen állt szemben a haladó művelődési és könyvtári törekvésekkel. 1910-ben például Szabó Ervinnel folytatott polémiát a Könyvszemle hasábjain: két cikkben támadta elképzelését és tervezetét az új fővárosi könyvtárról. Szabó Ervin ugyancsak a lapban válaszolt neki.

A saját írásaiban megnyilvánuló frissesség, sokoldalúság és koncepciózitás jellemzi az egész folyóiratot is Gulyás szerkesztőségének 13 és fél éves időszaka (1911—1924) alatt, amely időszak kétségtelenül kiemelkedő szakasza a Magyar Könyvszemle első ötven évének, annak ellenére, hogy a világháború, majd a gazdasági válság okozta különféle nehézségek erősen gátolták a szerkesztői munkát. A Tanácsköztársaság idején a lap megjelenése szünetelt, „A Tanácsköztársaság Könyvtárügye” címmel látott napvilágot „a könyvtárügyi politikai megbízottak hivatalos lapja”, a kommunista könyvtárügy és könyvtárpolitika orgánuma. A proletárdiktatúra bukása után, még 1919-ben egyetlen füzeté jelent csak meg a Könyvszemlének, s ebben mindössze a „Vidéki hírlapirodalmunk a proletárdiktatúra idején” című írás rövid kitétele utalt a Tanácsköztársaságra. A szerző, aki valószínűleg Gulyás, a vidéki kommunista sajtótermékekről szólva gúnyosan jegyzi meg, hogy „... a jó vidéket meglehetősen változatos címeke alatt boldogították azzal a szellemi gerstlivel...” (MKszle 1919. 142. l.)

Az 1920/21-i összevont és az 1922-i évfolyamban közölte aztán a szerkesztő hírhedett írását, a „Kommunista könyvtárpolitikát”-t, amely később önálló kiadványként is napvilágot látott. „Példátlannul személyeskedő cikke, amelyben leplezetlen elfogultsággal támadja a Tanácsköztársaság könyvtárpolitikáját. Nem az alapelveket cáfolja, hanem ennél az adott körülmények között következményeiben sokkal hatásosabb és veszélyesebb eljárást alkalmaz: személyi tamadást indít mindenki ellen, aki az új, szocialista könyvtárpolitika elvi kialakításában, vagy gyakorlati megvalósításában részt vett. Az új iránti értetlensége, elfogult állásfoglalásai és értékelései egy negyedszázadon át befolyásolták a Tanácsköztársaság könyvtárpolitikájának megítélését, és elriasztották a könyvtárügy korszerűsítésének és a forradalmi örökség felhasználásának még a gondolatától is” — írja róla *Kovács Máté* egyetemi tanár *A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében 1849-től 1945-ig* című könyvben. (Bp. 1970. 383—384. l.) Gulyás tehát e munkájával a Könyvszemlét a hatalomra került ellenforradalom szelleme és politikai szolgálatába állította. Szerencsére a lap más írásaiban nem érvényesült ilyen szélsőséges jobboldali állásfoglalás, és a Gulyást követő szerkesztőknek sikerült megővniük a folyóiratot az egyre erősödő faszálódás idején is a jobbra tolódástól.

Az 1923—24-i két évfolyamban Gulyás Pál *A könyv sorsa Magyarországon a legrégebbi időktől napjainkig* címmel három folytatásban megjelent, hosszú tanulmányában a magyar könyv kultúra és könyvtárügy történeti alakulását elemzi alaposan, körültekintően. Sajnálatos azonban, hogy helyenként itt is kifejezésre jut a progresszív irányzatokkal szembeni értetlen és elutasító magatartása. Az 1923-i évfolyamban Petőfi születésének centenáriuma alkalmából néhány, a költővel kapcsolatos írás lát napvilágot.

Az 1924. évi kötet megjelenése után Gulyás Pál lemondott szerkesztői megbízatásáról, azzal az indoklással, hogy Szinnyei József *Magyar írók élete és munkái* című biobibliográfiájának folytatása és kiegészítése igénybe veszi minden idejét. Szerkesztő-utóda 1925-től *Rédey Tivadar* (1885—1953) választékos stílusú író, irodalom- és színháztörténész és esztéta lett, aki 1910 óta volt tisztviselője a Széchenyi Könyvtárnak. Tíz éven át, 1934-ig szerkesztette a Könyvszemlét, amely éppen 1925-ben érte el fennállása ötvenedik esztendejét. Az 1925-i évfolyam elején „A félévszázados Magyar Könyvszemle” címmel és a „Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széché-

nyi Könyvtára” aláírással megjelent emlékező és programadó cikk büszkén, de némi túlzással állapította meg, hogy „az e kötettel lezáródo ötven évfolyam egyúttal hű tükröképe a magyarországi könyvkultúra utolsó félszázadának is”. A lap elsődleges feladatának a korabeli nehéz gazdasági viszonyok engedte szűk keretek között azt tartotta, hogy „benn könyvtárunk elsősorban a maga érdekei számára nyerjen orgánumot”, de lehetőség szerint az egész hazai könyvtárügyet szeretné szolgálni és a külföldi eredményeket is megismertetni. (MKszle, 1925. 3—5. l.)

A lap tartalma Rédey szerkesztői tevékenysége idején meglehetősen gazdag volt, a megjelent írások hangja, stílusa eleven, témakörük is változatos. A legtöbb közlemény művelődéstörténeti vonatkozású, s ezek közt olyan kiemelkedő jelentőségűek vannak, mint pl. a Halotti Beszédet tartalmazó Pray-kódexről szóló hat írás, továbbá Hoffmann Edit jeles művészettörténész és Berkovits Ilona ko-

dikológus, művészettörténész fontos tanulmányai, valamint hézagpótló nyomdászati-, könyv- és könyvtártörténeti munkák. (Pl. Iványi Béla: *Könyvek, könyvtárak és könyvnyomdák Magyarországon* és Gárdonyi Albert: *Régi magyar könyvkereskedők*. Mindkettő négy folytatásban, majd önálló kiadványként is megjelent.) Több cikk foglalkozik a Széchenyi Könyvtár életével és állományával, néhány a nemzetközi könyvtári élet fontos eseményeivel is, de a legmostohábban kezelt terület e tízéves ciklus idején is az általános magyar könyvtárügy és a könyvtartan.

A gazdasági nehézségek miatt a Könyvszemle 1935—1936-ban egyáltalán nem tudott megjelenni. 1937-től más körülmények közt, megváltozott funkcióval, új kiadóval és szerkesztővel, továbbá a magyar könyvtárügy egészét szem előtt tartó szélesebb programmal látott napvilágot az újabb, immár a „harmadik folyam” (*Folytatjuk*)

F ü l ö p G é z a

FORUM

A könyvtárstatisztika jövőjéről

Az elmúlt félévben a Könyvtáros Fórum rovatában a statisztikáról szakmai vita folyt. Ezzel egy időben és ettől függetlenül tervek és döntések születtek az egész hazai statisztikai beszámolási rendszer racionalizálására. A statisztikának ez a kormányzati szinten is jóváhagyott ésszerűsítése szükségszerűen befolyásolni fogja a könyvtári statisztikai beszámolási rendet is.

Az alábbiakban — nem a vita lezárásának igényével, hanem annak mintegy függelékeként — ezekről a tervekről, határozatokról is hadd essék szó.

E sorok írója — miként hozzászólásában is kifejtette — Sárdy Péterrel ellentétben, nem a gyűjtött adatok „megbízhatatlanságában” és kérdésességében látja a magyar könyvtárstatisztika gondját, hanem a jelenlegi rendszer mechanizmusában és a létrejött információs források hasznosításának módjában. Ennek eredményeként nem meglepő, ha arra a következtetésre jutunk, hogy bizonyos könyvtári szakágakban (nevezetesen: a közművelődési könyvtárak körében) túlságosan sokat és sokszor „mérnek” a beszámolók, más vonatkozásban „aritmiásan” és keveset.

A racionalizálást ezért abban a szellemben javasoltuk: *a jelenlegihez hasonló teljes körű, minden szolgáltató hely* (legyen az nagy megyei könyvtár vagy kis szakszervezeti letéti könyvtár) *évenkénti azonos jellegű megkérdezése helyett elégedjünk meg az ötvenként kétszeri megkérdezéssel.* A két évre a tervidőszakok „közepe táján” (a következő öt éves tervek előkészítéséhez) és azok záróévében van szükség.

Miért elégedhetünk meg ennyivel? Aki a Kulturális Minisztérium által kiadott statisztikai táblázatok adatbázisának változásait figyelni, észreveheti, hogy könyvtári rendszerünk fő adatai igen lassan módosulnak. Erdemi „tendenciákat” csakis nagyobb periódusokban lehet észrevenni és értékelni. Ésszerű tehát az a nézet, hogy olyan — a korábbiakkal összehasonlítható — országos táblázanyagot, amelyet az elmúlt tíz évben évente kiadtak, elegendő nagyobb időközökben megjelentetni.

Milyen következményei vannak ennek — kérdezheti jogosan a könyvtáros? Röviden szólva: az év végi, év eleji statisztikai munka terhe válik könnyebbé, legálábbis azokban az években, amikor az összesítő jelentések táblázatainak száma és bonyolultsága egyaránt csökkenni fog. A járási és a megyei könyvtárak, a szakszervezetek szakmai és megyei könyvtári központjainak munkatársai, azt hiszem, örömmel nyugtázzhatják ezt.

A legfontosabb alapadatokra az országos áttekintés érdekében, a leglényegesebb számokra a hálózati munka és a szakfelügyelet számára ebben a rendszerben is évente lesz szükség. Nem szűnik meg tehát a statisztika, s azok az alapbizonylatok, melyeknek „fegyelmi rendjéről” joggal esett szó a „statisztikai vitában”, változatlanul fontos információs szerepet játszanak majd. A statisztika rendszere azonban bátrabban építhet egy lépcsőzetes információs igényre: ami helyi, hálózati szinten az irányítás, az ellenőrzés és az önkontroll, a fenntartók tájékoztatása miatt fontos lehet, azt nem szükségszerű minden évben országosan is összesíteni.

Az 1977-es könyvtárstatisztika ilyen egyszerűbb formájú lesz, s csak 1978-ban és 1980-ban várható, hogy az országos szervek utasítása részletesebb beszámoló jelentést kér.

Jeleztük azonban: könyvtári statisztikánk — más vonatkozásban viszont — „aritmiás”, illetve aránytalan „elosztású”. A szakkönyvtárakról ötvenként, a legfontosabb — csaknem száz — nagy tudományos könyvtárról évente gyűjtünk adatokat. A „szakkönyvtárak” minősítésének kritériumai a könyvtári kataszter felállítása kapcsán is felmerültek, s ugyanez az út látszik járhatónak a szakkönyvtári statisztika terén. Nevezetesen: a jelenlegi több mint 1800 szakkönyvtár helyett a vegyes, a csak „könyvgyűjteményi” értékű létesítmények közül válasszuk ki azt az 500—800 „érdemi”, a szakkönyvtári rendszer gerincét alkotó könyvtárat, amelyről információt érdemes és kell „tárolnunk” és közreadnunk. Évente a legfontosabb mutatókról, a három és az ötéves periódusokban pedig azokról a vonatkozásokról is, amelyek kimutatását és jelentését a közművelődési könyvtárak évente szokták megadni.

És ez lehet az út ahhoz, hogy a statisztikai információs források se darabolják szét azt, ami az új könyvtári alaprendelkezésben is egy — a magyar könyvtárügy egysége. Hisz az új alaprendelet és a további utasítások ezt a széttagolást gyakorlatilag is lehetetlenné teszik. Néhány nagyobb közművelődési könyvtár ugyanis a „tudományos könyvtárak” közé is tartozik — s ha kétféle statisztika van, hol tartasuk őket számon?

Meggyőződésem, hogy — amennyiben a racionalizálást nem csonkításra, hanem ésszerű energia-elosztásra használjuk fel — a hálózati központok nem vesztik el a statisztikában rejtlő segítőeszközt, sőt megszabadulnak a — számítógépek korában — „kézi erővel” végzett összesítések terhének egy tetemes részétől is. S egyúttal: megfelelő arányú adatgyűjtéssel egységes magyar könyvtárstatisztika alakítható ki.

Természetesen sokat könnyítene a dolgon, ha — a külföldi tapasztalatok nyomában — nálunk is okos gépek és korszerű elektrotechnikai berendezések vennék át azt a számolási munkát, amely ma még emberi energiákat köt le és von el máshonnan. Ez azonban a racionalizálás egy másik lehetősége, s e sorok írója az ügyben csak szakmai óhajának adhat hangot.

Fogarassy Miklós

Tudja-e, hogy

megjelent a központi, a körzeti és az önálló szakszervezeti könyvtárak címjegyzéke (KMK 1976. 37. l.). Ez a több mint 130 budapesti és 150 vidéki könyvtár címadatait tartalmazó összeállítás jól kiegészíti az „A”- és „B”-típusú könyvtárakról az elmúlt tavasszal kiadott címgyűjteményt, amelyet nemcsak a könyvtárak és a könyvtárügyi irányító szervek fogadtak örömmel, hanem a sajtó munkatársai is munkájuk jó segédeszközeként üdvözölték és használták fel. Mivel az ilyen és hasonló összeállítások nem hiányozhatnak a könyvtárak kapcsolatteremtő tevékenységének eszköztárából, helyes lenne, ha a hálózati központok és a nagyobb területi egységek vezető könyvtárai — egyedül vagy könyvtárközi összefogással — az illetékességi körükbe tartozó könyvtárakról szintén közrebocsátanának a központiaknál sokkal részletesebb címtárakat.

A magyar irodalom és irodalomtudomány új kurrens bibliográfiájának indulása elé

Irodalomtudományunk első kurrens szakbibliográfiája — minden más tudományágat megelőzve — csaknem száz éve, 1879-ben indult. Alapításának, majd hosszú évtizedekig végzett munkájának érdeme *Hellebrant Árpádé*; nyomába *Goriupp Aliz*, majd *Kozocsa Sándor* lépett. Ez a szakbibliográfia gyűjtésében, szerkezetében az idők során többször változott. Arculata a húszas években állandósult, majd, a felzabradulás után, fontos nyereségként, kiterjesztette gyűjtését — meghatározott keretben — az irodalmi szövegekre, a szépirodalomra is. Az ebben a formában általánosan ismert és használt kiadványsorozat utolsó megjelent kötete az 1960. év kiadványait jegyzékelté, de sajtó alatt van 1965-ig terjedő további összefoglaló kötete, és folyik a szerkesztése egy 1970-ig terjedő kötetnek is, melyet a szerkesztő, *Kozocsa Sándor* mintegy saját sorozata zárókötetének szán.

A Kozocsa-féle bibliográfia értékét, gyakorlati használhatóságától függetlenül, két körülmény is hátrányosan befolyásolta. Az egyik a megjelenés növekvő késedelmé. Másfél évtizedes elmaradás a „kurrens” szakbibliográfiát időszzerűségétől fosztja meg. Másrészt az egyre bővített gyűjtőkörű bibliográfia végül nem juthatott el, egyetlen személy munkalehetőségeinek korlátozottsága miatt, a kívánatos viszonylagos teljességig.

1962-től, felelevenítve a Hellebrant által választott formát, az *Irodalomtörténeti Közlemények* adott helyet évente egy szűkebben válogatott, elsősorban a szorosan vett irodalomtörténetet felölelő szakbibliográfiának. Ennek a sorozatnak 1974 az utolsó megjelent évfolyama, szerkesztése évtizeden át V. Kovács Sándor, utóbb Bor Kálmán munkája. Több más kezdemény is tanúsítja az irodalomtudományi és -kritikai információ szükségességét. 1961-ben a Szabó Ervin Könyvtár előfizethető kártyéksorozatot indított, melyben mindmáig elsősorban az irodalmi kritika és az irodalmi recenziók kerülnek feldolgozásra évi több ezer tételben.

1972-ben az MTA Irodalomtudományi Intézete megkezdte kilenckötetesre tervezett összefoglaló irodalomtörténeti bibliográfiájának kiadását, mely az irodalomtörténet időrendjében haladva, valamennyi kötetében egységesen az 1970-ig közzétett szakirodalmat fogja feltárni, és ezzel majd — eddig az időhatárig — minden korábbi kurrens szakbibliográfiát helyettesít, kumulál (de gyűjtőkörének megfelelően a szépirodalmi anyagot csak szűk keretek közt közölve).

Mivel a Kozocsa-féle bibliográfia is 1970-nel zárul majd, kézenfekvő egy csatlakozó szakbibliográfia tervezésével még a hetvenes évekre vonatkozóan foglalkozni. Ezért tűzte napirendre az ügyet most az Országos Széchényi Könyvtár, mint a magyar irodalom és irodalomtudomány országos szakkönyvtára. A könyvtár terveiben ez a szakbibliográfia már régebben is szerepelt, de az új könyvtárépület jobb munkalehetőségeihez, nagyobb személyzeti létszámához kapcsolva. Aktualitást ad azonban az irodalomtudományi szakbibliográfia ügyének az „országos társadalomtudományi információs rendszer” kibontakoztatására irányuló közös könyvtárügyi erőfeszítés is.

1971-ben, a modern filológus könyvtárosok debreceni tanácskozásán *Bélley Pál* tartott előadást e szakbibliográfia intézményes folytatásáról, általában a Széchényi Könyvtár álláspontját ismertetve. További előkészítő lépésként a könyvtár 1975-ben az új, korszerű szakbibliográfia tervét vázoló tanulmány írására kérte fel *Botka Ferencet*, a Petőfi Irodalmi Múzeum bibliográfiai kiadványainak szerkesztőjét. A tanulmányt irodalomtörténészek és bibliográfusok együttese vitatta meg, s az előmunkálatok most már e tanácskozás eredményeire is figyelemmel folytatódhattak.

Igények és feladatok

A kitűzött cél világosan vázolható. Egy széles gyűjtőkörű, az irodalomra és az irodalomtudományra egyaránt figyelemmel levő, előzményeihez csatlakozó, lehetőleg gyors szerkesztésű, évenkénti kötetekben megjelenő szakbibliográfiát tervez indítani a Széchényi Könyvtár.

Ennek a szakbibliográfiának első és legfontosabb feladata a magyar irodalomtudományi kutatómunka sokoldalú támogatása. De az irodalomtudomány információs „rendszerében” nem lehet elég csupán a szaktudósok, kutatók körének bibliográfiai tájékoztatása. A tudomány, kultúra, közműveltség mai igény szintjén bibliográfiai információra tart számot — a szaktudomány elsőrendű érdekeltiségén felül — az ál-

lam kulturális apparátusa, az alkotók, oktatók tábora, a könyvkiadás, a sajtó, a tömegkommunikáció sok intézménye.

Ezeknek az igényeknek megfelelően kell megszabni a feldolgozandó anyag körét. A legfontosabb feladat mindenképpen az irodalomtudomány adalékainak érdemi teljesítésben való jegyzékelése, s ehhez csatlakozóan, ugyanazon rangsorban, de már többféle módon tervezhető mélységben, az irodalmi szövegeknek, a szépirodalomnak a számbavétele. Az irodalomtudományi alapanyaghoz természetesen csatlakoznak a legfontosabb kézi- és segédkönyvek, továbbá a társ- és rokontudományoknak az irodalmi kutatás érdekkörébe vágó válogatott anyaga. Tagadhatatlan jelentősége van továbbá napjainkban a folyóirat- és hírlapsajtó napi kritikai tevékenységének, az irodalmi vonatkozású hiranyagoknak, számos olyan elvi-kulturális dokumentumnak, mely az irodalmi életnek is irányt szab; ezek is a szakbibliográfiába, kívánkoznak. Végül benne élünk az irodalmi formák átalakulásában is, tapasztaljuk, hogy az irodalmi kultúra hogyan hatol be, az írásbeliségnél semmivel sem kevésbé tudatformáló módon a tömegkommunikáció audiovizuális formáiba. Az ősi dráma után — mely írva: irodalom, játszva: színház — századunkban a film, a hanglemez, a rádió és a televízió is részt vállal az irodalom társadalmi szerepében. Tetszetős törekvés az irodalom mindezen formáit a szakbibliográfia érdekkörébe sorolni; csábító könyvtárosi szándék egy-egy téma minden anyagát egybefoglalni. Ezt teszi — például — a több évtizedes múltú lengyel kurrens irodalmi-irodalomtudományi bibliográfia.

Az ideálisan elképzelt feladat fenti részleteihez még két fontos kiegészítés szükséges. Az egyik a külföldi magyar irodalmára és irodalomtudományára, magyar irodalomtörténetére vonatkozik. Nyilvánvaló, hogy szakbibliográfiából ez nem hagyható ki, része lévén a magyar irodalomnak és tudományának. A másik kiegészítés a hazai egyetemes irodalomtörténet nem nagyszámú, de a magyar szaktudósok munkáját tükröző kiadvány- és cikkanyagának felvételére vonatkozik. A hazai „egyetemes filológia” felvétele a szakbibliográfiába — mintegy kiegészítésként — kívánatos, mert jelenleg nem folyik más kurrens szakbibliográfiai számbavétele. Aggályos és illogikus lenne viszont — véleményünk szerint — a magyar irodalom bibliográfiájába beszúfolni külföldi szerzők magyarra fordított szépirodalmi műveit. Ez más bibliográfia feladata lehet, akárcsak a magyar szépirodalom idegen nyelvű fordításainak a nyilvántartása is az. Mégis, értelmes megoldást kíván a magyarra való költői műfordítás számbavétele a magyar irodalom bibliográfiájában.

A próbafüzet és tanulságai

Ebből az álláspontból indulva kezdte meg a Széchényi Könyvtár 1975 második felében — mindenekelőtt a kísérletezés és mennyiségi felmérés szándékával — egy széles gyűjtőkörű szakbibliográfia gyűjtőmunkáját, és abból, kéthavi belföldi anyag több mint kétezer adatára terjedően, *próbafüzetet* szerkesztett.

A kísérleti munka során a könyvek adatgyűjtéséhez a Magyar Nemzeti Bibliográfia szolgált támpontul, mindenfajta folyóirat- és sajtócikkanyag azonban eredeti gyűjtéssel került számbavételre (a figyelt kiadványok száma ugyanis messze meghaladta a Magyar Folyóiratok Repertóriumának kiadványkörét, mely szépirodalmat nem is vesz figyelembe). A kísérleti munka során több más forrásból gyűlt be a színházi és filmbemutatók, a rádió- és televíziójátékok adatanyaga. A próbafüzet szakrendje nem az ETO-hoz, hanem az irodalomtudomány belső tartalmi jellegzetességeihez igazodik, és az MTA Irodalomtudományi Intézetének nagy összefoglaló szakbibliográfiájában már elfogadott és alkalmazott elvek lehető átvételére törekszik. A füzet a fentiekben ismertetett, szélesen felfogott gyűjtőkört követi (pusztán technikai okokból hagyván figyelmen kívül a kísérleti munka során a külföldi termést). A szépirodalom nemcsak kötetes formában, hanem a központi napilapok és hetilapok anyagára is terjedően került számbavételre, mindamelllett — az utóbbiakra vonatkozólag — címadatok nélkül, csupán a szerző nevével műfajonként összevonva, a leelőhely közléssel. A kísérleti munka és annak eredménye sok tanulsággal járt. Kiderült, hogy ez a szakbibliográfia, éves kötet formájában, alighanem elérné a húszezer adatot. Bizonyos, hogy ennek feldolgozása meghaladja a szerkesztőség jelenlegi teljesítőképességét. A másik, semmivel sem kisebb gond az lehet, hogy egy ilyen hatalmas éves kötet nem válik-e nehezen kezelhetővé éppen a legfontosabb felhasználó, az irodalomkutató számára. Minél nagyobb ugyanis a közölt adatok száma, és minél vegyesebb ezek jellege, annál nehezebben tekinthető át és választható ki az elsőrendű anyag. A kérdés úgy is feltehető, hogy a túl átfogó keretekben tervezett szakbibliográfia nem ömleszt-e végül is magába olyan különemű tételket, melyeket célszerűbb lenne szétválasztani és inkább *több kiadványba* foglalni?

Még nem fogalmazódott meg végleges válasz ezekre a kérdésekre. Annyi azonban

megítélhető, hogy a bibliográfiai kötet gyűjtőkörét — a próbamunkához képest — *korlátozni* kell. Ez a keserves feladat többféle módon végezhető el. Az irodalomtudományi és kritikai anyag teljességének fenntartásával csökkenthető a kapcsolódó társ- és rokontudományi anyag felvétele (például az irodalomkutatót nem közvetlenül érdeklő néprajzi, nyelvtudományi stb. tételek köre). Számottevően — és talán elviselehető veszteséggel — lenne csökkenthető a nem kötetben megjelent szépirodalom regisztrálása, például a gyűjtésnek az irodalmi szakfolyóiratok körére való szűkítésével, az általános hetilapok és a napisajtó (szépirodalmi) anyagának kihagyásával. Szigorúbb válogatással korlátozható az irodalmi vonatkozású híryanag számbevétele. Egészében felülvizsgálható az újszerű irodalmi formák: filmek, rádió- és televíziójátékok felvétele vagy kirekesztése, hiszen például a játékfilmekről és a televízió teljes filmre vett anyagáról rendszeres, részletes jegyzékek jelennek meg. Tény viszont, hogy a rádió irodalmi műsoranyaga bibliográfiailag feldolgozatlan. Elképzelhető végül az anyaggyűjtési feladat mennyiségi csökkentése a figyelt — több mint kétszáz — időszaki lap körének szűkebbre vonásával.

A szakbibliográfia terjedelmi problémája tehát végül is tulajdonképpen a *bőség zavara* — melyre mégis elvi megoldásokat kell találni. Szembe kell nézni ennek során a regisztráló bibliográfia és a szakbibliográfia különbözőségével, az úgynevezett — formálisan felfogott — „teljesség” lehetetlenségével, össze kell egyeztetni az elvszerű válogatás kényszerét az eseti válogatás nehézségeivel. Ki kell építeni, és ki kell használni a bibliográfia gyűjtőmunkájában a kooperációs lehetőségeket (a nemzeti bibliográfia kiadványain kívül például a Szabó Ervin Könyvtár említett bibliográfiai vállalkozásával). A szűkítés ellentételeként mindenképpen kiterjesztendő lenne a gyűjtés az irodalomtudomány „félíg publikált” anyagára, például az akadémiai, egyetemi értekezésekre, disszertációkra. A magyar irodalomtudomány külföldi eredetű tételei körében igen fontos és nagyon igényes feladat a külföldi idegen nyelvű szakirodalom magyar irodalomtörténeti vonatkozásainak felderítése, mely ugyancsak együttműködést kíván, az erre meglévő lehetőségek felhasználásával.

A tervezett bibliográfiáról kialakított szerkezeti és formai elképzeléseket a próbafüzet a legfontosabb kérdésekben általában igazolta. Felismerhető, hogy az utalások és az annotációk esetkörét növelni kell. Nem lesz könnyű feladat — az élő irodalom és publicisztika körében — a szerzői névrövidítések, akronímok, álnevek feloldása. Kidolgozást kíván a mutatók lehető többfélesége is.

Mint említettük, kívánatos, hogy a szakbibliográfia az 1970-nel záruló gyűjtésű kiadványokhoz csatlakozzék. Ez a cél egyben az 1971—1975-ös időszakra egy vagy több összevont kötet összeállítását is a feladatok közé sorolja. Jelenleg erről a tervről csupán bizonytalan jövő időben lehet beszélni.

Mindezen nyitott problémák ellenére már gyűlik *A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája* első kötetének (az 1976-os tárgyévnek) címanyaga, és mire 1977-ben a szerkesztés munkája megkezdődik, az eldöntetlen kérdésekre is kielégítő válaszoknak kell születniük.

Pajkossy György

Az első bolgár—magyar tájékoztatási szimpózium

A bolgár—magyar kulturális megállapodás keretében a múlt év november 16—17-én Szófiában került sor az első bolgár—magyar tájékoztatási szimpózium megrendezésére. Napirendjén a szocialista országok közötti társadalomtudományi bibliográfiai-információs együttműködés kérdései szerepeltek.

A szimpóziumot a bolgár Művészeti és Kulturális Bizottság rendezte meg, a bolgár küldöttséget *Elena Szavova*, a Tudományos Akadémia könyvtárának igazgatója vezette. A vendéglátók részéről hét, magyar részről öt előadás hangzott el. Az ülésen mintegy száz főnyi hallgatóság vett részt: tett fel kérdéseket és szolt hozzá a referátumokhoz, amelyek orosz nyelven hangzottak el.

A szimpóziumot Berbenliev miniszterhelyettes és Polikarov akadémikus nyitotta meg.

A referátumok a következők voltak:

A nemzetközi együttműködés a társadalomtudományi információban, különös tekintettel a MISZON-ra. (Rózsa György, MTA Könyvtár); (A MISZON-nal — ma-

gyar neve: Nemzetközi Társadalomtudományi Információs Rendszer — a Könyvtáros még foglalkozik.)

A társadalomtudományi bibliográfiai tájékoztatás integrációs irányzata Bulgáriában (Elena Szavova);

A társadalomtudományi információ ideológiai jelentősége (Bobor György, az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete);

A bibliográfiai tájékoztatás, mint a társadalmi irányítás eszköze (Jordanka Parvanova);

A társadalomtudományi bibliográfia a szófiai egyetem könyvtárában (Lazarina Sztaniseva);

A társadalomtudományi szakbibliográfia — a szocialista országok közötti együttműködés egyik formája (Velcso Kovacsev);

Világgpolitikai és jogi dokumentáció az Országgyűlési Könyvtárban (Vályi Gábor, Országgyűlési Könyvtár);

A bolgár párttörténeti bibliográfia (Veneta Aposztolova);

Az MTA Közgazdasági Információs Csoport nemzetközi együttműködési tevékenysége (Földi Tamás, MTA KICS);

A külföldi jogi információ a társadalomirányítás szolgálatában (Elena Furnadzsieva);

Pedagógiai információ Magyarországon (Arató Ferenc, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum);

Külföldi hivatalos kiadványok felhasználása a tájékoztatásban (Szevadlina Arsinkova).

A legtöbb kérdés, illetve megjegyzés Vályi Gábor előadásával kapcsolatban, a gépesített dokumentációról hangzott el.

Bolgár javaslatra a tanácskozás anyaga a bolgár és a magyar akadémiai könyvtárak gondozásában kötet formájában is megjelenik. (R. Gy.)

a könyvtárak életéből

Jászberényben teljessé válik a kisüzemek szakirodalmi ellátása

A Könyvtáros 1974. 8. számában beszámoltunk arról, hogyan próbálta megjavítani a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár a város kisebb üzemének, vállalatának, termelőszövetkezetének szakirodalmi-információs ellátását. Kísérletünket nem tekintettük befejezettnek, s az azóta eltelt időben folytattuk rendszeres irodalomajnló tevékenységünket. Az akkor megrendelt szakmai periodikák ma is járnak az üzemeknek, újabb próbálkozásaink pedig két szocialista szerződésben öltöztek testet.

1975-ben könyvtárunk együttműködési megállapodást kötött a Lehel Ruházati Szövetkezettel és a Jászszági Egvesült Építőipari Szövetkezettel. Vállaltuk, hogy az üzemekben működő letéti könyvtárunk keretében a termelési profilhoz kapcsolódó új szakkönyveket folyamatosan beszerezzük, létrehozuk a vállalati műszaki könyvtári gyűjtemény alapjait. Az *Új Könyvek* című állománygyarapítási tanácsadót és mellékleteit (a könyvterjesztői forgalomba nem kerülő művek jegyzékét stb.) bemutatjuk a vállalat elnökhelyettesének és főkönyvelőjének, a könyvbeszerzés tehát közös megbeszélés alapján történik. A könyvtár tájékoztató szolgálata a vállalatoknak nem járó szakfolyóiratok cikkeiről ajánló jegyzéket készít. A termelési egységek viszont vállalták, hogy a műszaki gyűjteményük részére beszerzett szakirodalom költségeit az év utolsó negyedében a könyvtárnak átutalják. *A beszerzett szakirodalom a városi-járási könyvtár állományába kerül, de a könyvkölcsönzőkben marad egészen az elavulásig.* (Amennyiben a központi könyvtárnak szüksége van valamelyik műre, a szükséges időre bekéri.) A szövetkezetek vállalták, hogy a termelési profiljukhoz szükséges folyóiratokra a könyvtárral történt megbeszélés és egyeztetés alapján előfizetnek,

ezzel mentesítik a könyvtárt néhány szakmai lap beszerzésétől. A szerződés másik előnye volt: mindkét fél vállalta azt, hogy kulturális és egyéb tevékenységükben támogatják egymást. Ez a két szerződés nagyban segítette az elmúlt két évben a könyvtári propagandatevékenységet, javította az olvasómozgalomban elért eredményeket. Az üzemek szocialista brigádjai az olvasómozgalomnak lelkes részvevőivé és támogatóivá váltak, munkakapcsolataik könyvtárunkkal biztos alapra helyeződtek.

A műszaki könyvtári gyűjteményt a fiókkönyvtáros gondozza a letétbe kapott egyéb dokumentumokkal együtt, s ő ajánlja ezeket a termelés irányítóinak és a munkásoknak. Eddigi kapcsolataink bizonyítják, hogy a termelési profilhoz csak távolról kapcsolódó szakirodalom (vezetési ismeretek, jogszabályok, üzemszervezés, fuvarozási szabályzat stb.) is a műszaki könyvtári gyűjtemény nagyon keresett anyagává vált.

Szerződésünk félévi adatai szerint: a Ruházati Szövetkezetnek 17 könyvet vásároltunk 987 Ft értékben, az Építőipari Szövetkezetnek pedig 25-öt 1874 Ft értékben. Említésre méltó, hogy a 42 mű közül 21 könyvtári forgalomba nem kerülő kiadvány volt. Tapasztalataink szerint a szövetkezet szakemberei a terjesztői forgalomba nem kerülő kiadványok ajánlásának örültek a legjobban: elmondották, hogy az egyéb szakmai kiadványokról gyakran kaptak előfizetési felhívást, megrendelőjegyzéket, e könyvtári segítség alapján azonban teljesebbnek érzik a szakirodalom feletti áttekintésüket.

A Ruházati Szövetkezet részére a terjesztői forgalomba nem kerülő kiadványokból egyebek között megrendeltük a *Ruházati kereskedelem az NDK-ban* (Belkereskedelmi Minisztérium), a *Textilipari művezetők helyzetének és problémáinak vizsgálata* (Könnyűipari Szervezési Intézet), az *Áruforgalmi tájékoztató 1975* (Férfi- és Fiúruha Nagykereskedelmi Vállalat) című kiadványokat. Az Építőipari Szövetkezet kérte a *Toronydarupályák műszaki szabályzata* (Építőipari Gépészeti Vállalat), a *Beton és vasbeton* (Budapesti Műszaki Egyetem), a *Vasbeton épületelemek* (Építéstudományi Intézet) című könyveket és egyéb munkákat. Ugyancsak a szakirodalmi ellátás keretében megrendeltük többek között *A munkajogi anyagi felelősség* (Magyar Jogász Szövetség), a *Munkügyi viták intézése* (Magyar Jogász Szövetség), *A szocialista irányítás tudományos szervezési problémái* (Országos Vezetőképző Központ), az *Anyagkönyvelés közepes kapacitású könyvelőautomatákkal* (Országos Pedagógiai Intézet) c. kiadványokat. Sajnos, a kért kiadványt nem mindig kaptuk meg, pedig a megrendelések gyors lebonyolítására külön nyomtatványt is készítettünk. Több alkalommal viszont kérésünk — amelyben részletesen szólunk könyvtárunk tájékoztató tevékenységéről — akkor is eredményes volt, ha a keresett mű kifejezetten belső használatra készült. Például az Építőipari Szövetkezet részére az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium közgazdasági főosztályától kértük s megkaptuk a vállalati üzemszervezés számára rendkívül fontos, „*Irányelvek a vállalati szabályzatok, szervezési előírások kidolgozására*” című kiadványt. A kísérő levélben az állt, hogy bár az igényelt kiadványt csak az ágazatba tartozó szervezetek és felügyeleti szerveik kapják kézhez, egy példányt mégis a könyvtár rendelkezésére bocsátanak.

E szolgáltatás munkaigényességét növeli, hogy az így kapott művek feldolgozása is többletmunkát okoz, s mivel e könyveket nem vásároljuk meg több példányban, a központi könyvtár katalóguscéduláin minden alkalommal fel kell tüntetni, melyik fiókkönyvtárban található a mű.

A most következő időszakban még több kisüzemet szeretnénk a szakirodalmi ellátás körébe bevonni. Reméljük, hogy a nagyobb üzemek (Hűtőgépgyár, Aprítógépgyár) műszaki könyvtárával együttműködve rövidesen sikerül elérni, hogy az Új Könyvek-ben „szakkönyvtárak anyaga” megjegyzéssel ellátott művek, valamint a könyvesbolti forgalomba nem kerülő könyvek is teljességgel megtalálhatók lesznek városunkban. Ebben az esetben — mivel könyvtárunknak eddig is sikerült az Új Könyvekben feltárt irodalomnak az Irányelvek által javasolt tartalmi teljességét beszereznie — elmondhatjuk, hogy a nemzeti könyvtermésből mindaz, amire Jászberényben szükség van, fokozatosan hozzáférhető lesz.

Leblancz Zsolt

a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár munkatársa

Ismét van szakszervezeti mozgókönyvtár!

Öt letéti könyvtár helyett bibliobusz az Ikarusban

Öt letéti könyvtár feladatait betöltő bibliobuszt adtak át rendeltetésének november 5-én a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tiszteletére az Ikarus Karosszéria- és Járműgyár Margit utcai művelődési központja előtt. Az ünnepségen megjelentek a Kulturális Minisztérium képviselői, a gyár vezetői s a buszt készítő szocialista brigádok tagjai.

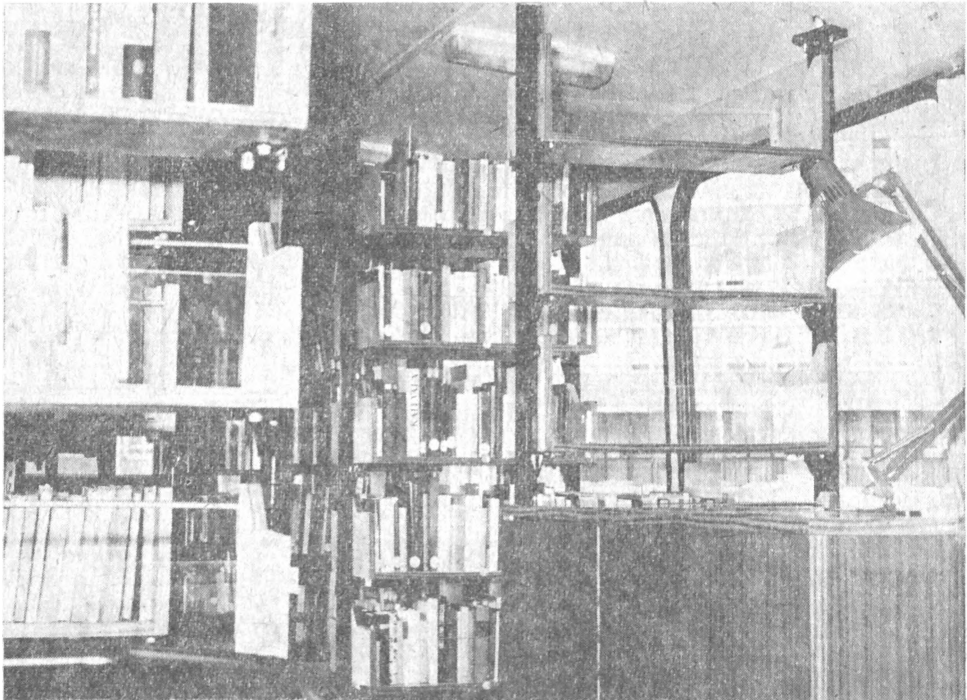
Dr. Szegő Sándor kereskedelmi igazgató ünnepi beszédében köszönetet mondott a busz elkészítőinek. Egyebek között arról is szólt, hogy e mozgókönyvtár példája megoldást kínálhat a távoleső vidékek jobb könyvtári ellátására is, s ebben az Ikarus segítséget nyújthat. Gondoljuk csak meg: még egy telepen sem juthatnak el a szakszervezeti könyvtár szolgáltatói elegendő számú letéti könyvtár híján minden dolgozóhoz, a bibliobusz viszont „házhoz szállítja” a könyvtárost és a könyveket.

Ezután Hoffmann Józsefné könyvtárvezető köszönte meg a szocialista brigá-

dok munkáját, s néhány szóval ismertette az elmúlt fél évtized történetét, a bibliobusz gondolatának megszületésétől megvalósulásának pillanatáig.

Végül Kovács György, a szakszervezeti bizottság vezetője jutalmakat adott át a szocialista brigádoknak, dicséretes társadalmi munkájukért.

Hoffmann Józsefné öt esztendővel ez előtt kereste fel először a bibliobusz ügyében az Ikarus budapesti gyáregységeinek vezetőit, szocialista brigádjait. A döntésre illetékeseket nem volt könnyű meggyőznie a mozgókönyvtár feltétlenül szükséges voltáról. Pedig az Ikarus Karosszéria- és Járműgyár budapesti telepe 300 ezer négyzetméteren terül el, s több mint ötezer dolgozót foglalkoztat. A szakszervezeti könyvtárban ezerkilencszáztizenöt olvasót tartottak nyilván 1975-ben, akik a 25 ezer kötetes könyválló-

A bejárat a kölcsönző asztallal (Wéber Antal felvétele)

mányból 17 ezer látogatás alkalmával 42 346 könyvet kölcsönöztek. S mindössze egyetlen gyáregységnek volt letéti könyvtára, pedig ekkora területen, és ennyi dolgozó részére legalább ötre lett volna szükség. (Egyébként a könyvtárnak három főfoglalkozású, s egy részfoglalkozású könyvtárosa van.) Mégis akadtak ellenzői a bibliobusznak, amely most már pótolja a hiányzó letéteket, sőt, beállítással a meglévő letéti helyet is megszüntethetik. Azoknak a magatartása, akik fél évtizedig akadályozták a mozgókönyvtár elindulását, azért is megmagyarázhatatlan, mert egy autóbuszgyárban — nyilván — a legkézenfekvőbb, a legtermészetesebb megoldásnak látszik, hogy saját termékeiket a saját szolgálatukba állítsák, annál is inkább, mert a gyár az elmúlt években a Szabó Ervin Könyvtár részére két bibliobuszt kialakított. Mégis volt, aki azt javasolta, hogy a letétek helyett, a bibliobusz helyett a könyveket kosarakban vigyék a könyvtárosok a nagyüzem távolabbi munkahelyeire...

Végül a könyvtárvezetőnek s munkatársainak fáradozásai, érvelései nyomán meglett a busz. Mintegy fél évtizeddel ezelőtt kezdte az Ikarus gyártani az NSZK-beli Hamburg városának megrendelésére a 190 lóerős, 190 P 1 típusú városi autóbust. Ezek a járművek 11 méter hosszúak, 2,5 méter szélesek, 2,95 méter magasak. Ennek az Ikarus-fajtának egy kisselejtezett, próbarendszerű prototípusát kapta meg a szakszervezeti könyvtár. Öt hónappal ezelőtt fogtak neki a busz felújításának, átalakításának. Kumor Gyula tervei alapján Csepeli Gyula formatervező mérnök készítette el a végleges tervet. (Kumor Gyula tervezte a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár bibliobuszainak berendezéseit.) Az egyedi gyáregységből tizenhat, a szerszámgyáregységből két s a busz II. gyáregységből egy szocialista brigád dolgozott a buszon.

Ha az ember fellép a vadonatújjá varázsolt, pirosra festett alkotmányra, elég széles lépcsőn jut a könyvtárba, s elhaladva a gépkocsivezető ülése mellett, nyomban a könyvtáros asztalkája előtt találja magát, amely mögött egy személy fér el. A polcokat az FSZEK bibliobuszaiiban alkalmazott megoldáshoz hasonlóan képezték ki. Középen széles folyosó vezet, s a tengelyekkel párhuzamosan elhelyezett állványok közé is könnyen beférhet a könyvek között böngésző látogató. A berendezések burkolása — főként műanyagokat használtak e célra — egyszerű és izléses. A fűtésről és világításról is gondoskodtak: az áramot a busz akkumulátorai szolgáltatják.

A mozgókönyvtárban pillanatnyilag csak 1700 kötet elhelyezésére nyílt mód. Ezért nem volt szerencsés megoldás, hogy

a busz végében, mindkét állványsor meg rövidítésével feleslegesen nagyméretű katalógusszekrényeket helyeztek el. Ezeknek kiiktatásával meghosszabbíthatnák a polcsort, s legalább kétezer kötetet növelhetnék a bibliobusz állományát.

Ha az Ikarus mozgókönyvtárát például az FSZEK 2. számú bibliobuszához hasonlítjuk, kiderül, hogy a most átadott busz berendezése sokkal szerényebb. Igaz, az FSZEK 2. számú bibliobuszát egy Ikarus 255,70 alaptípusból alakították ki: 2400 kötet könyv tárolható benne, s gondoskodtak a mellékhelyiségekről, valamint egyéb higiéniai és szakmai felszerelésekről is (mosdó, W. C., öltöző, hűtőszekrény, mikrofon, rádió, kazettás magnetofon stb.). El kell azonban ismerni, hogy az üzem területén nincs szükség ennyire gazdag belső felszereltségű mozgókönyvtárra.

A bibliobusznak hatezer kötetes tápaktára van a művelődési központban. A tízezer forint értékű állványzatot az FSZEK könyvjóváírással adta át a gyárnak.

A mozgókönyvtár öt megállóban kölcsönöz: hétfőn a III-as számú gyáregység előtt 13,30-tól 16-ig; kedden a szerszámgyáregységnél 13,30-tól 16-ig; szerdán az ebédlő előtt 12-től 16-ig; csütörtökön az I. gyáregységnél, illetve a tanműhelynél áll meg a busz 12-től 16-ig; pénteken pedig a személyi főportánál 13,30-tól 16-ig. Az év elejétől — előreláthatólag — folyóiratokat is kölcsönözhetnek majd az olvasók a bibliobuszon. A beiratkozottak, a rendszeres könyvtárlátogatók száma várhatóan ugrásszerűen nőni fog. Eleinte két könyvtáros teljesít szolgálatot a bibliobuszon, később azonban már egyikük is elegendő lesz a kölcsönzés, a tájékoztatás elvégzésére.

Az Ikarus gyár bibliobusza természetesen nemcsak a vidék jobb könyvtári ellátására szolgált jó példát, hanem a nagyüzemek hiányzó letéti könyvtárainak pótlására is. Pillanatnyilag az ország egyetlen szakszervezeti mozgókönyvtára az Ikarusé. De nem az első! Egy kísérlet már megelőzte a kezdeményezést: 1962. március 22-én felavatták a Fővárosi Autóbuszüzem mozgókönyvtárát. Egy forgalomból kisselejtezett buszt újjáépítettek, és könyvtári célra átalakították. Ez a busz, amely a hat legnagyobb végállomáson hetenként egy-egy órát kölcsönzött, sajnos, tisztavirág életűnek bizonyult. Reméljük, az Ikarus mozgókönyvtára nem jut erre a sorsra, s a sorban további mozgókönyvtárak követik, esetleg olyanok is, amelyek több gyár területén működnek, és üzemeltetésükről közösen gondoskodnak a munkások ellátásában érdekelt üzemek.

Simányi József

Újabb szép könyvtár Békésben

Példásan szép könyvtárt avatott fel Dombiratos községben október 8-án Kormos Sándor, az Országos Közművelődési Tanács titkárhelyettese. 1976-ban ez volt a harmadik könyvtárátadás Békés megyében, s az az érdekessége, hogy az eseményre két könyvtárépítési akció között, mintegy a „szünetben” került sor. A békésmegyeri új és a körösladányi kibővített könyvtár berendezésére ugyanis még a „Harminc év — harminc könyvtár” (Felszabadulási emlékkönyvtár) akció országos pénzalapjaiból jutott támogatás, az ezután épülő-bővülő békési könyvtárak közül a legértelmesebbeket pedig 1977-től már a megye által létesített könyvtár-építési alap fogja segíteni. (Lásd a Könyvtáros 1976. augusztusi és szeptemberi számában megjelent cikkeket.) Meg kell azonban jegyezni, hogy — bár nem az akciók révén — a dombiratosiak is kaptak központi támogatást.

Az új könyvtárról el lehet mondani, hogy nemcsak az ország egyik legszebb, hanem a leggyorsabban felépült könyvtára is. Június 8-án rakták le alapkövét, és már augusztus 20-án felavathatták

volna — ha nem késik három ajtó szállítására. A könyvtár a község központjában helyezkedik el, a falu egyik új, teret alkotó épületében, egy feltöltött, nemrég még gazos, kihasználatlan földdarabon. Földszintes, nyeregtetős sorház középső traktusát foglalja el; egyik oldalán a taksarékszövetkezet, a másikon a vadásztársaság klubháza fogja közre. A szépen parkosított környezetben előnyösen hat a jól elhelyezett épület.

Az 1374 lakosú község a mezőkovács-házai járás legkisebb faluja. A könyvtár alapterülete normán felüli: 105 négyzetméter. Belseje áttört tartófalakkal tagolt egyetlen otthonos tér, amelyben felnőttes és gyermekrezsleg, valamint zenei rezsleg található. A kölcsönző- és a kezelőpult mögött kis raktár nyílik, az új szerzemények bemutatására alkalmas előterből pedig az ún. vizesblokk.

A Békés megyei Tervezőiroda mérnöke, Puskás Pál társadalmi munkában készítette a tervet, amely — a belső berendezéssel együtt — figyelembe vette a korábbi békési könyvtárépületek kínálta tanulságokat. Például a falusi környezet-

(Gerő Gyula felvétele)

be jól illő, de a sorház kellő tömege következtében mégis közintézmény jellegű épület homlokzati részén medgyebodzású típusú fedett tornác van — padal, e fölött falikerámiával —, bent egy, már szintén alkalmazott bútorcsoport változata: rusztikus kiképzésű asztalok, padok. Továbbá egy — a békési könyvtárakban ugyancsak gyakori megoldás — a kényesebb falfelületek fával való burkolása. Látható azonban itt néhány kommersz bútor is: zöldszínűre festett, olcsó román székek, és a gyermekrésztől szintén olcsó, piros ülőkéi. Kellemesen színesítik a könyvtárbelsőt a tarka, Békésben szőtt futószőnyegek is. Ezek mind-mind nagyon jól illenek ebbe a derűs hangulatot árasztó kiskönyvtárba, amelynek elegendő nagyságú terében jól hatnak a nagy növények zöld foltjai is.

Végül a költségekről: Az épület könyvtári része 650 ezer forintba került, berendezése 250 ezerbe. Az anyagi terheket nemcsak a község és a megye osztotta meg egymás között, hanem az Országos Közművelődési Tanács is részt vállalt belőlük, a lakosság pedig 120 ezer forint értékű társadalmi munkával segítette az építkezést. Az induláskor 5200 kötet könyv és 11 folyóirat, újság volt a könyvtárban, de a Kulturális Alap jóvoltából még 1976-ban 20 ezer forintos keretből gyarapíthatták az állományt.

Az országos építészeti teljesítmények ismeretében nyugodtan mondhatjuk, hogy a dombiratosiak olyan értékes könyvtár-épületet hoztak létre, amelyet a más vidékről jövőeknek is érdemes megtekinteniük tapasztalatszerzés végett.

(G. Gy.)

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE MEGINDULÁSÁNAK SZÁZADIK évfordulójáról november 17-én sajtótájékoztató keretében emlékezett meg az Akadémiai Kiadó és a folyóirat szerkesztősége. Az ünnepségen Havasi Zoltán társ-szerkesztő bemutatta a szerkesztő bizottság tagjait, ismertette a szerkesztésben betöltött szerepüket, majd Mátrai László akadémikus, a szerkesztő bizottság elnöke méltatta az évforduló jelentőségét, a Könyvszemle szerepét a magyar művelődés és tudományosság történetében. Megemlítette, hogy azok a hasonló jellegű folyóiratok, amelyek a Könyvszemlénél régebbiek (Serapeum, Library Journal) ma már nem élnek. A lap 1200 példányban jelenik meg, ebből 600 kerül belföldi terjesztésre. Mátrai László tájékoztatója után a szerkesztő bizottság tagjai az újságírók kérdéseire válaszoltak, és ismertették a lap további munkájával kapcsolatos elképzeléseiket.

A képzőművészet egy kerületi könyvtárban

Soroksár kulturális életének jelentős eseménye volt a *Kisduna Galéria* megnyitása és a *Kisduna Alkotó Csoport* megalakulása a 35. számú Szabó Ervin Könyvtárban. Ezzel a könyvtár művész barátainak régi vágya teljesült.

Az indulásra *Bakallár József* festőművész, az alkotó csoport vezetője így emlékezik vissza:

„Egy lehetőség és egy adottság kapcsán született meg a Kisduna Galéria. Az adottság az volt, hogy a soroksári könyvtár új épületbe költözött, s így otthont tudott adni Soroksár művészeinek, akik itt a Kisduna Alkotó Csoportba tömörültek. Az Alkotó Csoportnak nemcsak festők, grafikusok és szobrászok a tagjai, hanem kerületi kötődésű frók, költők és zenészek is. A könyvtárban mindig hosszú időt töltenek, hiszen itt reprodukciós kiadványok, könyvek, folyóiratok, hanglemezek egyaránt találhatóak, minden, ami segíti a vizuális alkotó fantáziát.

Az alkotó csoporttá szerveződött társaság találkozik a képzőművészet, a zene, az irodalom és a film teszi színessé és gazdaggá.

A XX. kerületben több évtizede dolgoznak festők, grafikusok, szobrászok. Bár földrajzi értelemben szétszórtnak élnek, mégis összeköti őket a víz, a Duna, különösen a soroksári Dunaág szeretete. Innen kapta nevét a kiállítóterem, a Kisduna Galéria.

Az adottság szülte lehetőség a tárlatok rendezése volt. Az indulás nem okozott nagyobb gondot, bár egy képzőművészeti kiállítóteremnek — különösen, ha a város „margóján” van — előbb rangot kell szereznie. Három év távlatából nyugodtan mondhatjuk, hogy a Kisduna Galéria magas színvonalú anyagot mutatott eddig be, és „pályájának” íve felfelé vezet.

Somogyi József, *Ilosvai Varga István*, *Hincz Gyula* kiállításai mellett külföldi művészek is kértek és kaptak itt bemutatkozási lehetőséget. Volt bolgár, japán, ázsiai, afrikai tematikájú kiállításunk. Megismerkedhettünk *Tóth Menyhért* művészetével is, aki nem sokkal itteni kiállítása után nyerte el a Magyar Népköltársaság Érdemes Művésze kitüntető címet.

A megnyitókkal kapcsolatban a legrangosabb műtörténészek csatlakoztak munkánkhoz, köztük *Losonci Miklós*, *Németh Lajos*, *Solymár István*. Különleges élmény volt számunkra *Juhász Ferenc* költő megnyitója.

A művek beléptek a könyvtár csendjé-

be. A könyvkölcsönzés során a reprodukciókon kívül eredeti képet, szobrot is szemlélhetnek vendégeink. Szinte magától született meg az ötlet: tárlatainkon megjelennek a rajztanárok diákjaikkal, és műelemzéseket tartanak a kiállítóteremben.

Ma már ismerik a Kisduna Galéria nevét a Magyar Képzőművészeti Szövetségben és a Képzőművészeti Lektorátusban is. Napilapjainkban minden eddigi kiállításunkról jelent meg méltatás.”

Bakallár József gondolatait azzal folytatom, hogy olvasóink közül sokan ismerik az alkotó kör tagjait élménybeszámolóik, irodalmi, zenei bemutatkozásai alapján. Nagy érdeklődés kísérte a kör két tagjának önálló kiállítását is.

A Kisduna Alkotó Csoport első közös kiállítása szeptember 9-én nyílt meg. Így velük együtt kapcsolódhattunk be a *képzőművészeti világhét* eseménysorozatába. A kollektív kiállítás tovább növeli az érdeklődők körét, erősíti a könyvtár, az olvasók és az alkotók kapcsolatát. A három év munkáját reprezentáló kiállítást *Révész Ferenc*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója nyitotta meg.

A tárlatokhoz kapcsolódó irodalomból (képzőművészeti kiadványokból, verseskönyvekből, útikönyvekből stb.) minden alkalommal kisebb-nagyobb könyvkiállítást rendeztünk. Az eredmény a könyvek lapozgatásában és kölcsönzésében is megmutatkozik.

A zene és a képzőművészet kapcsolata már az új könyvtár megnyitásával megvalósult. A kiállítóteremben adtunk helyet a hangtár hallgatóinak is. A két művészet egybekapcsolása nem egyszer különleges élményt nyújtott látogatóinknak. A *Dimitar Kirov* bolgár festőművész barokkos zenei ihletésű képei között rendezett zenei estünkről például a következőket írták vendégkönyvünkbe: „... orgonamuzsikát hallgattunk, melyhez leírhatatlanul szép és méltó keretet nyújtott a kiállítás.” Nem hiányzott a zene a kiállítások megnyitóiról sem, például *Muszorgszkij—Ravel*: Egy kiállítás képei, vagy másféle, a tárlatok témájához, illetve hangulatához kapcsolódó zene ünnepélyesebbé tette a megnyitókat és barátokat szerzett a zene hallgatására.

A három év tizenkét képzőművészeti kiállítását több mint ötezren nézték meg. A látogatók összetétele életkor és foglalkozás szerint egyaránt rendkívül eltérő. A gyermekek zenehallgatás közben szí-

Hincz Gyula kiállításán Juhász Ferenc a művésszel beszélget (Braun Tamás felvétele)

vesen tekintetnek körül, s ez a még nem sokat értő nézelődés évek múltán könnyen válhat belső igényből fakadó rendszeres tárlatlátogatássá, amit elősegítenek a Bakallár festőművész által említett rendhagyó műelemzés-órák is. Ezekre eljönnek a nyugdíjasok és a diákok, de a munkások száma szintén állandóan emelkedik. Örvedetes az is, hogy egyre több szocialista brigád ismerkedik meg a kiállított művekkel.

A látogatók véleményéről egyébként hű és való képet ad a vendégkönyv.

Kiállításainkon sok az olyan látogató, aki igazán nálunk találkozik először eredeti műalkotással. Tanulmányai során, vagy a könyvtárban a reprodukciókat tartalmazó kiadványok lapozgatása közben mindenki találkozhatott műalkotásokkal, de ez az ismerkedés csaknem teljesen a művészettörténet kiemelkedő alkotóinak klasszikus műveire szorítkozott. Így a ma művészetnek modern alkotása előtt legtöbbjük még értetlenül áll. Megfigyeléseink szerint az ilyen látogató tetszését a modern alkotások közül az a mű ragadja meg, amely színeivel hat rá, vagy azok a képek, szobrok, amelyeket kapcsolni tud az általa ismert olvasmányhoz, íróhoz, költőhöz, történelmi eseményhez vagy személyhez. A művészetrel ismerkedő sok látogató tetszését ezért nyerték meg például Somogyi József Dózsa szoborvázslatai vagy Hincz Gyula Petőfi és Dózsa illusztrációi.

Külön említést érdemel a Csokonai-évforduló alkalmából a fiatal miskolci gra-

fikusok alkotásaiból rendezett kiállítás, amelyet *Vargha Balázs* nyitott meg. A Csokonai-illusztrációk és a megnyitó szavak sok olvasóban keltették fel az érdeklődést a költő művei iránt. Újból kézbe kerültek a Csokonai-kötetek, a hangtárban pedig a költő verseit hallgatták.

A szomszédos vagy a távoli népek művészetéből rendezett kiállítás — szóljon az élő vagy a hagyományos művészetéről — mindig több látogatót vonz. Ennek okát a japán kiállítás egyik vendégkönyvi bejegyzése világítja meg a legjobban: „Számomra ismeretlen világ művészetét tükrözte a kiállítás, s éppen, mert ismeretlen, keltette fel az érdeklődést bennem.”

A látogatókkal folytatott beszélgetések, az alkotó csoport tagjainak véleményei, a vendégkönyv bejegyzései meggyőztek minket arról, hogy kezdeményezésünk eredményes volt, és a megkezdett munkát folytatni kell.

Kiállítótermünk kicsi. Nem akartunk és nem akarunk a jövőben sem nagy kiállításokat rendezni. Nem is feladatunk. Csak azt szeretnénk elérni, hogy kamarakiállításainkon minél több emberrel ismertessük meg a művészetet, minél több emberben keltsük fel az érdeklődést a nagy kiállítások, galériák, múzeumok látogatására, művészeti könyvek és a láttakhoz kapcsolódó irodalom olvasására.

Bárány Lajos

az FSZEK 35. sz.
kerületi könyvtárának vezetője

Hol helyezkedtek el a szombathelyi főiskola első könyvtárszakosai?

A Szombathelyi Tanárképző Főiskolán az 1971/72. tanévben kezdődött meg a főiskolai könyvtárosképzés. Ahogy erről Tóth Gyula már a Könyvtáros 1975/4. számában beszámolt, a hallgatók könyvtár—magyar, illetve könyvtár—matematika szakon szereznek diplomát. Első ízben az elmúlt tanévben fejezte be tanulmányait 32 szakember: a könyvtár—magyar szakon húszan, a könyvtár—matematika szakon tizenketten végeztek. A hallgatók nagy többsége — annak idején — nem könyvtári érdeklődéssel jött a főiskolára. Éppen ezért örvendetes, hogy a végzősök közül tizenötön tudományos vagy közművelődési könyvtárban találtak megfelelő állást. (Például a Pécsi Műszaki Főiskola Könyvtárában, a Pécsi Egyetemi Könyvtárban, a Salgótarjáni Megyei Könyvtárban stb.) Elsősorban könyvtár—magyar szakosok kerültek ezekbe a könyvtárakba. Tízen az iskolai könyvtárosi munkát választották, s tanítanak is (négy könyvtár—magyar és hat könyvtár—matematika szakos.) Tudomásunk szerint csak négyen helyezkedtek el úgy pedagógusként, hogy jelenleg nem működnek iskolai könyvtárosként. Végül a könyvtár—magyar szakosok közül hárman népművelői munkakörben dolgoznak.

Mindezt mérlegelve, tulajdonképpen elégedettek lehetünk. Azt is meg kell azonban állapítanunk, hogy komoly gondot okozott az elhelyezkedés a hallgatóknak. Igaz ugyan, hogy nagy a szakemberhiány, de az is igaz, hogy a márciusban megjelent Művelődésügyi Közlöny a végzősök számára csak pedagógusállásokat hirdetett meg, a könyvtári állások hiányoztak. Ezért tanszékünk vállalta a közvetítő szerepét, összegyűjtötte a könyvtárakból érkezett pályázatokat. Ez azonban — különösen távlatban — nem megoldás. Azt várjuk, hogy az elkövetkezendő években a Művelődésügyi Közlönyben a pedagógusoknak szóló pályázatok mellett helyet kapjanak a könyvtárosok részére hirdetett állások is!

Arról is szólnunk kell, hogy néhányan levelező hallgatóként fejezik be tanulmányaikat, s ez azért okoz gondot, mert a képzés később indult a levelező tagozaton, emiatt a fáziskésés egyelőre megnehezíti a nappali tagozatnál a levelező tagozatra való áttérést. Másrészt feszültséget okoz a társadalmi ösztöndíjasok elhelyezkedése is, mert az ösztöndíjat adó megye vagy intézmény a végzős hallgatókat bizonyos esetekben nem szakképzettségüknek megfelelően helyezi el. Akadnak olyan megyék is, ahonnan nappali tagozatra egyáltalán nem jönnek hallgatók; ezzel szemben mind gyakrabban keresnek meg bennünket intézményeik, hogy segítséget kérjenek szakembergondjaik megoldásához.

Kovács Mária

A könyvtárosegyesület rendezvényei

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének könyv- és könyvtártörténeti szakbizottsága újjáalakult. Munkájában sokan akarnak részt venni, a jelentkezők száma november végére megközelítette a másfél százat, közülük számosan vidéken dolgoznak. A november 25-én tartott ülésen kb. százán jelentek meg. A bizottság *Somkuti Gabriellát*, az OSZK osztályvezetőjét választotta meg elnöknek, aki sokoldalú, részletes munkatervet terjesztett elő. E program kiterjed a kutatási témákra, előadások, könyvismertetések tartására, s foglalkozik a módszertani segítségadásra, a történeti kutatások népszerűsítésére és irányítására vonatkozó elképzelésekkel is. Az ülés több hozzászólás után a munkatervet elfogadta.

Borsa Gedeon a Régi Magyarországi Nyomatványok kutatásához fűződő tapasztalatairól beszélt: keresési módszerekről, a külföldi könyvtárosok előzenyességéről, a véletlen szerepéről bizonyos nyomatványok felfedezésében, a különféle katalógusokban való érdekes címnymozásokról. Utána *Berlász Jenő* a régi intézmények és magánkönyvtárak állományának feldolgozásával kapcsolatban felmerült kérdéseket ismertette, befejezésül pedig — konzultációszerűen — az érdeklődőknek egykori katalógusok és egyéb könyvjegyzékek bemutatásával ilusztrálta előadását.

A műszaki könyvtáros szekció két fontosabb összejövetelt tartott. Az elsőt *Koronczai Miklós* pénzügyminisztériumi

osztályvezető tartott előadást „Az 5. öt-éves terv közgazdasági szabályozói és azok várható hatása a könyvtárügy és tájékoztatásügyi területén” címmel. Öszszefoglalta azokat a gazdasági tényezőket, amelyek új szabályozórendszer bevezetését tették szükségessé. Ennek a következménye a beruházások korlátozása és a költségvetés számos kiadási előirányzatának lassúbb ütemű fejlesztése, ami természetesen a könyvtárügyben és az információellátás területén is érezteti hatását. A kialakult élénk vitában *Héberger Károly* rámutatott arra, hogy a beszerzési keretek stagnálása és a tőkés infláció miatti külföldi árdragulás károsan hat vissza az állománygyarapításra, és veszélyezteti az oktatási és a tudománypolitikai párthatározatok végrehajtását.

A rendezvény második felében tájékoztatási intézmények számoltak be új szolgáltatásaikról. *Roboz Péter* az Országos

Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ fizikai, elektronikai és számítástechnikai témájú, mágnesszalagokra, tehát géppel olvasható adatbázisokra alapozott információterjesztését ismertette, *Kovács Tibor* pedig az Építésügyi Tájékoztatási Központ világszínvonal-vizsgálatairól, szelektív tervezési adatgyűjtésményéről és vállalati gyorsinformációszolgáltatásáról szolt.

Az október végi ülésen *B. Nagy Ernő*, a Kulturális Minisztérium főelőadója a könyvtárak működését szabályozó új törvényerejű rendeletről és a hozzá kapcsolódó intézkedésekről tájékoztatta a megjelenteket. Megállapította, hogy az alapszabályok további jogi rendezést kívánnak a végrehajtás során. Ezek a kiegészítő rendeletek a sürgősség szerint követik majd egymást; legjobban a kötelezőpéldány-szolgáltatást és a szervezeti kérdéseket szabályozó tervezet előkészítése haladt előre. (V. M.)

a lapokban olvastuk

Bábaság — könyvtárügyben

Semmi sem születik magától — a közismert igazság sokféle módon ismétlődik. Hogy valami változzon, előbbre jusson, mindig kell valaki, aki nem nyugszik, amíg el nem éri célját... Nem akartam a világot megváltani. Ma sem akarom. Elég sok gond, baj volt a vállalatnál, amikor hetvenháromban ide jöttem, fiatalon ebbe a felelős beosztásba. Minden lépcsőt megjártam, voltam jegykezelő — végül a személyforgalomnál dolgoztam, onnan jöttem a vállalati szakszervezeti tanács titkárának.

Molnár András, az 5. számú *Volán* vállalat szakszervezeti tanácsának titkára évekig faluról járt be busszal. Hetvennyolcvan kilométert ingázott. Talán ekkor érezte a legjobban, milyen életük van az országút vándorainak, a „volánosoknak”. Olvasnivaló kell az embereknek, könyv, de a fárasztó műszak után hova szaladgáljanak a buszvezetők, jegykezelők, teherkocsisok, szerelők könyv után...

— Amikor hetvenháromban a fejembe vettem, hogy mindenképpen megcsináljuk a könyvtárat és keresünk egy szakértőt könyvtárost, nem gondoltam én, hogy menni fog minden akadálytalanul. Falak mindig vannak, ezzel számolni kell, de ha az ember érzélgős, hamar megsértődik, kár elkezdenni az egészséget. Először a

könyvtárnak kiszemelt helyiséget kellett megszerezni. Nem volt könnyű. Aztán következett a függetlenített vállalati könyvtáros elfogadtatása...

Megvolt a testületi határozat, szükség van az önálló vállalati könyvtárra, amely egyben a művelődés központja is lenne. A vállalat gazdasági vezetői is támogatják az ügyet. A tröszt sem maradt tétlen, az erkölcsiek mellett a pénztárcába is belenyúlt, több tízezer forintot adott a létesítendő könyvtár számára. Találtak nagy szerencséivel egy frissen végzett népművelő—könyvtáros szakos fiatalot is, *Pethő Zsuzsát*, aki vállalta az új könyvtár vezetését.

— Mégis mindig akadt valami, amit el kellett tenni az útból. Újra előjött a helyiséggond, ráadásul azoknak is igazuk volt, akik az ellen szoltak, hogy más célra is használni kellene majd a termet. Kevés a helyiségünk. Mégis, vagy könyvtár, vagy más lesz, de ne keverjük, mert akkor a könyvkölcsönzésre csak akkor jut idő, ha éppen szabad a terem. Megkaptuk. Berendeztük, szekrényeket, könyveket vásároltunk. Hetvennégy november 7-én avattuk...

Molnár András öröme azonban még ekkor sem volt teljes. Van könyvtár, van könyvtáros, de lesznek-e olvasók? A vál-

latatnak 2700 dolgozója van, szerteágazó, az egész megyét behálózó „pókhálóra” emlékeztető útvonalon dolgoznak a volánosok. Két, megyén kívüli telephelyük is van. Hogy lehet mindenkit ellátni könyvvel? Egyáltalán becsalogatni az embereket a könyvtárba?

— Lent kezdtük a műhely-, osztálybizottságoknál — folytatja a könyvtárügyben bábaságot vállaló Molnár András. — El kellett híresztelnünk, hogy megnyílt a könyvtár, bármikor jöhetnek a dolgozók kölcsönözni. Akkor megvolt a sokszorosított vállalati újságunk, a „Volán-híradó”, abban is közöltük a jó hírt. Naponta járta a munkahelyeket, ismerkedett a tereppel a fiatal könyvtárosunk, Zsuzsa is, akinek megvan az a jó tulajdonsága, hogy hamar meg tudja magát kedveltetni az emberekkel. Ez egy népművelőnél nagyon fontos . . .

Aztán lettek olvasók is. Molnár András mégsem volt elégedett. Akik könyvet kértek, többségükben irodai dolgozók. Ez jó, de az már nem, hogy kevés a fizikai dolgozó az olvasók között. A vállalati szocialista brigádoknak rendezett vetélkedő lendített valamit az olvasási kedven, írókat-költőket is meghívtak a beszélgetésre. Jelenleg kétszáz olvasója van a Volán szakszervezeti könyvtárának, hatvan százalékuk nem fizikai dolgozó. Közben két letéti könyvtárat is „szült” a vállalati nagykönyvtár, a darabáru osztályon és a sze-

mélyforgalmi főnökségen. Még ebben az évben a fehérgyarmati telephelyen is szükségessé válik egy kis letéti könyvtár megnyitása, nagy javítóműhely adnak át rendeltetésének.

Sok minden kapcsolódik a könyvhöz a Volánnál. Kihelyezett hetedik és nyolcadik osztályt nyitottak az orosi általános iskola tanárainak részvételével. Szorgalmazták az új szakmának elismert gépkocsivezető és karbantartó szakmunkásbizonyítványok megszerzését, a tízhónapos átképzőtanfolyamon. Ezek mögött láthatatlanul ott van az SZVT titkára, Molnár András is, aki végül saját gondjairól is beszél.

A falak bennünk is megvannak — magyarázza. Én például fiatal korom óta reál érdeklődésű voltam, a magyart, a történelmet nem szerettem. Mégis meg kellett értetni magammal, hogy a szépirodalom, a könyvtárügy támogatása majdnem olyan fontos, mint bármilyen szakmai, műszaki feladat. Igaz, még nem jutottam sokra az olvasásban. Ősszel kezdem a marxista esti egyetemem. Van két gyermekünk, s mivel feleségem a kórházban 36 órázik, gyakran én vagyok velük otthon, s így ha akarnék sem tudnék olvasni. De a feleségem olvas helyettem is. A napokban járt itt a Volánnál, ötszáz forint értékű könyvet vett a bizományostól.

P. G.
(Kelet-Magyarországról)

Lavór a lexikonon

Egy ideig csak hallgattak a hortobágyiak a könyvtárukról, ma már panaszkodnak is. Nem a könyvek számát keveslik — ámbár az is lehetne több — maga a könyvtárhelyiség lett szűk, sőt ahhoz képest, amit az ember egy könyvtártól remél, meglehetősen csúfos.

Véletlen? Aligha. Mint a leglátogatottabb helyek esetében oly gyakran, nem egyszer itt is csupán a gyomor diktálta, bazar áltatta igények dirigálták a befektetőket.

Jó a vendéglátás, kell is. Az se baj, hogy a csárda mellett a festett fakanál-tól a műanyag kulacsig, a játékpisztolytól az intím spray-ig, a zseblámpaelemtől a porcelánpapagájig ezernyi apró dísz, játékot vagy egyéb használati tárgyat, sőt whiskyt is kap az ember. Nagyobb baj, hogy könyvet nem kap. S hogy olvasásra, kölcsönzésre szolgáló tisztességes hely sincs.

Annyi könyvet írtak már a Hortobágyról. Annyi vers, regény, riport, tudományos munka, útikönyv, antológia, fotóalbum csodáltatja, méri a pusztát, a pusztai emberek életét, hogy akár ezekből összegyűlhetne egy standra való. De ki lát itt egyetlen könyv- vagy újságárúsító standot? Senki. S persze azt sem éri meglepetés, aki a Balmazújvárosi AFESZ itteni [hortobágyi] boltjában könyvet keres. Pedig hol lennének kelendő példák az említett könyvek is, ha nem a Hortobágyon?

Na és a könyvtár. A lángost németül is hirdetik, a könyvtárat semmiféle tábla nem jelzi — aki belebotlik, szerszámraktárnak is vélhetné. Így hát a könyvtáros se lepődik meg, ha a külföldi turista horgászengedélyért kopogtat be hozzá, gondolván, hol kaphatja meg azt, ha nem itt. A könyvtáros azután reménykedik, hátha nem fogta fel az idegen, hogy

könyvtárban járt — mert megmondani a viláért meg nem mondaná neki: hogyan — így is annyi rosszat beszélnek rólunk.

Szegény hortobágyiak! El tudom képzelni, hányan ültek már tágas, világos, penésztelen olvasóteremben — s hányan ülnének újra! — jobbnál jobb, szebbnél szebb könyveket lapozgatva, átélvén azt a csodát, amelyet csakis az efféle elmélyülés tartogat. Nehogy azt gondolja ugyanis valaki, hogy a hortobágyiaknak nem kell a könyv.

Kell a könyv, kell a könyvtár, erre vall a forgalom, a beiratkozott olvasók, illetve a kölcsönzések száma is. A községi tanács — lehetőségeihez mérten nagyvonalú — támogatása folytán a könyvek száma is gyarapszik, már amennyire gyarapodhat: hiába ugyanis az új könyvekre szánt pénz, ha nincs a könyvekét hová tenni. Könyv a széken, könyv a padlón, könyv a könyvön, lavór a lexikonon... Mivé válik így a könyv? Azzá, amivé a fűszál a silóban.

Gulyás Imre
(Hajdú-Bihari Napló)

Hírek

A KÖNYVTÁROSEGYESÜLET Heves megyei szervezete november 25-én Hevesen tartotta múlt évi utolsó szakmai megbeszélését, amelyen nemcsak a megyei, járási, városi könyvtárvezetők, olvasószolgálati dolgozók voltak jelen, hanem a megye középiskolai könyvtárosai, valamint a hevesi gimnázium tanárai is. A Hevesi Járási Könyvtár igazgatója, Lövei Gyula beszámolójában könyvtárának az oktató-nevelő munkában betöltött szerepéről beszélt, a gimnáziumi tanárok pedig azokat a módszereket ismertették, melyekkel az iskolai könyvtár könyveit szaktárgyak oktatásában felhasználják. Szóltak azokról az információs csatornarendszerekről is, amelyek révén tudomást szereznek szaktárgyak legfrissebb kiadványairól, s így az állománygyarapítást idejében befolyásolni tudják. (S. I.)

A ZENEI KÖNYVTÁRAK nemzetközi szervezete, az AIBM múlt évi kongresszusát a norvégiai Bergenben tartotta. A találkozón küldöttséggel képviselték magukat a magyar zenei könyvtárak is. Úgyis szintén elküldték képviselőiket a szocialista országok zenei könyvtárosainak második tudományos tanácskozására, melyet a lenyelországi Katowice ze-

neművészeti főiskolájának könyvtárában rendeztek meg. Az előadások és a megbeszélések témája a zeneoktatási intézmények és könyvtáraik, illetve a tudományos könyvtárak kiadói tevékenysége volt. A tanácskozáson magyar részről Vavrincez Veronika és Gráfné Forrai Magdolna tartott előadást. (G. F. M.)

A KISKUNMAJSAI Jonathán Mezőgazdasági Szakszövetkezet Váci Mihály szocialista brigádjának kérésére a nagyközségi könyvtár meghívta a költő özvegét, Váciné Juhász Mária irodalomtörténészt. A november 18-án sorra került ünnepi találkozón Vedres Ferenc pedagógus tartott előadást a költő munkásságáról, majd a szocialista brigád tagjai és a meghívott vendégek beszélgettek Váci Mihállyal. Délután az általános iskola Váci Mihály úttörőraja kis műsorral emlékezett névadójára. (cz)

A BUDAPESTI KÖNYVTÁRI SZAKFELÜGYELET 1976. október 1-től új szervezeti keretben végzi munkáját a Fővárosi Tanács határozata értelmében. A művelődésügyi főosztály irányításával önálló szakfelügyeleti csoport alakult, amelynek legfontosabb feladata a kerületek közművelődési könyvtári ellátá-

sának, a könyvtárpolitikai célok megvalósulásának vizsgálata. (Z. I.)

A SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR igazgatója Gujgiczter Imrénét, a hálózati és módszertani osztály munkatársát személyzeti vezetővé, Óhegyi Pálnét, a XIII. kerületi, 3-as sz. gyermekkönyvtár vezetőjét a Kulich Gyula téri, 44-es sz. gyermekkönyvtár, Rátky Györgynét pedig a XIV. kerületi, 43-as sz. gyermekkönyvtár vezetőjévé nevezte ki. A 3-as sz. gyermekkönyvtár vezetésére Mészáros Jánosné kapott megbízást. (Z. I.)

A SZOVJET KÖNYV ÜNNEPE alkalmából szovjet tudományos és műszaki szakirodalmi kiállítást rendezett az Országos Műszaki Könyvtárban a Szovjet Kultúra és Tudomány Háza és az OMKDK. A megnyitón V. I. Gavanov, a Szovjet Kultúra és Tudomány Háza igazgatóhelyettese és dr. Darabos Pálné, az OMKDK igazgatóhelyettese mondott ünnepi beszédet. Az OMKDK halljában elhelyezett kiállításon a vegyiparral, építéssel, gépgyártással, bányászattal, rádió-, elektro- és számítástechnikával, kohászattal, automatizálással és iparszervezéssel foglalkozó szakkönyveket, folyóiratokat mutattak be. (M. Zs.)

A törvény

„A könyvtár legnagyobb ellensége az olvasó.” Ezt a kicsit keserű, de főleg önjónikus mondást valamennyien ismerjük, s ha még ma is érzékeljük humorát, annak az az oka, hogy egy még föllelhető maradék-szemlélet szándékosan túlzó, leleplező bemutatását ismerjük fel benne.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1974. évi, a közművelődés fejlesztéséről szóló határozata s az azóta beérett és megszületett közművelődési törvény az idézett szemléletet történetileg követő népművelői magatartás meghaladását is sürgető feladatként fogalmazza meg.

Az első, valóban már csak másodlagos hatásában élő törekvés a könyvtárat, de ezzel együtt minden egyéb kulturális értéket is gondosan őrzött múzeumokba kikapta zárni, ami által a megőrzés eszközből csaknem célá magasztosult. Hajlamosak vagyunk ezt a magatartást könnyed kézlegységgel a végleg eltemetett múlt rekvizitumai közé sorolni, pedig ki ne lett volna már tanúja, részese olyan jeleneteknek, amikor például egy-egy könyvtáros vagy levéltáros tettének jelentőségét hangsúlyozó, elismerést váró büszke mosollyal, félmondattal nyújtja át az olvasónak, kutatónak a kért dokumentumot. Még egyértelműbben tetten érhető ez az idejétmúlt szemlélet akkor, amikor a művelődés eszközeit egy másik intézmény vagy közösség kéri kölcsön. A „birtokos” saját feladatainál nem kevésbé nemes célra. Ha a történeti fejlődés nagy korszakai szerint kívánjuk jellemezni ezt a szemléletet és magatartást, akkor még polgárinak sem nevezhetjük, inkább a kincseit féltő feudalizmustól örököltük.

Sokkal erősebb, elevenebb az a polgári — és polgárinak feltétlenül pozitív — örökség, amely a felhalmozott kulturális értékek megőrzését nem a rácsokra és zárakra, hanem a művelődő emberekre bizza, de azt tekinti természetesen, hogy mint művelődővel, csupán a társadalom kisebb részével van dolga. E szemlélet tudatos-tudatlan hordozója szívesen segít a hozzá fordulónak, igyekszik alkalmas könyvet kínálni a könyvtárba lépőnek, nemes szolgálatnak tekinti a művelődés terjesztését, az olvasók izlésének alakítását. Megijed és elzárkózik azonban, ha a könyvtár mozdíthatatlannak vélt szerepkörét tágítani, a szélesebben értelmezett kultúra érdekében más társadalmi mozgásformák rendszerébe építeni törekszünk.

A szocialista kulturális forradalom első szakaszában — a felszabadulást követő két és fél, három évtizedben — a társadalmi forradalom nélkülözhetetlen részeként jelentős társadalmi rétegeket kellett megismertetni a művelődés eszközeivel és lehetőségeivel. Meg kellett teremteni a feltételeket ahhoz, hogy egyszerre sokan, viszonylag gyorsan pótolni tudják azt a művelődési elmaradást, amelyet a korábbi társadalmi rendszertől örökölték. Az oktatási rendszer átalakítása, az oktatási lehetőségek nagyarányú kiterjesztése mellett, történelmileg rendkívül rövid idő alatt meg kellett teremteni az iskolán kívüli művelődési lehetőségek rendszerét is, olyan formában, hogy ahhoz gyakorlatilag az egész lakosság hozzáférhessen. Különösen a nem szorosan vett iskolai művelődés, tehát a népművelés esetében nem volt elég pusztán az anyagi feltételek biztosítása, például a közművelődési könyvtári hálózat felállítása. Még ma is érezzük, hogy az intézmények léte önmagában csak a feltétlenül szükséges „technikai” lehetőséget kínálja, ebből élő könyvtári hálózatot formálni csak a jövőendő olvasók megnyerésével, bevezetésével, körükben a könyvtárnak, mint alkalmas művelődési intézménynek az elfogadtatásával lehetséges.

Az elmúlt három évtizedben tehetséges, felkészült, munkájukat hivatásként művelő könyvtárosok ezrei járultak hozzá a kulturális forradalom sikereihez. Különösen a fiatalok körében ébresztettek eddig soha nem ismert arányú olvasási kedvet, alakítottak ki viszonylag széles rétegek körében olvasási kultúrát. Nekik köszönhető a könyvtárak több mint kétmilliós olvasótábora és nem kis részben a könyvet szeretők és rendszeresen vásárlók talán még ennél is nagyobb rétege.

A Központi Bizottság határozata azonban azt is feltárta, hogy a korábbi eszközökkel és módszerekkel — tegyük hozzá: a korábbi szemlélettel — a népművelés hatóköre érdemben már nem bővíthető. Ez a közművelődési könyvtárak esetében azt jelenti, hogy az olvasók köre évek óta lényegében változatlan.

A határozat és nyomában a törvény a megváltozott társadalmi feltételek alapján, az új célok elérése érdekében új közművelődési szemléletet igényel. A fejlett szocialista társadalom felépítése csak akkor lehetséges, ha a szükséges anyagi alapok mellett lényegesen megnő a társadalom tagjainak világnézeti, politikai tudatosága, közéleti aktivitása, közösségi erkölcsse és magatartása; ha a legszélesebb értelemben vett kultúra, a rendszeres művelődés életmódjuk szerves részévé válik.

Ez a közművelődési szemlélet kizárja a polgári kultúra-értelmezés minden lehetőségét. A művelődés minden formája, beleértve a művészet élvezetét is, közvetve-közvetlenül a társadalmi gyakorlatot kell, hogy szolgálja. Nem választhatjuk szét a közvetlen praktikus ismereteket a látszólag csak esztétikai élvezetet nyújtó szórakozástól. (A társadalmi valóságot helyesen tükröző művészet társadalmi aktivitásra serkent.) Az egyes ember mint „univerzitás” sem választható külön dolgozó, közéleti és magánemberré. Életmódja is csak akkor alakul a szocializmus igényeinek megfelelően, ha tudatában is kialakul e három alapvető élethelyzet természetes egysége.

Korábbi szemléletünkben — és ennek megfelelő gyakorlatunkban — a művelődés az emberek mindennapi tevékenységétől elválasztott, ahhoz csak lazán kapcsolódó, a szükségesnél nagyobb önállóságú része (esetenként csak dísz) volt az életnek. Tevékenységünk során sem törekedtünk elég tudatosan a fenti három alapvető élethelyzet tudati és gyakorlati egységének megteremtésére, amit jól tükröz a művelődési intézmények viszonylagos elszigeteltsége a társadalmi gyakorlat más szféráitól. (Sajátos vonatkozásban ezt bizonyítja az a tény is, hogy a még tanuló fiatalok számára, akiknek a művelődés alapvető létformájuk, nem okoz nehézséget a művelődést, a különféle művelődési intézményekben folyó tevékenységüket életük szerves egységébe integrálni.)

A művelődés természetesén eddig is befolyásolta, alakította az emberek világszemléletét, magatartását, életmódját. A művelődés egyik legfontosabb formája, az olvasás szerepe a jövőben sem csökkenhet, sőt éppen, mert minden más művelődési formának feltétele és bázisa a könyv, a könyvtárak hatókörét jelentősen bővíteni kell. De ez a művelődés egészére, ezen belül a könyvtárak szerepének további növelésére vonatkozó követelmény a népművelők, a könyvtárosok szemléletváltását is igényli.

Először a művelődés egészén belül kell a jobb, hatékonyabb együttműködést és kölcsönhatást megteremteni, ahogy ez az iskolák és a könyvtárak között egyre biztatóbban alakul. Azt kell elérni, hogy a bárhol, bármilyen eszközzel művelődő ember igényének kielégítésére magától értetődően kapcsolódjanak egymáshoz az egymást kölcsönösen kiegészítő művelődési formák.

A másik, nehezebb, de megkerülhetetlen feladat kialakítani a művelődési intézményeknek az élet más szféráihoz való szervesebb kapcsolatát. (Ez a folyamat csak az érdekek közösségének kölcsönös felismerésén alapulhat, de itt most elsősorban a könyvtárak feladatairól beszélünk.) A mai helyzetet jól szemlélteti a szocialista brigádmozgalom ügye. A mozgalomban szerepet játszó tényezők többsége szervesen kapcsolódik egymáshoz: a termelési feladatok, a munkahelyi közéletben vállalt szerep, a politikai és a társadalmi szervezetek munkájával kialakult kapcsolat. Ettől a szerves kapcsolatrendszerrel függ lényegében a szakmai és a politikai oktatás sikere is. De például a könyvtárakkal kötött, igen gyakran formális „szocialista szerződések” lényegében magukban állnak, a fenti kapcsolatoktól alig függenek, tehát szemléletre, magatartásra, életmódra gyakorolt hatásuk is lényegesen gyengébb.

Ahhoz, hogy az egyes emberek tudatában az élet egységének és teljességének gondolata, ezen belül a művelődés méltó helye és szerepe kialakuljon és megszilárduljon, a művelődési intézményeknek és mozgalmaknak is a mainál közvetlenebb kapcsolatba kell kerülniük az egyes emberek életének alapvető tényezőivel. Ez a könyvtárak esetében a politikai étellel és a munkahelyekkel kialakított, a munka tartalmát és formáit is befolyásoló kapcsolatokat kell, hogy jelentse.

R á t k i A n d r á s

Komplex művelődési intézmények

SAJTÓSZEMLE

Jeney Lajos építész a Magyar Építőművészet 1969. évi 3. számában ismertette azt az iskolaépítési kutatást, amelyet az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium megbízásából építészekből és pedagógusokból álló munkaközösség végzett. A kutatócsoport nézete szerint a *jövő iskolája* olyan lesz, hogy az kilép eddigi elzártságából és egy-egy lakóterületre nézve az egyetemes kulturális bázis szerepét is magára vállalja. Javasolja, hogy a jövőben összevont nevelési központok épüljenek, amelyekben együtt vannak a gyermekek és a felnőttek művelődését szolgáló intézmények. Ezt követeli a gazdaságosság elve is.

Az elképzelésre a könyvtárosok azonnal felfigyeltek. *Sallai István* a Könyvtáros 1970. évi 3. számában ismertette a kutatócsoport ajánlásait, s ezeket a könyvtárak szempontjából végzett mérlegelése alapján általában helyeselte. Viszont *Arató Ferenc* a Könyvtáros 1970. 8. számában szembehelyezkedett a kutatócsoport megállapításával és *Sallai István* véleményével. Ő alárendeltnek tartotta a gazdaságosság kérdését, s szerinte „... a társadalmi szükségletek természete miatt dinamikus művelődési központ... nem alkalmas a bensőséges emberi kapcsolatok kiépítésére... nagyon megzavarja az iskolának nemcsak hagyományos, hanem távlati funkcióját is.”

Az ajánlások sorsán nagyot lendített az *MSZMP KB*-nak a közművelődés fejlesztéséről hozott, 1974. március 19-i határozata. A határozat ugyanis állást foglalt a komplex közművelődési-oktatási intézmények létesítése mellett. A javaslatokat a *Magyar Építőművész Szövetség 1974 őszi Nevelési létesítmények* címmel tartott ankétján sokoldalúan megvitatták. Ezen az ankéton már *Arató Ferenc* is elejtette korábbi fenntartásait (Könyvtáros, 1975. 2.). Az *MSZMP KB* határozatát követően az *Allami Tervbizottság* határozatot hozott a tervezés megindítására, a Magyar Építőművészek Szövetségének elnöksége pedig ennek szellemében ajánlásokat fogadott el. Közben az építések közül is többen, elsősorban *Jeney Lajos*, számos tanulmányban és közleményben ismertették az intézmény létesítésére vonatkozó elgondolásait.

A város dolgozószobája

Ezzel a címmel fejtette ki véleményét a problémáról *Szente Ferenc* a Könyvtáros 1975. évi 10. számában. Szerinte a közművelődésnek figyelmét elsősorban a munkás hétköznapiakra kell összpontosítania, nem pedig az ünnepi alkalmakra. A tanuló, a magát képező tömeget kell mindenekelőtt felkarolni.

A művelődési ház főként a művelődési igények felkeltését szolgálja, a közgyűjtemények: könyvtárak, múzeumok, levéltárak azok kiszolgálását. A közgyűjtemény a közösség dolgozószobája. Elsősorban tehát az intézmények funkcióinak összehasonlító felülvizsgálatára s ennek nyomán ésszerűbb munkamegosztás kialakítására van szükség, nem pedig az intézmények mindenáron való szervezeti egybeomlására. *Szente Ferenc* a városok számára ésszerűbb beruházási megközelítést, több lépcsős megvalósítást javasol: elsősorban a könyvtár és a múzeum természetes komplex keretbe való helyezését, a továbbiakban pedig a teljes intézményegyüttes kifejlesztését.

Időközben a *Népművelési Intézet* is munkaközösségeket szervezett az új intézménytípus megvalósításának előkészítésére. A *Kultúra és Közösség* című folyóirat 1975. évi 4. számát nagy részben e kérdéskör közművelődési problémáinak tisztázására szánta. Nézzük meg, milyen nézeteket vetve a mérleg serpenyőjébe.

F. Vankó Ildikó a nevelési központ korszerű voltát az anyagi-szellemi kapacitásokkal való ésszerűbb gazdálkodással indokolja, ami elég nyomós érv. Meghatározása szerint „a nevelési központ a napi oktatási feladatokat, a felnőttnevelési szükségleteket és szabad idő igényeket összekapcsoló, sokeszközű, korszerű nevelési követelményeknek megfelelő térrendszer, amelyet külön-külön telepítés esetén semmiképp nem lehet megvalósítani.”

A jövő közintézménye

E szám másik írásában *Jeney Lajos* építész a nevelési központot a jövő közintézményének minősíti. Sürgeti az intézmény funkcionális követelményrendszerének, szervezési, üzemeltetési elveinek kidolgozását s ezek birtokában az óriási szemléletformáló munka elkezdését. Ismerteti a tízezer lakosú *Kecel* nevelési központjának tervét: az épületegyüttes 7 egységből állna, a harmadik egység lenne a könyvtár, egyazon épületben elhelyezve az iskolával. Hangsúlyozza, hogy minden ilyen központ megvalósításához egyedi tervezésre van szükség.

Papp Margit cikke a közművelődés távlati tervezéséről szólva megállapítja, hogy a könyvtárakat kivéve hiányoznak a közművelődési intézményhálózatok távlati fejlesztési elképzelései. A most folyó tervezés feladata a korszerű közművelődési ellátási rendszer kimunkálása. Ez az ellátás a különféle közművelődési intézményhálózatok egymást kiegészítő munkáján alapulhat. Megfogalmazza az alap-, közép-, illetve felsőfokú és a központi ellátási szint igényét és fő feladatait is.

A folyóirat közli *Kocsi Margit* beszélgetését is a keceli tanácselnökkel, aki megállapítja, hogy a hagyományos koncepció szerint épült művelődési házak nem képesek megfelelni az emberek naponta fejlődő igényeinek. A beszélgetés azt a tanulságot sugallja, hogy elsősorban az alapellátás területén célszerű a komplex intézmények létesítése.

Beke Pál írásával, amely a budapesti művelődési otthonok ürügyén a fővárosi közművelődési könyvtárügybe is alaposan „belekaszált”, mindenféle egyéni elnevezést, kiérleletlen elképzelést felvetve — már foglalkozott lapunk tavaly júliusi száma. Az akkor kifejtett vélemény nem kíván kiegészítést.

A Kultúra és Közösség imént ismertetett számának bevezetőjét *Vitányi Iván* írta. Ő nem helyesli a nevelési központ elnevezést, mondván: az abban végzendő munka inkább öntevékeny művelődés, mint nevelés, s különben se bosszantsuk e központok felmőlt látogatóit azzal, hogy mindenáron nevelni akarjuk őket. Használjunk inkább szerényebb elnevezést.

Azóta sincs nevük a jövőendő eme intézményeinek, bár különböző — néha megökökentő — javaslatok is születtek.

Felmentést az érvényes jogszabályok alól?

*Vézi János*nak a Pedagógiai Szemle 1976. 4. számában megjelent tanulmánya az új intézmény létesítésére irányuló törekvések első összefoglalása. Ellenétben címével; írása nemcsak az új intézmény fogalmát és létesítésének szükségességét tárgyalja, hanem számba veszi a megvalósulás eddigi eredményeit, s megfogalmazza a további munka alapelveit is. Az intézmény fogalmára, szükségességére vonatkozó megállapításait el lehet fogadni. Érdekes a felidézett gondolatok megvalósítására irányuló helyzetképe is. Az általa vázolt alapelvek egy részével szintén egyet lehet érteni, bár azok legtöbb pontját könyvtárosok másképpen fogalmazták volna.

Nem lehet egyetérteni viszont azzal a tervével, hogy a „komplexitást” kiterjesszék fővárosi és megyei központi intézményekre is. Még városi központi intézményekre sem alkalmazhatók ezek a tervek.

Sok mindent elárul az övezetek meghatározásának az a mondata is, amely a könyv- és eszköztárakat a gazdasági és technikai szolgálatokkal hozza egy sorba. Visszalépés ez egyfajta régen kinőtt, elavult könyvtárszemlélethez: a könyvtár ugyanis hosszú-hosszú idő óta nemcsak tár, hanem tanuló, olvasó, dolgozó szakterek kombinációja is, amelyben feloldódott a régi raktár-olvasótér elkülönülés. Éppen ez korszerűségének egyik ismérve és feltétele.

Végül elfogadhatatlan a szerzőnek az a követelése is, amely generális felmentést kíván a kísérleti intézmények számára az érvényes jogszabályok alól. Nagyon veszélyes követelmény ez: sok keserves tapasztalat bizonyítja, mit eredményez az, ha egyesek kísérlet címén könnyedén túlteszik magukat évtizedek keserves munkájával kiharcolt olyan jogszabályokon, melyek éppen intézményeink jobb munkájának, korszerű működésének biztosítékai.

A Kultúra és Közösség 1976. évi 2. száma a művelődési otthonok jövőjéről tartott vitát ismerteti. A vitában a könyvtárakról is sok szó esett, bár könyvtárosok ez alkalommal sem voltak a vitázók között. *Vitányi Iván* azonban szükségesnek tartotta hangsúlyozni, hogy az *intézmények összevonása önmagában nem megoldás*. Nyilván kellett ez a figyelmeztetés, mert némely szervezőket mintha a dolognak kizárólag ez a része érdekelné, s célként és eredményként mintha csak ez lebegne szemük előtt.

A Ház utópiája

Külön színfoltja ennek a „komplexintézmény-irodalomnak” *Kamarás Istvánnak* a Mozgó Világ 1976-os 1. számában megjelent cikke. (Írásáról már volt szó a Könyvtárosban.) A szerző egy új típusú kulturális központ életéről rajzol szemléletes képet. Kibővített funkciójú könyvtárra épül ez a képzeletbeli intézmény, amely a város dolgozószobája, klubja, irodalmi kávéháza és barkácműhelye, s ahol az emberek vagy valamihez, vagy valami ellen olvasnak. A Ház agya és szíve a Tár, helyiségei pedig az ezekhez fűződő tevékenységek szakosított részlegei, a munkát tárosok, technikusok és adminisztrátorok végzik.

Kamarás István utópiának nevezi szellemes életképét, holott írásának mondani-
valója megalapozottabb, mint sok „tervező” spekulatív ábrákkal, kiismerhetetlenül
egymásba fonódó karikákkal telerajzolt „tudományos” tanulmánya. A vele vitázó
Csalog Judit és *Czakó Gábor* kevéssé értették meg mondanivalójának lényegét, vi-
szont *Zircz Péter* kiegészítése feltétlenül kellett az elképzelt intézmény képéhez
(Könyvtáros, 1976. 9.).

Figyelemre méltó közleménye a témakörnek *Vaikó Éva* írása *Sarud* község nevelé-
si központjának működéséről. Tanulmánya a Könyv és Nevelés 1976. 4—5. számában
jelent meg. Megismerteti olvasóit az új intézménytípussal, majd beszámol a Heves
megyei községben folyó majdnem kétéves munka eredményeiről. Véleménye szerint
az új típusú intézmény központja az iskola mellett elhelyezett könyvtár, mely való-
ságon is a fórum szerepét tölti be a községben. Megállapítja, s tanulmánya végén új-
ra hangsúlyozza, hogy az új intézmény életének egyik kulcskérdése a könyv, a könyv-
használat. Miután sorra veszi az intézmény működése közben felmerült problémákat,
javasolja, hogy azok elemzésére és megoldására hozzanak össze a kísérletben részt
vevő különféle szakágak képviselőiből tudományos munkaközösséget.

A téma ismertetése időközben az építésügyi, pedagógiai és közművelődési folyó-
iratok oldalairól átterjedt a napilapok hasábjaira is. Először a *Magyar Nemzet* fog-
lalkozott több írásban — főként *Gábor István* cikkeiben — az új intézmény ismerte-
tésével, majd a *Népszabadság*.

Eltüntetni a könyvtárakat?

A múlt év szeptemberében a *Népművelés* is foglalkozott az új intézménytípus-
sal, első oldalain közölve *Garamvölgyi József* miniszterhelyettes cikkét a könyvtár-
ügyi törvényerejű rendeletről. Néhány megállapítását témánk kapcsán is érdemes
idézni. A miniszterhelyettes megállapítja, hogy „A könyvtári rendszernek megvan a
maga — feladatkeri-szakterületi sajátosságokra épülő — viszonylagos önállósága.”
Foglalkozik a könyvtárosok és a népművelők közös dolgaival is. A sikeres szovjet
eredményekre utalva szükségesnek tartja, hogy a kis- és törpekönyvtárak ezreit az
állományépítés tekintetében járási és városi hatósugarú ellátószervezetekbe kapcsol-
ják be. A kis állományú iskolai és közművelődési könyvtárakat célszerű összevonni
közös iskolai-közművelődési könyvtárakba. Az Országos Közművelődési Tanács ál-
lásfoglalását idézve megállapítja, hogy a komplex művelődési intézmények fokoza-
tos létrehozását elsősorban a fejlődő alsófokú központokban és a városi peremkerü-
letekben célszerű szorgalmazni.

S végül érdemes idézni azt a mondatát, amely különösen szorosan kapcsolódik
itt tárgyalt témakörünkhöz: „...nem lehet helye semmiféle szűkkörű szakmai ön-
zésnek és féltékenységnek, de felelőtlen, a közművelődés különféle területeinek sa-
játosságait elvitatató buzgólkodásnak sem”. Ezek a megállapítások méltán tekinthetők
a népművelők és a könyvtárosok együttműködési alapelveinek.

A Népművelésnek ugyanez a száma közöl egy pécsi tervet, amelynek egész fel-
fogása szöveg ellentétben áll a most ismertetett cikk szellemiségével, s teljes kéri-
letlenségről tanúskodik. Közlése is véletlenszerűnek, esetlegesnek tűnik. Nyilvánvaló
ugyanis, hogy az alsófokú vagy a városi peremkerületi intézmények tervezési prob-
lémaít illette volna az elsőbbség egyik kiemelt felsőfokú központ központi városi
intézményének tervei helyett. S ráadásul olyan terv kapott nyilvánosságot, amely-
ből kimaradt az iskola, tehát országos mintának semmiképpen sem tekinthető. Még
meglepőbb, hogy a közölt terv Pécs kulturális ellátását számba vevő bevezetője fel-
sorolja mindazokat az intézményeket, amelyek részt vesznek a város közművelődési
ellátásában: sort kerít tehát színházra, hangversenyteremre, bábszínházra, természet-
tudományos stúdióra, a technika házára, a múzeumokra, de mélyen hallgat arról,
hogy Pécselt közművelődési könyvtárak is léteznek.

S ha nincsenek könyvtárak, nem kell meghallgatni a könyvtárosokat sem! A
nagyváros központi közművelődési intézményének tervéről végül is kiderül, hogy
abba a városi központi könyvtárt is el akarják helyezni, de a funkcionális terv ké-
szítói közül kimaradtak a könyvtárosok. Azután: az érdekeltek bevonásával vita zaj-
lik le a tervről, de a vitázók között sincs könyvtáros. Ráadásul az intézményt „meg-
álmodói” olyan közművelődési terek rendszeréből akarják megalkotni, amely hasz-
nálói tereket napjaink modern könyvtárainak létesítése során építészek és könyvtá-
rosok már megterveztek, megvalósítottak, kipróbáltak, sőt széles körben sikeresen
működtetnek.

Ennek a szemlének keretében nincs terünk arra, hogy a tervvel kapcsolatban
mindazt elmondjuk, amit a könyvtárügy szakembereinek a tervezés közben, meg a
terv megvitatása során kellett volna elmondaniok. Erre más alkalmat kell majd ke-

ríteni. De a könyvtárosokban a példa láttán jogosan merülhet fel a keserű kérdés: nehezményezésük valóban abból ered-e, hogy „szűk szakmai önzés” kerítette őket hatalmába, vagy pedig egyszerűen csak „felelőtlen buzgólkodásnak” lettek szenvedői, illetve tétlen tanúi?

Mindenesetre jó lenne az együttműködés kívánatos módozatairól is szót ejteni e nagy jelentőségű új intézménytípus tervezési és kísérleti időszakában. S nem ártana az együttműködés részletesebb tennivalóit is megfogalmazni. Ez azonban szintén ezután következő feladat lehet.

Páldy Róbert

IRODALOM

- Iskolaépítés I—V. Budapesti Városépítési Tervező Vállalat, 1968.
- Jeney Lajos: Kutatási jelentés. = Magyar Építőművészet, 1969. 3.
- Sallai István: A jövő iskolaépítése és az iskolai könyvtár. = Könyvtáros, 1970. 3.
- Arató Ferenc: Iskolai könyvtárépítés elvi-pedagógiai alapon. = Könyvtáros, 1970. 8.
- Arató Ferenc: A könyvtár helye a művelődés központjában. = Könyvtáros, 1975. 2.
- Szente Ferenc: A város dolgozószobája. = Könyvtáros, 1975. 10.
- F. Vankó Ildikó: A nevelési központ korszerűsége. = Kultúra és Közösség, 1975. 4.
- Jeney Lajos: Nevelési központ — a jövő közintézménye. = Kultúra és Közösség, 1975. 4.
- Kocsi Margit: Beszélgetés Kecel tanácselnökével. = Kultúra és Közösség, 1975. 4.
- Papp Margit: Gondolatok a közművelődés távlati tervezéséhez. = Kultúra és Közösség, 1975. 4.
- Beke Pál: Művelődési otthonok Budapesten — ma és holnap. = Kultúra és közösség, 1975. 4.
- Vészli János: A komplex művelődési intézmény (nevelési központ) fogalma és létesítésének szükségessége. = Pedagógiai Szemle, 1976. 4.
- Kamarás István: Látogatás a Házban. = Mozgó Világ, 1976. 1.
- Csalog Judit: A ház és környéke. = Mozgó Világ, 1976. 2.
- Czakó Gábor: Fogyasszon több kultúrát. = Mozgó Világ, 1976. 3.
- Vita a művelődési otthonok jövőjéről. = Kultúra és Közösség, 1976. 2.
- Vaikó Éva: Heves megyében, Sarudon. = Könyv és Nevelés, 1976. 4—5.
- Gábor István: Készül a köznevelés fejlesztésének távlati terve. Interjú Kálmán Györggyel. = Magyar Nemzet, 1976. aug. 17.
- Zircz Péter: Utóp táarak és könyvtárak. = Könyvtáros, 1976. 9.
- Gáramvölgyi József: Könyv, könyvtár, könyvtárügy. = Népművelés, 1976. 9.
- Pécsi terv. = Népművelés, 1976. 9.
- Gerencsér Miklós: Szellemi közművesítés Siófokon. = Népszabadság, 1976. okt. 29.
- Fekete Judit: A művelődés terei — Ahol az emberek találkoznak. = Magyar Nemzet, 1976. nov. 14.
- Vészli János: Legyen a nevük: alfa. = Népszabadság, 1976. nov. 17.

Nem láttuk

A MAGYARORSZÁGI SZÍNHÁZAK MŰSORÁT tartalmazó köteteket sok olyan könyvtárban, amelynek állományában meg kellene lenniük e hasznos tájékoztató eszközöknek. A Színháztörténeti füzetek című sorozatban évek hosszú sora óta rendszeresen megjelenő kiadványok nemcsak a nagy budapesti és vidéki állandó színházak előadásainak legfontosabb adatait közlik, hanem hasznos információkat szolgáltatnak a szabadtéri előadásokról, a külföldi együttesek vendégszerepléseiről, illetve a magyar társulatok külföldön bemutatott produkcióiról is. A függelékben pedig az állandó társulatok tagjainak névsorát találja meg a tájékoztató könyvtáros vagy az olvasó — ha tud e fontos adattárról, és meg is lelheti a könyvtárban. A legutóbbi kötet (Színháztörténeti füzetek 61. sz.) egészen friss: az 1975—76-os színházi évad adattára. Kiadója, a Magyar Színházi Intézet, mindössze 200 példányban sokszorosította — nyilván azért, mert ennyivel is ki tudja elégíteni a gyér keresletet. Pedig a szervezett olvasószolgálati tájékoztató tevékenységnek a könyvtárak nagyobb körére való kiterjesztése és olyannyira sürgetett kibontakoztatása elképzelhetetlen az effajta segédeszközök nélkül.

Olvasó-szerepben IV.

A sorozatnak ez a portréja hasonlít az előző, októberi számunkban közölt részhez. A szerző most is egy fiatal szakmunkást mutat be. A különbség annyi, hogy a múltkor holtpontra jutásáig vizsgálta alanyát az olvasó-szerepben, most a szerepváltásokat a jelenben megszaktítja, s a változást ígéro jövő felé nyitva hagyja az utat. (A szerk.)

Könyv-oázis, olvasólámpával

1971.

— 16 éves leszek augusztusban, ipari tanuló vagyok, hentes és mészáros leszek. Volt egy olyan elhatározásom, hogy szobafestő leszek, de a nagyapám is hentesként dolgozott. Édesapám zöldségboltban dolgozott, most nyugdíjas, édesanyám takarítónő. Van egy nővérem, varrónő, és van egy öcsém, aki most másodikos. Hármas átlaggal végeztem el az általános iskolát. Lehettem volna jobb is, de az év vége felé kezdtük megenni a tanulást. A biológiát és a kémiát szerettem, ez jól is ment. Itt, az ipariban közelebb állok a négyeshez. Kémiából ötös voltam az általánosban, úgyhogy itt a kémiatanárnóm csodálkozott, miért nem mentem más iskolába. Fel is mérült bennem, de úgy gondoltam, hogy előbb érdemes elvégezni az iparit, és aztán a gimnáziumot.

(Vajon mennyire erős ez az elhatározás? Mitől nem fog kihűlni a kémia iránti érdeklődés? Miért nem az általános iskolai kémiatanárnő javasolta, hogy más iskolába menjem?)

— Van egy szobánk, meg ez a konyha. Más nincs. Tehát egy szobában lakunk öten. Ez elég nehéz dolog. Édesapámat műtötték, azután cseréltünk ide. Ott több szoba volt, de nem lehetett rendesen fűteni. Udvar ott sem volt, de itt viszont volt egy összefogás, és megcsináltuk a ház előtt ezt a játszóteret. Rendes emberek vannak itt. Ezt a gázboylert mi szereltük fel, általában itt mindent mi szereltünk fel. Anyám 1700 Ft körül keres, apám nyugdíja a családi pótlékkal együtt ugyanennyi. Az én ösztöndíjam 200 forint.

(Az olvasáshoz nemcsak idő, hanem hely is kell, meg fény, meg csend. Lengyeléknél a szobában húsz négyzetméteren osztozik az öttagú család. Itt „lakik” a tévé is. És ha most Lengyel Ferenc kijelentené, hogy egyszerűen nincs hol olvasnia?)

— Kibéreltem magamnak a konyhát, itt alszom. Itt nem zavarnak. Nyugodtabban tudok olvasni. Volt már, hogy három óráig olvastam. Ilyenkor kihozom a kislámpát. Itt mindig voltak könyvek, aztán a nagybátyám, aki a Kossuth Nyomdában dolgozott, küldözgetett könyveket, és megvetette velem a jobb regényeket. Már régen járok könyvtárba, az öcsémet is beíratam. Az osztálytársaimról nem hiszem, hogy könyvtárba járnának.

(Kivételes eset Lengyel Ferencé? Hát nem ezt bizonyítja az olvasólámpa, és az éjszakai olvasás? Legyünk óvatosak a válasszal. Emlékezzünk csak arra, amit Escarpit mondott a könyvkozmáról és a könyvkábitószerről! Legalább addig várjunk a válasszal, amíg meg nem tudjuk, mit olvas Lengyel Ferenc éjszakánként!)

— Hogy mit olvasok, attól függ, milyen hangulatban vagyok. Volt rá példa, hogy bele tudtam temetkezni kalandregényekbe, és más nem is érdekelt.

(Ez nagyon fontos információ. Nagyon sokan egyszerűen csak „jó könyveket” olvasnak, Lengyel Ferenc ha minőségeket nem is, de mineműségeket elkülönít olvasmányai között.)

— Verne-könyveket olvastam eleinte, most főleg Berkesi és Rejtő könyveit. Szeretem a fantasztikus regényeket is, meg a bűnügyi krónikákat. A novellákat meg a kisebb elbeszéléseket nem szeretem.

(Ne ajándékozzuk meg még Lengyel Ferencet a „lektúrolvasó” jelzővel, hiszen a lektúr kategóriából elsősorban a krimi szerepel olvasmányai között. Nem tudjuk, hogy milyen fajta sci-fi-t kedvel, milyen fajta Berkesi-regényt olvas legszívesebben: a krimi vagy az áltársadalmi regény típusú könyveit. Még egy dolgot ne feledjünk: Lengyel Ferenc ekkor még alig 16 éves!)

— A listájukon szereplő 70 'könyv közül csak kilencet olvastam: a Sellő a peccátgyűrűn-t, a Twist Olivér-t, a Copperfield Dávid-ot, a Láthatatlan ember-t, a Bűn és bűnhődés-t, a Gróf Monte Cristo-t, Az öreg halász és a tenger-t, a Nyomorultak-at, a Tizenmég karátos autó-t és a Piszkos Fred-et. Nekem a Piszkos Fred, a Nyomorultak, a Gróf Monte Cristo, a Láthatatlan ember, a Twist Olivér és a Sellő a peccátgyűrűn tetszett ezek közül.

(Ebből a kevés információból LEKTŰR + ROMANTIKA képlettel lehetne jellemezni Lengyel Ferenc irodalmi ízlését. Ehhez azonban legalább két dolgot kell feltétlenül hozzátenni. Lengyel Ferenc olvasmányszerkezetét rendhagyó hiányok jellemzik. Jókal regényei, az Egri csillagok már szerepelnek korosztályos olvasmányai között. A másik véletlen is lehet: a Bűn és bűnhődés. Ez a regény nagyon ritka olvasmány ennél a fiatal olvasórétegnél. Lehet, hogy ez a regény a „nagy irodalom” köve? Vagy az elbeszélések és a novellák mellett ezzel egészül ki a „nem szeretem olvasmányok” pldatára? A kérdést az dönti el, hogy Lengyel Ferenc mire használja az irodalmat? Általánosabban: milyen szerepet tölt be Lengyel Ferenc életében a művészet? Még általánosabban: a kultúra?

— Színházba nem járok, nem tud lekötni, a tévében még csak elnézem. Moziba gyakrabban járok. Utoljára az Egy bolond Párizsban-t és a Fekete farkas-t láttam. Egy délután egymás után a kettőt. Nagyon tetszettek. Az utóbbi azért, mert az állatregényeket is nagyon szeretem. Az irodalmi színpadon gondolkodtam, de azért nem vettem részt benne, mert magyar nyelvből eléggé rosszul álltam. Valahogy nem éreztem, hogyan kell helyesen írni. Az irodalom vitte mindig feljebb az osztályzatot. Meg aztán a verseket sem nagyon szerettem, főleg amikor kívülről voltak feladva. Úgy magában, költöttség nélkül szeretem a verseket is. Ezenkívül szerettem tornázni. Az úttörőolimpián is indultam. Most nálunk a kézilabda fut, ez meg nem tetszik. A KISZ-szel kukoricát szedtünk és vasat gyűjtöttünk. Falun, ahol az emberek teljesen el vannak hagyatva, szívesen segítenék. Ezt kellene a KISZ-nek csinálni. Gyűléseket nem nagyon tartunk, de ez nem baj. Van egy-két olyan dolog, ami nem tetszik, de azért általában meg vagyok elégedve a KISZ-szel. Vasárnaponként, ha van, meccsre járunk, az egész család, vagy olvasok, tévét nézek, hétfőre tanulok.

(Vajon észreveszi-e a lehetőségeket Lengyel Ferenc, vagy elsétál, illetve elsiet mellettük? Vajon elegendő érv-e gyenge helyesírása az irodalmi színpad mellőzéséhez? Vajon nem az igazi feladatok iránti érzéketlenség a mozgalmi munka és a társadalmi munka azonosítása? Az ösztönzés hiányzik-e vagy a stratégia Lengyel Ferenc életéből? A könyveket küldő nagybácsi feltehetően nem egyetlen ösztönzője volt Lengyel Ferenc „kulturális életének”, de az is valószínű, hogy a kellethetetlen kevesebb mozgató erő kényszerítette őt, hogy a lényeges dolgokat tekintve is másként éljen, mint társai. Stratégiája is van Lengyel Ferencnek. Igaz, ami vezető értékeit illeti — ezek szépen előrajzolódnak 2000-ig elképzelt életrajzából —, a Rozsdatemető atmoszférája érződik belőlük.)

— „Alig tudom, hol kezdjem, annyi minden történt velem 2000-ig. A hentes szakmát tanultam ki. Most boltvezető vagyok a Fő utcában. Hamar megnősültem, a feleségem pénztárosnő. Építettünk egy házat. Disznókat hizlalok, húsfüstölést is vállalom. Nyulaim is vannak. Három gyerekünk van, de sajnos lusták, mint az apjuk, és nem akarnak tanulni. A legkisebb valahogy leérettségizett, és most adminisztrátor a tanácsnál. Feleségemmel jól megvagyok most is. Nagyon csinos. Sokat tud dolgozni, meg jól főz. Rendes asszony. Az idén Hévízen nyaraltunk.”

(Ez a stratégia helyet enged a „jó könyveknek” is, de nem sok jót jósol az értelmező olvasásnak. Ezt a dokumentumot ismerve nem várható túl sokat az a könyvtáros, aki bekapcsolódva a Könyvtártudományi és Módszertani Központ kísérletébe, az igazi irodalmat képviselő „kísérleti olvasmányokkal” próbálkozott Lengyel Ferencnél, olyanokkal mint: Melville, Golding, Jan és Abe Kobo művei. Szerencsére ezektől a szerzőktől — igazodva Lengyel Ferenc olvasói stratégiájához — a kísérlet könyvtáros munkatársa jó érzékkel — amennyire lehetett — olvasmányos műveket ajánlott Lengyel Ferencnek.)

— A Negyedik jégkorszak nem tetszett, valahogy nem ragadta meg a figyelmemet. A Batu kán tetszett, bár egy kicsit unalmas volt. Sok olyan történelmi regényt olvastam, amelyik izgalmasabb volt. A Moby Dick nagyon tetszett. Érdekel az ilyen régi hajós élet, meg a tenger. Meg tudtam érteni a kapitányt, hogy annyira meg akarta ölni a Moby Dicket, mert már rögeszméjévé vált. A Legyek ura is tetszett. Érdekes volt. Elképzelhető, hogy megtörtént. A felnőtteket mutatta meg a könyv, hogy mi van akkor, ha két ember akar főnök lenni. Érdekes volt a harc a tűzért, mert az egyik jelezni akart vele, a másik meg meg akarta sütni az állatokat.

(Sokan megjósolták volna Melville, Abe Kobo és Jan regényeinek kedvező fogadtatását, és valószínűleg kevesen fűztek volna reményt ahhoz, hogy a Legyek ura sikert arat. Természetesen lehet ezt a regényt is úgy olvasni, mint „hasonmását”, a Kétévi vakáció-t, de a sikertelen erőfeszítés egy másik rovatban sikerként könyvelhető el.

Lehet, hogy a Bűn és bűnhődés-t krimiként, Az öreg halász és a tenger-t kalandos történetként, a Legyek urát rendhagyó Verne-regényként olvasta Lengyel Ferenc, de eközben olvasói viselkedése valamennyire különbözött a szokásostól. Hogy szokássá vált-e ez a néhányszori „másként” viselkedés, erre nézve Lengyel Ferenc elkövetkezendő mindennapjaitól várhattunk garanciát, vagy mentető magyarázatot.)

1975.

(Négy év telt el. Lengyel Ferenc édesapja azóta meghalt, édesanyja ismét férjhez ment, így most már hatan osztják meg a szobát, mivel egy csecsemővel is bővült a család. „A zsúfoltság ellenére a lakás barátságos benyomást keltett, mintha a benne élők nagyon tudnának alkalmazkodni egymáshoz, és nagyon meg is értékelik egymást.” — írja a „Megjegyzés” rovatban a KMK megbízásából 1976-ban Lengyeléknél interjút készítő munkatárs.)

— *Mi történt azóta?*

— Nem sok. Szakmunkás-vizsgát tettem. Nősülés elé kerültem. Rengeteget olvasok ma is.

— *Hol dolgozik?*

— Kint a Húsipari Vállalatnál. Azóta is rengeteget olvasok. Két könyvtárban is tag vagyok, a vállalatiban, meg most a megyei könyvtárban.

— *És a nősülés?*

— Decemberben fogok. Ez a legközelebbi program. Más hasonló nincs. Egy helyre jártunk iskolába. Már öt éve ismerjük egymást.

— *És most ha megnősül, mennyiben változik meg az élete?*

— Mondjuk annyival, hogy egy picit megnyugszom. Nem lesz futkározás ide-oda, át a menyasszonyomhoz, az apóssal beszélgetni. Most nem nagyon van időm olvasni.

— *Most már harmadszor említi az olvasást, méghozzá közvetlenül az életbevágó dolgok mellett. Mint olvasó változott-e?*

— Még mindig össze-vissza olvasok. A szépirodalomtól kezdve a kalandregényekig. Az írókra se nagyon figyelek, lényeg az, hogy a könyv szórakoztasson. Lehessen belőle tanulni. Azért szeretem például Rejtőt, mert a fárasztó nap után feldob. Mostanában olvastam a Hód sorozatot, aztán történelmi regényeket, egyet Aba Sámuelről. Múltkorában olvastam verseket is, de ez nem az igazi.

— *Hogyan jut hozzá egy-egy könyvhöz? Teljesen öltetszerűen?*

— Hát amiről szól, annak alapján. Aztán van egy ismerős könyvtáros a könyvtárban, ő ajánl. Meg aztán, ha van egy jó író, elolvasom az összes könyvét. Meg a munkatársaim is ajánlanak. Van egy-két ilyen.

— *Vita is kialakul néha?*

— Hát például a történelmi dolgokon. Hogy mit rontott el Aba Sámuel, miért rontotta el. Néha túlharsogjuk egymást. Hatán-heten összeülünk néha, és felboncolgatjuk.

— *És az olvasáson kívül?*

— Focimeccs. Rengeteget sétálok, a természetet nagyon szeretem. Kirándulgatunk. Kimegyünk a hegyre, és ott elmegy az idő. És persze moziba is járunk. Láttuk a Rivális-t. Hát, úgy tetszeni tetszett, de egy picit mást vártam. Egy házaspárról szólt, és akkor megjelenik a szerető, meg minden. Ilyen film volt. Volt egy másik a kertmoziban: És hamarosan a sötétség. Bűnügyi film. Jól lekötötte az időt. Ez tetszett.

— *A régi olvasmányok közül melyikre emlékszik szívesen?*

— Például a Láthatatlan ember-re. Annyira megfogott annak a rabszolga srácnak az élete, hogy még kétszer elolvastam. Van úgy, hogy kezembe akad, és akkor megint beolevasok.

— *És a Legyek ura?*

— Erre nem nagyon emlékszem.

— *Egy lakatlan szigetre került gyerekekről...*

— Aha, a Rejtelmes sziget, meg a Két évi vakáció. Annyit olvastam, hogy már összekeveredik bennem.

— *Említette, hogy van olyan író, akitől mindent elolvas.*

— Berkesitől. Félretétettem az újabbakat a könyvtárosnővel, de mást is olvasok. Történelmit, néha szakmába vágót is, ez is érdekel.

— *Hát arra emlékszik-e, hogyan képzelte akkor életét az ezredfordulóra?*

— Azok most is a terveimben vannak, csak előbb a katonaság. Most is elmehetnék hűsboltba bármikor. Persze nőnek az ember igényei. Most már szabadkasszást választanék, mondjuk, a feleségemmel. Ő zöldség-gyümölcs szakon végzett. Lehetne egy kétszemélyes vegyesboltunk.

— *És ha ez nem sikerül?*

— Nem lenne baj, a szakmából jól megélek, 3500 a beralapom. Igaz, szalagon dolgozom, de havonként más munkafolyamatot csinálunk.

— *Tanulás?*

— Talán élelmiszeripari technikum. Ez volt betervezve, de azóta meghalt az apám. A katonaság előtt inkább a szakács minősítést szeretném.

— *És ha elvégezné a technikumot, mi változna?*

— Technikusnak, brigádvezetőnek kerülhetnék. A brigádvezető sem keres többet, de ő átadhatja a tapasztalatot, irányítani, nevelni kell neki. Főleg a falusi srácokat. Nekik főleg nem is ártana. Ezért van az, hogy próbáljuk agitálni őket a KISZ-be, hogy ne csak az érdekelje őket, hogy a nyolc órának vége, és akkor már futok is haza, hanem hogy például van egy szép sportpályánk, és akkor azt szépítjük. És most volt például a könyvhét. Hát mondták, jó lenne, ha vennénk könyvet. Én vettem is. Buzdítás nélkül is. A menyasszonyomnak vettem. Aztán agitáltuk a srácokat, hogy lépjenek be a könyvtárba.

— *Megint elöbukkant az olvasás. Ha már itt tartunk, hogyan alakult ki ez a szokása?*

— Furcsán. Az egyik szomszéd fiú ide járt a könyvtárba, és az egyik este szólt, hogy nem menné-e el vele visszavinni a könyveket. Egy nagyon fiatal hölgy volt a könyvtáros. Viccelődtünk, beszélgettünk. Mondta, beiratkozhatok egy forintért. Olyan volt ez, mint amikor egy öreg paraszt bácsi felkerül Pestre, és itt is villamos, ott is villamos. Csak néztem, mi is lehet odabenn. Így ismerkedtem meg a könyvtárral. A könyvtáros rengeteget segített. Szinte eltalálta, mit szeretnék olvasni. Hetente mentem, naponta kiolvastam egy könyvet. Akkor igazítottam meg az éjjeli lámpát. Amikor tizkor jövök haza a munkából, akkor is olvasok. Megnyugtat a nagy zakatolás után. Most már kevesebb időm van, de majd kialakul ez is.

— *Hol fognak lakni?*

— Beadtam a lakásigénylést, remélem, meglesz. Ha nem, önála lakunk egyelőre.

— *Négy évvel ezelőtt tervezte, hogy három gyereke lesz.*

— Esetleg négy, majd kialakul még. Nagyon oda vagyok a gyerekekért. Talán az a fő mozgatója annak, hogy megnősülök. Amikor a fiatal srácok tologatják a sajátjukat, ez olyan megkapó. Egy kisgyereket nevelni komoly dolog. És ha valaki normálisan neveli, beleneveli az olvasásba is. Öneki is el kell találni, hogy mit adjak neki olvasni. Ha először elrontom az olvasási kedvét, utána évek múlhatnak el olvasás nélkül. Már négy-öt éves korban kell mutogatni képeskönyveket. Nálam úgy volt, hogy olyan könyveket kaptam a kezembe, hogy alig tudtam letenni. Rengetegféléet olvastam, legutóbb is például: Rejtőt, Puskint, Puskiát.

— *Nem gondolkodott azon, hogy tulajdonképpen miért olvas?*

— Talán, mondjuk, azért, mert rengeteget szeretnék tanulni, idegen embereket, tájakat megismerni. Mondanak egy évszámot, és ez a honfoglalás. Én azt szeretem boncolgatni, hogy mi lehetett a baj, mit csináltak rosszul, mikor léptek rosszul. Ha azt mondják, Ulan-Bator, akkor megjelenik Mongólia, középen ez az Ulan-Bator, és semmi több. Persze utazni is szeretek, külföldön is, de a környéken is. A múltkor megkérdeztem az egyik srácot, volt-e már az egervári kastélyban. Azt mondja, nem. Ez nem tetszik nekem. Először a saját környezetet ismerjük meg, aztán lehet tovább... Azt sem bírom, amikor a filmek után keresik a könyveket. Valahogy olyan kispolgárinak hat. Elolvassa, aztán megy a vendégségbe, és akkor mondja, hogy elolvastam én is.

— *Mit ért ezen, hogy „kispolgári”?*

— Elmaradt emberek, illetve inkább a szűk látókörű embereket. Van egy egyenes vonal, és ő azon megy. Nem néz körül, hogy mi van mellette, hogy mit választhatna még. Ő nem tájékozódik, nem érti meg a másikat, apróságokon vitázik. Meg vannak a vallási dolgok is, bár ezt nem tudom annyira elítélni, mert mind a két oldalról kell olvasni egy keveset, utána összehasonlítani, és akkor, utána a hibákat megtalálni. Nekem is van egy régi imakönyvem, egy 1895-ös kiadású, ezt is elolvastam. Olvastam Lenin műveit is, mert apósjelöltemnek megvan az egész sorozat. Jó, ha valaki előre néz, de nem csak előre kell, hanem oldalra is.

— *Sohasem érezte, hogy saját élete is elszűrülhet, kispolgárivá válhat?*

— Előfordulhat. Ha megnősülök, egyforma gondolkodásút keresek, és ha tényleg ketten akarunk valamit, és meg is csináljuk, akkor nincs az, hogy beleragadunk a kispolgári életbe. Remélem, nem fog előfordulni. Mondom, rengeteget olvasok. Van már összehasonlítási állapot.

— *Ha most újra feltennék a kérdést, hogyan képzeled el életét 2000-ben?*

— Már modernebben képzelném el. Ahogy fejlődik a technika. Rengeteg szórakozással, művelődéssel. Több idővel. Rengeteg sport, szórakozás, olvasás, kirándulás. Mondjuk, tévét akkor is néznék. Könyveket is gyűjtenék. Válogatással. Most azon csodálkozom, hogy nem tudok rákapni a versekre. Egy-kettő tetszik, de általában nem az én világom. Talán majd később. Talán 2000-ben.

Lengyel Ferenc ugyan nem nevezhető még a hétköznapi forradalmárának sem, de kispolgársággal kacérkodónak sem lehet mondani. Még azt sem állíthatjuk — bár erre több tény is utal —, hogy Lengyel Ferenc esete arra példa, hogy olykor a mennyiség „azért sem” csap át új minőségbe. Ami Lengyel Ferenc ízlését illeti, ez a megállapítás talán még igaz is, de életpályájának módosulása, sőt életterveinek módosítása ezzel ellentétes előjelű tény. Hogy ezek a változások az olvasói magatartásban nyomot hagynak-e, elsősorban attól függ, mennyire sajátítja el a művek nyelvét, mennyire változik meg élete ahhoz, hogy értékrendje több fontos ponton találkozzék a művészi alkotások értékrendjével, és — a megfelelő „nyelvismeret” és társadalmi gyakorlat mellett — attól is függ, felismeri-e azt, hogy köze van a könyvben írottakhoz, hogy róla szól a könyv, hogy elolvasása érdeke.

Kamarás István

Kérdezz — felelek

Hány nap pótszabadság jár a könyvtárosoknak?

Többen érdeklődtek az iránt, hogy a könyvtárosokat az évi 12 munkanap alapszabadságon felül hány nap munkaköri pótszabadság illeti meg.

Válasz:

A Munka Törvénykönyvének a költségvetési szerveknél történő végrehajtásáról szóló 14/1967. (XI. 9.) MüM számú rendelet 11. §-ának (4) bekezdése értelmében a *közkönyvtárak* tudományos munkakört betöltő dolgozói közül

a főigazgatót és a legalább megyei intézményi szintű igazgatót, valamint a helyetteseket 18,

a tudományos munkatársakat és a náluk magasabb munkakörű dolgozókat 12 munkanap pótszabadság illeti meg évenként.

A *közkönyvtáraknak* az ügyintézők állománycsoportjába tartozó — az előbb nem említett — dolgozóit (pl. a főkönyvtárosokat, a könyvtárosokat) — a Művelődésügyi Közlöny 1968. évi 1. számában közzétett, 123 720/1967. számú állásfoglalás alapján — az alábbi mértékű munkaköri pótszabadság illeti meg:

az Országos Széchényi Könyvtárnál,

az Országgyűlési Könyvtárnál,

az Állami Gorkij Könyvtárnál,

az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumnál,

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnál és

a megyei (megyei városi) könyvtáraknál
évenként *hat munkanap*,

a járási (városi) könyvtáraknál,

a fővárosi kerületi könyvtáraknál,

a községi könyvtáraknál, klubkönyvtáraknál és könyvkölcsönzőknél
évenként *három munkanap*.

Az alsó- és a középfokú oktatási intézményekben működő iskolai önálló könyvtárosokat pedagógus munkakörbe kell besorolni. Ennek következtében pótszabadságuk mértéke évenként *36 munkanap*. Az említett iskolai könyvtárosokat azonban szabadságidejükből évenként legfeljebb *18 munkanapra* továbbképző tanfolyamon való részvételre, iskolavezetésre, oktató-nevelő vagy ezekkel összefüggő munkára igénybe lehet venni.

A 34/1967. (X. 8.) Korm. számú rendelet 55. §-ának (1) bekezdése értelmében a pótszabadság — általában — csak egyféle címen jár. A dolgozó, ha egyidejűleg többféle címen illeti meg pótszabadság, a kedvezőbb mértékű pótszabadságra jogosult. (Például ha a megyei könyvtár könyvtáros munkakörbe sorolt dolgozóját a munkaviszonyban töltött ideje alapján nyolc munkanap pótszabadság illeti meg, akkor számára ezt és nem a hat munkanap munkaköri pótszabadságot kell megadni.)

Add tovább — Könyvstaféta!

Területi könyvtári bizottság a Jászszágban

Jászberény városában, ahol a központi tanácsi közművelődési könyvtár mellett az elmúlt években megerősödtek az üzemi szakszervezeti könyvtárak és az iskolai könyvtárak, már eddig is gondot okozott az egységes könyvtári szolgáltatás megszervezése. Bár 1975-ben a „30 év — 30 könyv” elnevezésű olvasópályázatot is közösen, azonos feltételekkel szervezték meg a könyvtárak, igen sok fáradságba került a munka összehangolása. Az új könyvtári törvényerejű rendelet jó lehetőséget teremtett ennek az összehangolt tevékenységnek szervezett kialakítására is. A városi-járásai könyvtár kezdeményezésére a Hazafias Népfront Városi Bizottságának vezetésével *területi könyvtári bizottság* alakult, amelynek tagjai a különféle könyvtárak vezetői, két községi könyvtáros, a városi, a járásai művelődésügyi osztályvezető, valamint a vállalatok képviselői.

Tekintettel arra, hogy a könyvtárak nagy része benevezett az *Olvasó munkásért* pályázatra, a területi bizottság „Add tovább — Könyvstaféta!” címmel *olvasási programot* dolgozott ki a lakosság részére. Az olvasási programba azonos módon kapcsolódhatnak be a résztvevők a városi-járásai könyvtárban, az üzemi szakszervezeti könyvtárban, a szakszervezeti körzeti könyvtárban, a Szakmunkásképző Intézet és a Dózsa György laktanya könyvtárában, valamint a községi könyvtárakban. A bizottság megszervezte, hogy a városi és a községi áfész-könyvesboltok révén is részt lehessen venni a pályázaton; a könyvesboltok vásárlói részére külön tájékoztatót adott ki.

Az olvasási program módszertani feladatait a területi bizottság hagyta jóvá és dolgozta ki, és közös összefogással teremtette meg anyagi feltételeit is. (Például a Hűtőgépgyár vállalta az olvasási program tájékoztatóinak és segédleteinek kiadását, a Hazafias Népfront Városi Bizottsága propaganda-kiadványok és plakát nyomtatását, a művelődésügyi osztályok pedig számottevő összeggel járultak hozzá a pályázati művek megvásárlásához.) Jászberény város és a jászberényi járás lakosai tehát bármelyik típusú könyvtárba lépnek is be, hasonló módon kapcsolódhatnak az olvasási programba, melynek sikeres megszervezése nemcsak egyetlen könyvtár erőfeszítésein múlik, hanem városi-járásai közügy lett.

A területi bizottság arra törekszik, hogy a továbbiakban ne csak az olvasómozgalmak szervezése során alakítson ki szoros munkakapcsolatot a könyvtárak között, hanem a könyvtári munka bizonyos területeit, szolgáltatásait is egységesen szervezze meg. Ennek első megnyilvánulása a rendeletben megfogalmazott ingyenes könyvtárhasználat lesz, de természetesen a szolgáltatások, az állománygyarapítás, a feltárás, a tájékoztatás összehangolása is sorra kerül.

Arató Antal

Fery Antal metszete a pályázati felhíváson

Pályázat Latin-Amerikáról középiskolásoknak

„Mit tudsz Latin-Amerikáról?” címmel pályázatot hirdetett gimnáziumi tanulóknak a Néprajzi Múzeum közművelődési osztálya. Az ötletet a Latin-Amerikát bemutató, az elmúlt években megrendezett kiállítások (Perui Aranykincsek, Rabszolgaság vagy halál, Ősi Peru) adták, illetve azok, amelyeket a közeljövőben mutatnak be (Egy nép megmenti kultúráját, Az őserdő urai). Az a megfontolás is közrejátszott a pályázat meghirdetésében, hogy mind az általános iskolai, mind a gimnáziumi tananyag csekély ismeretet nyújt e távoli földrész népeinek életéről, történelméről, irodalmáról...

A Néprajzi Múzeumban 150 kötetes kézikönyvtárat állítottak össze a tanulók felkészülésének megkönnyítésére. A könyvek egyik része a Néprajzi Múzeum könyvtárából került a polcokra, a többi pedig a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár duplumaiból válogatták ki vagy antikváriumokban vásárolták.

A könyvtárterem látogatóit halk dél-amerikai zene fogadja. A könyvek szakrendben — ezen belül betűrendben — sorakoznak a polcokon. Köztük régészeti, történelmi, politikai, néprajzi, szociográfiai, irodalmi, földrajzi témájú művek egyaránt megtalálhatók. Az utazókról, felfedezőkről szóló könyvek között ritkaságnak számítanak Ács Tivadarnak a Magyarok idegenben és a Magyarok Latin-Amerikában című, 1944-ben megjelent művei. A múzeum munkatársai a legnagyobb gondot a szépirodalmi könyvek válogatására fordították. Megtalálha-

tók itt Asturias, Jorge Amado és más latin-amerikai írók regényei, Nicolas Guillén Gitárszólóra című verseskötete, valamint irodalmi, politikai antológia is a szigetország (Kuba) néger, kreol, mulatt népének történetéről.

A kézikönyvtárban sok az angol, francia, német nyelvű könyv, annak ellenére, hogy a gimnazisták általában még egyetlen idegen nyelvet sem tudnak olyan fokon, hogy eredetiben olvashatnák a szakirodalmat. Ezek a külföldön kiadott könyvek azonban jó képanyaguk révén értékes élményt nyújtanak a fiataloknak. Például a régészet témaköréből említést érdemel Ferdinand Anton Alt-Peru und seine Kunst (Az ősi Peru és művészete) és Claude F. Bandez Míttelemerika (Közép-Amerika) című műve, az általános témájú kiadványok közül pedig a Reali-dade Amazonia című portugál folyóirat.

Mivel a szervezők nem szerezhették meg a Latin-Amerikával foglalkozó összes könyvet, nemcsak a gimnáziumokba, múzeumokba, hanem a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatának kerületi könyvtáraiba is elküldték a pályázati felhívás egy-egy példányát azzal a kéréssel, hogy a latin-amerikai irodalom egy helyre gyűjtésével is segítsék a pályázókat.

Remélhetőleg sok diák vesz részt ezen a vetélkedőn. Fontos tudnivalókról van szó, hiszen napjaink eseményeit nem lehet egy tankönyv néhány oldalnyi száraz anyagának „bemagolásával” megérteni. Ehhez az érintett népek kultúrájának ismerete is szükséges. (M. ZS.)

Tudja-e, hogy

az országos jellelű tudományos és szakkönyvtárakban, valamint a tudományági szakkönyvtárakban 1975 végén 20 108 660 könyvtári egység volt (állományuk csaknem 630 ezer egységgel gyarapodott egy év alatt); az általuk járatott időszaki kiadványok száma 75 858 (a könyvtárankénti átlag 790). Állománygyarapításra a könyvtárak 106 millió Ft-ot fordítottak. A beiratkozott olvasók száma (130 667) öt, a látogatóké (1 743 718) hat százalékos emelkedést mutat az előző évhez képest. Mindez a Kulturális Minisztérium és az Egyetemi Számítóközpont kiadásában megjelent *Statisztikai Tájékoztató. Tudományos és szakkönyvtárak 1975 c.* kiadványból derül ki. Az említett adatok a kiadvány címével ellentétben nem terjednek ki a könyvtárak teljes körére, a mintegy 1800 intézményre, hanem a legjelentékenyebb 96 könyvtárra, épp ezért mutatóik jellemzőek az egész szakterület helyzetére. A legutóbbi teljes körű adatfelvétel alapján (1974) készített összeállítás a közeljövőben jelenik meg.

Kikre néz a képernyő szeme?

Maguk a tömegkommunikációs eszközök is újak (különösen a technikai jellegűek), még inkább új a velük foglalkozó tudomány. Az 1962-es kiadású Új Magyar Lexikon szócikkei között a „tömegkommunikáció” (és a vele kapcsolatos fogalmak köre) még nem is szerepel; a 70-es évek elején pedig már kézikönyvtár állítható össze a róla szóló munkákból.

*

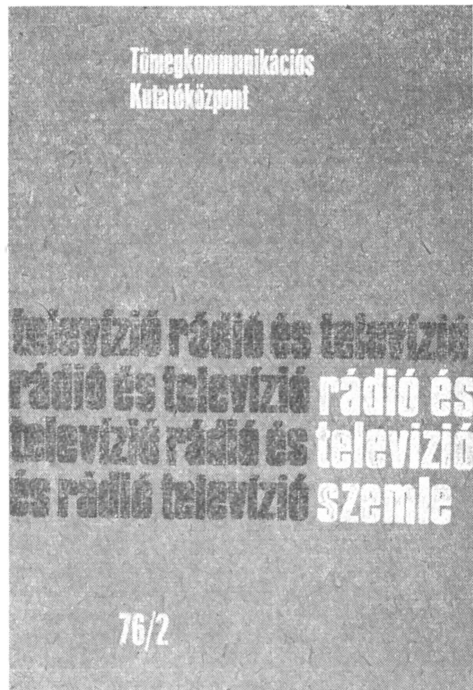
A Magyar Rádió és Televízió Tömegkommunikációs Kutatóközpontja 1969-ben alakult — körülbelül ekkor kezdődött a rendszeres kutatás is. Az intézet kiadványai az ott végzett tudományos munka eredményeiről pontos képet rajzolnak.

A kiadványok alig néhány év alatt formai és nyomdatechnikai szempontból is sokat fejlődtek. Időközben rendszeressé vált bennük az angol és az orosz nyelvű összefoglalások közlése. Mindezeknél lényegesebbek azonban a tartalmi változások: a kezdeti kiadványok még jórészt külföldi szakmunkák fordításai voltak, a mostaniakban már a hazai — elméleti és gyakorlati — szakemberek számolnak be kutatásaikról. Csak ilyen alapokon nyugodhat ugyanis a tudatos műsorpolitika.

A kiadványok ismeretében megkockáztatnánk az általánosítást: *a szűkebb szakmán kívül ezek a munkák nem eléggé ismertek.* Ezt bizonyítja az a tény is, hogy a Kutatóközpont szaktkönyvei — a Széchényi Könyvtár kivételével — még a nagy tudományos könyvtárakban is csak hiányosan lelhetők fel. A találmra kiválasztott és megkérdezett hat Szabó Ervin kerületi könyvtárban egyetlen példányuk sem található; néhány könyvtáros legfeljebb ismerősei révén jutott hozzá egy-egy kötethez. Pedig — mint mondták — ők is szívesen forgatnák a tömegkommunikációs kutatásokról szóló szakmunkákat, s a szociológia, szociálpszichológia iránt érdeklődő olvasók is gyakran kérnek tőlük ilyen jellegű irodalmat. Ugyanezt hallottuk a Szabó Ervin Könyvtár központjában is: a könyvtárosok tapasztalatai és felmérései szerint ezek a kiadványok népszerűek — főleg a könyvtáros, illetve népművelő szakos egyetemi hallgatók körében.

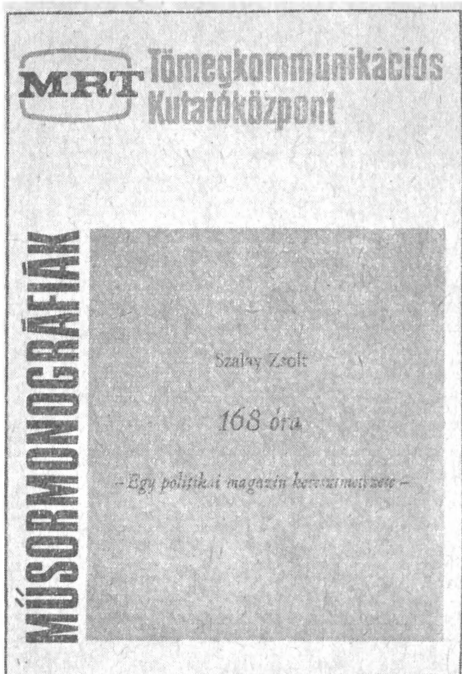
A kiadványok típusai

Nyomtatásban látnak napvilágot a *Rádió és Televízió Szemle*, illetve a *Szakkönyvtár és a Műsormonográfiák* sorozatában megjelenő kiadványok. A *Szemle* a Tömegkommunikációs Kutatóközpont negyedévenként — mintegy 200 oldalon — megjelenő folyóirata, amely cikkeiben, rövidebb tanulmányaiban a tömegkommunikációval kapcsolatos legfrissebb kutatásokról, eredményekről (vagy hiányokról) számol be. Állandó rovataiban a gyakorlat („Műhely”) és az elmélet („Tömegkommunikáció — kutatás”) szakemberei egyaránt megszólalnak; a Szemle azonban a figyelemre méltó külföldi vizsgálatokról, eseményekről is rendszeresen tájékoztat: rövidebb („Néhány sorban”) vagy hosszabb („Folyóirat-szemle”) terjedelemben. Többi cikke a legidősebb kérdésekkel foglalkozik. Az 1976/2. szám például a tömegkommunikáció és a politika kapcsolatát boncol-

gatja Helsinki jegyében, s Ipper Pál írása a két világrend tömegtájékoztatásának összevetésekor — a kis példányszámú *Le Monde* vagy a *New York Times* helyett — a nyugati bulvársajtóra hivatkozik, annak látszat-objektivitását állítja pelengérré.

A szakmán kívüliek körében a legnagyobb érdeklődésre — a megjelenésében is legigényesebb sorozat — a *Szakkönyvtár* eddig kiadott 32 kötete tarthat számot. E munkák a különféle tudományágakkal kapcsolatos elméleti-gyakorlati kérdéseket dolgozzák fel monográfikus igényvel. Így tudjuk meg belőlük egyebek közt azt is, hogy az átlagos tv-néző naponta 2—4 órát tölt a televízió előtt. Ez körülbelül évi 750 óra, amelynek legnagyobb részében a napi munka után elfáradt emberek már pihenni, kikapcsolódni szeretnének. A szórakozás „tartalma” azonban egyenként más és más: sokaknál a krimi vezet, mások viszont már „torkig vannak a piff-puff műsorokkal” (Gary A. Steiner: Az emberek televíziót néznek). Az is bebizonyosodott, hogy az „elkényelmesítő” televízióval szemben a rádió változatlanul a gondolkodásra készítés eszköze, ezt még a televízió kultúrmissziós lehetőségeit kutató szakemberek is beismerik (Cazeneuve—Oulif: A televízió nagy lehetősége). A sorozat köteteiről a későbbiekben kissé részletesebben szólunk.

Elsősorban a szakmabeliekhez szól a *Műsormonográfiák* sorozat, bár köteteit azok is élvezettel forgathatják, akiket érdekelnek a rádiós és tévés munka „kullisszatitkai”. A monográfiák egy-egy műsor vagy műsортípus kereszttmetszetét adják az ötlet megszületésétől a végső megformálásig; megtudjuk belőlük például azt, hogy mennyi találgatás után született meg a 168 óra ma már népszerű címe, s hogyan küzdötte le a politikai magazin a korábbi aggodalmakat, amelyek a külpolitikai műsor esetleges bennfentességétől, „magánshow” jellegétől tartottak (Szalay Zsolt: 168 óra, 1973). A sorozat témája gyakran kötődik népszerű politikai adásokhoz (Márványi György: Fórum, 1976).

A külső borítójukról „piros füzetnek” is nevezett *Tanulmányok* tükrözik leghevesebben az intézetben végzett tudományos munkát, annak eredményeit, tapasztalatait, kézzelfogható bizonyítékait (közvéleménykutatások ismertetése, a hatékonyság ellenőrzése, „hallgatottság-nézettség”, a tetszési szint mérése stb.). Ezért a szakemberek számára ezek a legfontosabbak. Az évi 10—12 kiadványból a fejlődés is nyomon követhető: a kutatásba mind jobban bevonják a részterületeket is, s szociológiai, szociálpszichológiai vizsgálatokat kiterjesztik más tömegkommunikációs eszközökre, például a sajtóra is.

A sokszorosított *Módszertan* és a *Közlemények*, mint alkalmi kiadványok, rövidebb cikkeket, egy-egy kisebb jelentőségű kérdés kidolgozását vagy külföldi szakcikkek fordítását közlik. A szakmaibb jellegű *Módszertannal* szemben a *Közlemények* a tájékoztatás általánosabb kérdéseit népszerűbb stílusban érintik, így szélesebb rétegekhez is szólhatnak. Egyik legújabb elemzésük az újságírói munka kívülről idealizált képét a pályán dolgozók belső szemléletével szembeesíti, így a valóságos helyzetet vázolja: azt, hogy az újságírók soraiiban mind jobban csökken a fizikai származásúak aránya, hogy lassan betörnek a fiatalok, akik 1968-ban még csak 17 százalékot képviseltek, s azt, hogy 1968-ban az újságíróknak csupán 5%-a olyan, aki már a háború előtt is ezen a pályán működött (Barczy Magdolna—Fodor Gábor: Az újságírói munkája és társadalmi helyzete, 1976).

Tájékoztatás — hozzáférhetőség

A *Tömegkommunikációs Kutatóközpont* valamennyi kiadványa ingyenes, terjesztésükkel az intézet foglalkozik. Az egyes példányok eljutnak a társadalmi szervekhez, a kulturális és a politikai tájékoztatás vezető szerveihez, a napi- és

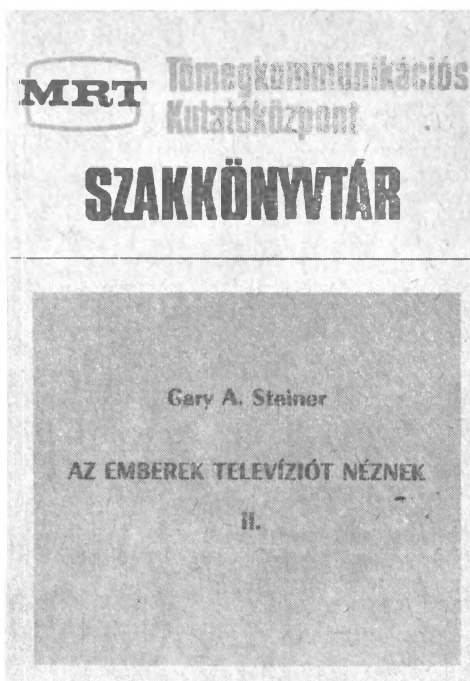
a hetilapokhoz; *kérés alapján azonban megkaphatják ezeket a könyvtárak és a művelődési házak is.* A Szemlét állandó címlista alapján, az intézet többi kiadványát nyomtatványok szerkesztésével terjesztik — illetve a Tanulmányok esetében egy hasonló formátumú, a témát 10—12 oldalon összefoglaló, ismertető *előzetes* útján. A visszajelzéseket követően a kéréseket az intézet vezetősége rangsorolja.

Egy kis ízelítő

A könyvtárak és az olvasók figyelmébe elsősorban a *Szakkönyvtár* köteteit ajánljuk. A sorozat — egyben a Kutatóközpont — egyik legelső kiadványa 1969-ben jelent meg *Nyelv és kommunikáció* címmel két kötetben. Ez a 12 tanulmányt tartalmazó gyűjtemény a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének és a Kutatóközpontnak 1969-ben tartott közös konferenciáján elhangzott előadásokat adja közre. Az alapozó munkák között tallózva már néhány cím felsorolása is érzékelteti a tanácskozás anyagának sokrétűségét: Megjegyzések a kommunikáció általános elméletéhez (Szecső Tamás), A tömegközlés rendszerei és eszközei (Varga Károly), A kommunikáció pszichológiai aspektusai (Buda Béla), Közlés és közművelődés (Kovács Máté), Nyelvtudomány, kommunikációelmélet, szociálpszichológia (Fabricius-Kovács Ferenc), A kommunikációs lánc (Muszka Eerenc). A további tájékozódás végett mindegyik tanulmányhoz részletes irodalomjegyzék járul.

A Szakkönyvtár egyik legtöbbet forgatott darabja Buda Béla *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei* című tanulmánya (1974). Az ismert szakember a kommunikáció információelméleti megközelítéséből indul ki, amelynek értelmében „kommunikáció minden, amiben információ továbbítása történik, függetlenül attól, hogy az információ milyen jelekben vagy a jelek milyen rendszerében, *kódjában* fejeződik ki”. A tanulmány gazdag szakirodalmi adatokra támaszkodva a tudományos megállapítások kifejezésével önálló értelmezést, rendszerezést ad; foglalja össze a kommunikációs elméleti kutatás pszichológiai előzményeivel, kialakulásával, majd „A közvetlen kommunikáció modern elméletét és szemléletét foglalja össze”.

A közvéleménykutatás vizsgálati eredményeiről több monográfia is szól. Kiemelnénk közülük Hadley Cantril *Támadás a Marsról* című munkáját, amely a H. G. Wells regényéből készült, Orson Welles által rendezett rádiójáték hatását vizsgálja. Ebből a kísérletiesen „élethűnek” tetsző rádiójátékból ugyanis arról

értésültek a gyanútlan rádióhallgatók, hogy végveszély fenyegeti a Földet. A zenét megszakító „közlemények” és a „helyszíni tudósítás” közben életét veszto „riporter” szavainak hallatán kitért a pánik, s a hallgatók mintegy 70 százalékát megbabonázta a félelem. Mindez 1938 végén történt Amerikában... Cantril ma már klasszikusnak tekintett esettanulmánya — a kérdőívek és a kérdezőbiztosok alkalmazásának is egyik úttörőjeként — a miértekre keresett választ: miért hittek egyesek a híradásnak, miért nem mások, hogyan függött ez össze műveltségükkel, helyzetükkel; továbbá megpróbálta felidézteni interjúalányaival félelmük első megnyilvánulását. A legmegtévesztőbb az adás „dokumentumszerű pontossága” volt, s érdemes megjegyezni: a leggyyszerűbb megoldás, hogy ti. ellenőrizzék a műsort, a legtöbb hallgatónak eszébe sem jutott. A könyv a pánikot kiváltó rádiójátékot is közli.

A sorozat néhány kötete műfajonként, a gyakorló szakemberek belső szemszögéből közelít a tömegkommunikációs eszközök nyújtotta lehetőségekhez. E kötetek szerzői — szerkesztők, rendezők, dramaturgok — saját élményeikre, tapasztalataikra építik mondanivalójukat, s ez stílusukban is élvezetes olvasmánnyá avatja munkáikat. Török Tamás *A rádió színpadán* (1970) című monográfiájának vezérmotívuma az, hogy a rendezőnek a

rádióművészet szolgálatában kell állnia. Ezt tanúsítja kétszeri találkozása Schiller Don Carlosával: az első rendezés hibáit a művészi hitelesség igénye mentette ugyan, de csak az egy évtized múltán leisztult, érett újrafogalmazás korrigálta. A könyv talán legjobb fejezetében egyik rendezésének történetét, A Musza Dag negyven napja című Werfel-regény rádióra alkalmazását örökíti meg „fiktív naplóban”; eszerint csak az adás utáni fellélegzésben érzett rá ebben a rendezésben egyik legsikerültebb munkájára. — Hasonló kérdést boncolgat Sipos Tamás műhelytanulmánya *Irodalom a képernyőn* (1974) címmel, amelyben főként Vercors *A tenger csendje*, Tolsztoj *Ivan Iljics halála* és Fejes Endre *Vigyori* című művének televíziós pályafutását kíséri végig. A képernyő „zsarnokságát” a kényszerű választásokhoz kötötten mutatja be: a megfogalmazás vagy drámai, vagy filmszerű lehet; s példaként — az említettekén kívül is — olyan szerzőket választ, akiknek műveit rendkívül nehéz visszaadni a képernyőn. A gondolatokban gazdag, de cselekményben szegény műveket idézi, a csehovi drámákat, novellákat például, amelyeknek belső rezdülésekre figyelő tolmácsolása szinte megoldhatatlan feladat elé állítja a dramaturgot és a rendezőt egyaránt. A tanulmány függelékében a három elemzett tv-játék irodalmi forgatókönyvét olvashatjuk, a megvalósult bemutatók képeivel illusztráltan.

Közérdekű kiadványok a Tanulmányok között is találhatóak. Ezek közé tartoznak Hanák Katalin *Az iskolarádió és az Iskolatelevízió használatáról* szóló munkája (1974), amely kimutatja, hogy az általános iskolákban a tömegkommunikációs eszközök majdnem mindenütt megtalálhatók, de használatukban már iskolánként és pedagógusonként is nagy eltérések tapasztalhatók. Az IR-t például a pedagógusok mintegy 40 százaléka értékes segítségnek tartja, a tanítási órán mégis csupán 20 százaléku használja. Alighanem sokat mond azonban az a tény, hogy a megkérdezett tanulók 50

százaléka az ITV adásait otthon is rendszeresen nézi.

A rádióban elhangzó beszédről (1976) Cserés Miklós és Deme László írt összefoglaló tanulmányt. Ez a műsorok hangját és szövegét, illetve a hivatásos vagy nem hivatásos felolvasók és előadók beszédkulturáját elemzi, bírálja. A javítás szándékával a rádió nyelvművelő bizottságának tagjai által összegyűjtött hibákat vizsgálják, s a feljegyzett „szörnyűségek” bemutatásának helyesbítésével egyben jó példákat is adnak.

Annak bizonyítékeként, hogy a Tömegkommunikációs Kutatóközpont érdeklődési körét és hatósugarát mind távolabbi területekre terjeszti ki, érdemes a legújabb Tanulmány előzetesét idézni. Hann Endre esettanulmánya (*Egy rémhír nyomában*) egy fiktív gyilkosságsorozatról támadt mendemonda kapcsán a köznap kommunikációhoz tartozó híresztelés (pletyka) szociológiai, szociálpszichológiai és pszichológiai elemzését ígéri. Két megye lakosságának kikérdezése után derült ki, hogy az interjú készítői a „törtétek” kilencven változatával találkoztak. Vizsgálataik a híresztelés társadalmi gyökeréig is elhatolnak.

A Tömegkommunikációs Adattár

Bokor Judit és dr. Kováts Ildikó szerkesztésében készül a Kutatóközpont egyik legújabb és legfontosabb kiadványaként. A *kézikönyv*, melynek még csupán első kötete jelent meg, átfogó adatgyűjtemény lesz; fejezetei a tömegkommunikációs eszközökként eddig általánosan elfogadott időszakai sajtó, film, hang-lemez, plakát (1. kötet); a rádió és a televízió (2. kötet) táblázatokban összefoglalt adatait közlik. (Főként a felszabadulás utáni időszaktól kezdve 1974-ig.)

Az Adattár jórészt új, eddig még nem közölt adatokat tartalmaz (például a Széchenyi Könyvtár plakátgyűjteményéről is). A források és a fejezetekhez kapcsolódó fogalom-magyarázatok a függelékben találhatóak.

Tóth Mária

Szilágyi Imre ex librise

A közművelődés helyzete és fejlesztésének feladatai

Válogatott dokumentumok gyűjteménye

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1972. novemberi határozata kimondta, hogy „két éven belül ki kell dolgozni a közművelődés fejlesztésének átfogó tervét”. Ezt követően indult meg a közművelődés részterületeinek széles körű, mélyreható elemzése. A pártapparátusban, az államigazgatásban, a tömegszervezetekben dolgozók, továbbá írók, tudósok, művészek és gyakorló szakemberek különféle bizottságokban fejtették ki véleményüket. Tanulmányok születtek, melyek történetiségükben tárták fel a jövő építésének főbb irányait, s hozzájárultak az MSZMP KB 1974-ben hozott határozatának megszületéséhez.

Az Országos Közművelődési Tanács által közrebocsátott kötet első része a *Központi Bizottság 1974. március 19—20-i ülésének dokumentumai a közművelődésről* című anyagot tartalmazza. A szerkesztők a dokumentum közlése előtt jelzik az anyag önálló kötetben való megjelenésének helyét és idejét is.

A második nagy fejezetben az előkészítő munka során született tanulmányok, vizsgálati anyagok kaptak helyet. E dokumentumok a gyakorló szakemberek, a művelődéspolitikával, annak irányításával foglalkozók kiváló tájékozódási segéd-eszközei.

Előként a közművelődés fogalmának kifejtésével találkozunk, pontos meghatározást kapunk részterületeiről, intézményeiről és a közművelődés helyéről a társadalom gazdasági, politikai életében. *Huszár Tibor Közösség, közművelődés, társadalom* című tanulmánya régebben jelent meg, de napjainkban újraolvasva is új szellemi gazdagodást jelent: segítségével az eltelt időben valóra vált tevékenységet is mérhetjük. *Boros Sándor* tanulmányában (*A társadalom mai érdekeltviszonyai és a közművelődés*) a társadalom gazdasági-politikai viszonyait és a kultúra elsajátításának, az önkéntes személyiségformálásnak összefüggéseit vizsgálja. *Tar Károly A magyar közművelődéspolitikai alakulása a felszabadulástól napjainkig* c. történeti visszatekintését 43 tételes irodalomjegyzék is kiegészíti. Az *Olvasási kultúráról* szóló elemzés az elmélyült, tartós és bonyolult információ-értékek közvetítésének módjait s a közvetítő intézményeket vizsgálja. Szerzői párhuzamba állítják az olvasás minőségének alakulását és a könyvkiadást. Kritikai megjegyzéseik a sokat változott kiadáspolitikában is helytállóak.

Az olvasóvá nevelés formáit és műhelyeit, az oktatás és a közművelődés kapcsolatát, az irodalomkritika és az olvasónevelés kölcsönhatását is sorra veszik a szerzők. E tanulmány racionálisan fogalmazza meg a tennivalókat, melyek három év múltával is időszerűek, egyre sürgetőbbek.

A televízió és a rádió közvetítő szerepéről is szól *A zenei kultúra és a közművelődés* című fejezet, de ezek mellett elemzi az élőzene hallgatásának, az aktív zenei művelődésnek a helyzetét is, s hangsúlyozza a hivatásos és az amatőr művészi tevékenység egymásrautaltságát, összetartozását. A tanulmány zenei intézmények és a terjesztő vállalatok tevékenységét is értékeli.

A film szerepe a közművelődésben című tanulmány épp olyan konkrétan vizsgálja a vizuális kultúra terjesztésének műhelyeit és intézményeit, mint az olvasási kultúráról szóló elemzés. Az elért eredmények kötelezően szabják meg az elkövetkező időszak legfontosabb tennivalóit. *A környezet és tárgykultúra, képzőművészet* címet viselő fejezet szerzői környezeti kultúránk helyzetét, összetevőit és azok kölcsönhatását elemzik a befogadó szempontjából, nem tévesztve szem elől azokat az ipari-gazdasági-pedagógiai tényezőket sem, amelyek elősegítik — esetleg hátráltatják — a képzőművészet befogadását; fejlesztik — vagy visszafejlesztik — az ízlést.

Az ismeretszerzést segítő, az ismeretek egy részét adó tanulási folyamat részletes vizsgálatára nyújt kitekintést *Az ismeretterjesztés helyzete, továbbfejlesztésének irányai és feladatai* című dokumentum. A formák és módszerek integrációja fontos helyet kap az elemzésben.

Rövid elvi bevezetővel indítják a szerzők *A szórakozás és közművelődés* címmel készített s e témával foglalkozó fejtegetéseiket, vitába szállva a szórakozásról alkotott elentmondó nézetekkel és hangsúlyozva a sajátos értékkála kialakításának szükségességét.

A szórakozás-szórakoztatás különféle vonatkozásainak áttekintése után összegezik azokat az általános rendező elveket, melyeknek figyelembevételével kellene a jövőben e tevékenységet szervezni és kibontakoztatni. Rendkívül tanulságosak a magyar tömegsportra vonatkozó megállapítások. A műkedvelő művészeti mozgalom helyzetéről és feladatairól szóló összegezés a helyzetfeltárás után elemzi

a mozgalom társadalmi összetételét, a csoportok művészeti és működési gondjait, az együttesek kapcsolatait, majd a mozgalom irányításának módszertani problémáit. Az általános műveltség és a természettudomány harmonikus egységének megteremtését tekinti célnak *A tömegek természettudományos-műszaki kultúrája és a közművelődés ezzel kapcsolatos feladatai* című dolgozat. Ebben a szerzők igyekeznek meghatározni a természettudományos műveltség összetevőit, s azt vizsgálják, hogy a különféle társadalmi rétegekben mennyire terjedt el ez a műveltség, s hogyan lehet gyarapítani.

Időszerű kérdéssel foglalkozik *A közoktatási és közművelődési intézmények együttműködése a tanulóifjúság nevelésében* címmel készült tanulmány is: a közművelődési intézmények és a művelődési formák vizsgálatából következtet az együttműködéssel kapcsolatos tennivalókra. *A Magyar Rádió és Televízió szerepe a közművelődésben* című elemzés a legnagyobb tömegekhez szőel ismeretterjesztő tevékenységet s annak módszertanát mutatja be fejlődésében, majd részletesen szól a művészi-szórakoztató programokról, a műsorpolitika elveiről; külön hangsúlyt adva a rádió és a televízió zenei programjainak. Szó esik benne a műsorfejlesztésről és a műszaki-technikai fejlődés szükségességéről is.

A munkásosztály művelődésének feltérképezésével, a művelődési otthonok, ifjúsági klubok, amatőr mozgalmak művelődést és önművelést szolgáló tevékenységével, a közművelődési intézményrendszer hatékonyságával foglalkozó vizsgálatok összefoglaló értékelését olvashatjuk a *Művelődésszociológiai kutatások eredményei* címmel közrebocsátott tanulmányban. A szerzők is hiányérzettel állapítják meg, hogy vizsgálataik során inkább a művészetszociológiai témákkal foglalkoztak, mintsem az ismeretszociológiával, e téren még sok a kutatni- és tennivaló.

Az MRT Tömegkommunikációs Kutatóközpont 1973 májusában folytatott közvéleménykutatásának eredményeit a *Vélemények a művelődésről* című tanulmány ismerteti.

Történeti visszatekintéssel kezdődik *A közművelődés gazdasági feltételei* című összegezés, majd a művelődési intézmények anyagi ellátottságáról szól a területi fejlettség különbségeinek bemutatásával. A függelék a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság összefoglaló jelentését tartalmazza a népművelési célokra fordított hitelek felhasználásáról. Helyet kapott a kötetben *A népművelés-, a könyvtáros-, a múzeológus- és a levéltárosképzés korszerűsítése* címmel megjelent javaslat is.

A második nagy fejezetet *A közművelődés párt és állami irányítása* című összegezés zárja le, amelybe bekerültek a megyei pártbizottságok részlelmzéseinek legfontosabb megállapításai is.

A harmadik fejezet *A közművelődési párttáborzat megvalósításának útján* címet viseli. Itt a határozat megjelenését követő országos tanácskozások vitaanyaga és feladattervei kaptak helyet. Elsőként az országos közművelődési aktívá dokumentumát, majd a Hazafias Népfront feladatairól szólót olvashatjuk, ezt követi a SZOT elnökségének intézkedési terve a munkásművelődésről és a munkahelyi közművelődés fejlesztéséről. A KISZ, a TIT, a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének programja is ebben a fejezetben olvasható.

A kötetet a közművelődés vizsgálatában résztvevők betűrendes névmutatója, majd a tanulmányok elkészítésében résztvevő intézmények mutatója zárja.

Az 536 oldalas dokumentumgyűjtemény nemcsak történeti stúdiumként értékes és hasznos, hanem nélkülözhetetlen segéd-eszköz a napi gyakorlati munkában is. A kötet, amelyet *Herczeg Ferenc* és *Világló István* szerkesztett, nem hiányozhat az „A”- és „B”-típusú könyvtárak segédkönyvtáraiból.

Györi Erzsébet

HONVÉDSÉGI KÖNYVTÁROSOKNAK emelt szintű, kibővített tananyagú, negyedéves alapfokú tanfolyamot szervezett a Könyvtártudományi és Módszertani Központ és a Magyar Néphadsereg Politikai Nevelőmunka Anyagi és Módszertani Központja. Az előadók az ELTE könyvtártudományi tanszékének tanárai, illetve a KMK és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársai voltak. A szocialista magyar könyvtárüggyel foglalkozó bevezető előadást Sallai István tartotta. A tanfolyam résztvevői megismerkedtek a könyvtárosi munka elméleti és gyakorlati tudnivalóival. A foglalkozásokon kívül megtekintették a svéd könyvtári bútorkiállítást, ellátogattak a Nemzeti Galériába és felkeresték a 12. számú Szabó Ervin kerületi könyvtárat is. A beszámolókat decemberben tartották meg, s az ott sikeresen szerepelt hallgatók többségét felvették az 1977. januárjában kezdődő két és fél éves középfokú könyvtárosképző szakmai tanfolyamra is. (M. Zs.)

Kulturális intézmények és szervezetek Magyarországon

(Lexikon)

Hány tudományos kutatóintézet működik hazánkban? Mekkora példányszám-ban jelenik meg a Kortárs vagy a Nagyvilág? Lakosságunk milyen százalékarányban veszi igénybe a könyvtárakat? Hová vándorolnak a megjelent könyvek?

És így tovább, hosszan sorolhatnánk a művelődés munkásainak körében időnként felmerülő kérdéseket, melyeket hol munkájuk, hol vitáik, beszélgetéseik ébresztenek, s amelyek közül igen sokra most már nem kell különféle helyeken keresgélni a választ: megadja a kulturális lexikon.

Az értékes „információ-bázist” jelentő, nélkülözhetetlen kézikönyv fő fejezeteit a tudomány, a közoktatás, a felsőoktatás, a közművelődés, az irodalom és a művészetek, a sajtó-rádió-televízió, a testkultúra és a nemzetközi kulturális kapcsolatok fogalomkörei alkotják, ezek alfejezetekre tagolódnak (például a Közművelődés alfejezete a Könyvtárak c. rész), és ezeken belül sorakoznak betűrendben a címszavak, illetve a szócikkek.

A szerkesztés nagy érdeme, hogy a legtöbb szócikk történeti áttekintést is nyújt: bár igen röviden, de beszámol az említett intézmény előéletéről, megemlíti alapítási évét, olykor jogelődjét is. Sokszor teremt lehetőséget az összehasonlításra, a fejlődés szemléltetésére. A bevezetésképpen felvetett kérdésekkel foglalkozó szócikkekből például kiderül, hogy 1945 előtt tíz tudományos kutatóintézet működött hazánkban, most 130, a kutatómunkában foglalkoztatottak száma pedig meghaladja a 80 000-et — ez az összes dolgozók 1,6 százaléka. Érdekes a periodikák számának alakulása: 1934-ben 1477 időszakos sajtótermék jelent meg — kis példányszámban — napjainkban alig 600 (az üzemi lapok nélkül), de igen magas a példányszámuk. (Elég arra utalnunk, hogy a Nyugat fénykorában sem haladta meg a 2000 példányt, ma a Kortársból 17 ezret, a Nagyvilágból 24 ezret nyomtatnak.) Kár, hogy az érdekes adatokat gyakran csak a fő fejezetek előtt levő bevezetőkből találjuk meg, és nem a szócikkekben. Erre a tényre fel kell hívni az olvasók figyelmét: *ne csak az őket éppen érdeklő szócikket nézzék meg!* (A lapok példányszám-megjelölése, sajnos, mindenütt hiányzik a róluk szóló szócikkekben.) Hasonlóképpen feltűnő adat, hogy a megjelent könyvek felét a családok egytizede vásárolja meg: ez arra mutat, hogy a könyvek, akár a mágnes,

vonzák egymást, magas műveltségi fokon az emberek mindenképpen törekednek megszerzésükre, míg alacsony kulturális igény esetében a minimum is hiányzik. A magas műveltségi fok elérésére azonban mérhetetlenül nagyobb sokaságnak nyílik lehetősége, mint korábban: 1975-ben az egyetemek és főiskolák első évfolyamaira 14 600 diákot vettek föl, nagyjából annyit, mint ahányan 1938-ban az összes évfolyamokon tanultak.

A lexikonok általában nem folyamatos olvasásra, hanem egy-egy felmerülő kérdés iránti érdeklődésre, adatok kikeresésére valók, ez a kötet azonban olyan eleven és teljes képet tár elénk a művelődés helyzetéről, felépítéséről; adataiból oly sokat tudunk meg a társadalmi lét egészéről is, hogy feltétlenül érdemes a tüzetes tanulmányozásra. Különösen sokatmondók a főfejezetek előtt található, már említett bevezetők, mert igen sok adatot tartalmaznak, és azok számára is érdekesek, akik nem foglalkoznak hivatásszerűen a művelődéssel. (Előfordul ugyan, hogy olykor túlzó megfogalmazást is találunk bennük, mint például az irodalmi és művészeti alkotóműhelyekről szóló részben, ahol a szöveg azt állítja, hogy „első és legfontosabb feladatuk a szelektálás”, holott szelektálni csak akkor lehet, ha van mit, ha az alkotóműhelyek már életre segítettek a műveket.)

A bennünket kiváltképpen érdeklő *Könyvtárak* c. alfejezet jó áttekintést nyújt a könyvtári hálózatokról, a tudományos és a közművelődési könyvtárakról; szócikk foglalkozik az olyan szakmai fogalmakkal is, mint például az Egyetemes Tizedes Osztályozás, a Nemzeti Bibliográfia, a központi katalógusok, a könyvtárközi kölcsönzés stb.; és természetesen tájékoztat a legfontosabb szakmai szervezetekről, intézményekről is.

A lexikonban való eligazodást tárgymutató könnyíti meg. Nagy szükség is van rá, mert némelyik alfejezet, illetve címszó több helyen is előfordulhatna, a kötet szerkesztői pedig igyekeztek kerülni az ismétlődéseket. (A közművelődés intézményei közé sorolt műzeumok például tudományos műhelyek is, a továbbképzés nemcsak a közoktatásnak, de a közművelődésnek is része stb.) Még jobban szembetűnnek a besorolás dilemmái, ha az irodalmi folyóiratokat keressük: nem a sajtótermékek között leljük fel őket, hanem az irodalom alfejezetében,

mégpedig azért, mert „irodalmi alkotások megjelenési formái.” Csakhogy olykor „irodalmi alkotások megjelenési formái” a napi- és hetilapok is, még gyakrabban a rádió; ha viszont szakmai szempontból nézzük, ilyen megfontolások szerint valamennyi szaklap, szakfolyóirat a szak szerint adott fejezetbe kívánkozott volna. Mint a kötet előszavából kiderül, sokszor maga a szerkesztő bizottság is problematikusnak vélte a besorolást. A legvitathatóbbak a „Művelődési mozgalmak, művelődési otthonok, egyéb közművelődési intézmények”, illetve „A közművelődés társadalmi szervezetei, irányító szervei, kitüntetései” című fejezetek. Ezekbe végképp sok minden „maradék” belekerült. Mert például a „Nemzetközi gyermekrajz-pályázat és kiállítás” se nem

mozgalom, se nem intézmény, se nem művelődési ház, mint ahogy a „Nemzetközi szakszervezeti néptánc fesztivál” sem az, mégis annak a fejezetnek a szócikkjei között kapott helyet.

A besorolás gondjain — a tárgymutatón kívül — némiképp segítenek az utalások, ezekből több is elkelt volna, hiszen a lexikont feltehetően nemcsak szakemberek használják majd, s a kívülállókna esetleg nehézséget okoz a felépítésnek a közgondolkozástól olykor eltérő logikája.

A kötet adatai frissek és pontosak, az adatgyűjtést 1975. IX. 1-én zárták le. A hasznos tájékoztató eszköz főszerkesztője Bíró Vera, kiadói szerkesztője Csibra István. (Kossuth, 1976. 421 l. 50 Ft.)

B o z ó k y É v a

könyvtári szakirodalom

A József Attila Megyei Könyvtár Évkönyve 1975.

A könyvtári szakajtóban már többször hangot kapott a kétely: van-e értelme és gyakorlati haszna annak, ha országos hatáskörű nagykönyvtáraink mellett időszakonként a megyei és a nagyobb városi könyvtárak is évkönyvvel jelentkeznek? Az a vélemény alakult ki, hogyha az évkönyv csak valamiféle magamutogató divat jele, s a kötet csak egy rendkívül szűk kört (vagy igazában azt sem) érdeklő, jobbára hivatalos ízü jelentéseket, provinciális színvonalú kompilációkat tartalmaz (s erre volt már példa!), felesleges a könyvtárnak amúgy is szűkös szellemi és anyagi erejét erre fecsérelnie. Amennyiben azonban a könyvtár munkatársi gárdájának felkészültsége megfelelő, tudományos vagy szakmai kutatásai közérdekűek, a magyar szellemi élet kárára válnék, ha ezekről az eredményekről nem értesülhetnének az érdeklődő szakemberek. Annál is inkább, mert a hosszabb lélegzetű könyvtárügyi tanulmányok közzétételének lehetőségei meg lehetőségek korlátozottak.

A tatabányai József Attila Megyei Könyvtár 1975-tel jelzett Évkönyve az utóbbi kategóriába tartozik. Van ennek az évkönyvnek is „szárazabb”, hivatalos ízü tanulmánya (*Koger Tamás* beszámolója arról, miként alakult Komárom megye tanácsai könyvtárainak helyzete a IV. ötéves terv időszakában), de ebből a tervvel és tervteljesítéssel, számokkal, százalékokkal és statisztikai adatokkal megtűzdelt összefoglalóból sem csupán a

Komárom megyeiek vonhatnak le hasznos tanulságokat. Mindegyik megyei könyvtár érdeklődéssel fogadhatja például a kis települések ifjúságának jobb könyvtári ellátásával kapcsolatos gondolatokat, a peremkerületek könyvtári gondjairól elhangzó őszinte szavakat, a közös tanácsú községek létrehozásával fellépő új szervezeti és jogi kérdésekről, valamint a könyvtári propaganda hatékonyságáról mondottakat.

Dr. Monostori Imre a szakmunkástanulók olvasási kultúráját elemezte, alapos szakirodalmi ismeretekre és körültekintően megszervezett felmérésre támaszkodó, mindvégig országos érdeklődésre számot tartó tanulmányában. A felmérés, mint ez írásából kiderült, nélkülözött minden látványos nagyvonalúságot: rendkívül helyesen megvizsgálta a szakmunkás fiatalok „előéletét” (iskolázottságát, a szülők olvasási szokásait és iskolázottságát stb.) is, s nem szűkítette le érdeklődését a „Jócai vagy Berkesi” kérdésre, hanem a — gyakran valóságos olvasási nehézségekkel küzdő — munkásifiatalok kulturálódásának teljes tartalmi feltárására törekedett. Így a tanulmány szervesen illeszkedik előzményeibe, kiegészíti az országos vizsgálatokat, módszere, alapossága, megírásának fegyelmezetten letisztult stílusa pedig példának is tekinthető.

Ugyanígy csak a legnagyobb elismerés hangján szólhatunk egy helytörténeti és egy művelődéstörténeti tanulmányról, *Ta-*

polczai Ernőné írásáról, amely a — ma lokálpatriótának tartható, de a maga korában országos indítékú — Komáromi Tudós Társaság és a Mindenes Gyűjtemény történetével foglalkozik, illetve *Vuray György* nagy filológiai felkészültségéről tanúskodó összefoglalójáról, amely a gyomai Kner nyomda kiadói tevékenységét ismerteti.

Győri László „Négy arckép” című, olvasókat bemutató írásából olyan ellentmondásos portrék ontakoznak ki, mint azé az olvasóé, aki nem olvas, nem néz képzőművészeti könyveket, mert „nem érdekli, ki milyen kapcát hordott”, viszont azt hangsúlyoztatja, hogy „az óvodában kellene kezdeni művészetre tanítani a gyerekeket”, vagy az olyané például, akinek

az a véleménye Jókairól, hogy „szószá-tyár az öreg”.

A József Attila Megyei Könyvtár Évkönyvének két további dolgozata megyei kezdeményekről és eredményekről ad számot. *Herczigné Mlakár Erzsébet* az esztergomi megyei könyvbarát-tábor munkarendjét, felépítését, foglalkozásait ismerteti; *Halmi Erzsébet* pedig az oroszlányi közművelődési könyvtárak eredményeiről és gondjairól számol be. Mindkét írásnak országos tanulságokat kínáló részletei vannak. Az évkönyv a József Attila Megyei Könyvtár elismerésre méltó munkájának tükré és bizonyítéka. (1976. Tatabánya, 250 l.)

Végh Ferenc

bibliográfiák

Körmendy Kinga: A Széchenyi-gyűjtemény

K163 — K311

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára 1966-ban kéziratgyűjteményeiről katalógus-sorozatot indított. A sorozat szerkesztője F. Csanak Dóra. (Ld. a Könyvtáros 1975. 9. számát.) A sorozat 9. sz. kötete a Széchenyi-gyűjteményt tárja fel.

Széchenyi István titkárára, Tasner Antalra hagyományozta kézíratait. 1875 és 1880 között az Akadémia a Tasner-örökösöktől a kéziratok legnagyobb részét megvásárolta. 1878-ban és 1880-ban Széchenyi Béla a Széchenyi Istvánt és az Akadémiát érintő kéziratokat a nagy-cenki családi levéltárból az Akadémiának ajándékozta. Az akkori akadémiai főtitkár, Szily Kálmán indítványára az Akadémia 1896-ban elhatározta, hogy a Széchenyire vonatkozó elérhető és beszerezhető iratokat és tárgyakat gyűjteni fogja, és a meglévőkhöz csatolja. A gyűjtemény nyomtatott katalógusát, melyet Szily Kálmán és Viszota Gyula készített el, a megnyitás alkalmából meg is jelentették.

1945-ben, Budapest ostroma alatt a Széchenyi múzeum helyiségei megsérültek, de a Széchenyi-kéziratok szerencsére nem szenvedtek veszteséget. A helyreállítás után elhatározták, hogy az önálló múzeumot föloszlatják, mert a kéziratok és könyvek, amelyek a gyűjtemény legnagyobb részét alkotják, mint múzeumi tárgyak csak nehezen voltak a tudomá-

nyos kutatás számára hozzáférhetők. Pedig a gyűjtés legfontosabb célja a kutatás szolgálata volt. A tárgyak szétválasztása után a kéziratokat az akadémiai levéltárban, a könyveket pedig a levéltárral egy részleget képező könyvek gyűjteményében helyezték el.

A most megjelent katalógus felsorolja a Széchenyi múzeumból a levéltárba került kéziratokat, amelyeknek száma a köz-benső időkben történt adományozások vagy vásárlások következményeként lényeges mértékben gyarapodott. E többlet megkülönböztetése végett a katalógus az iratok eredeti és egykori tulajdonosait is megnevezi, vagy utal a Széchenyi múzeum egykori katalógusának vonatkozó számaira.

A levéltár Széchenyi-gyűjteménye nem tartalmazza Széchenyi István egész irodalmi hagyatékát. A rendőrség által 1860-ban Döblingben lefoglalt iratokat később az osztrák tartományi levéltárba tették át. Az Országos Széchenyi Könyvtárban vannak azok, melyeket Széchenyi István Török Jánosnak ajándékozott, továbbá a levelek, amelyeket Tasner Antalhoz írt. Őriz kéziratokat a soproni levéltár és a Storno-gyűjtemény is.

A kötetet tizennégy faksimile egészíti ki. (1976. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, 260 l.)

Katona Jenő

Szakmai folyóiratok, hálózati híradók

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS 1976. évi 10. számában Száva-Kovács Endre figyelemre méltó cikkben zárja le azoknak a közleményeknek sorát, amelyek a szakirodalom-elavulás idejével foglalkoztak az elmúlt években. A szerző a földrajztudományi folyóiratközlemények hivatkozás-állományának az 1939 és 1969 közötti időszakra vonatkozó vizsgálatai alapján megállapítja, hogy a publikációrobbanás korában is alig változott a közlemények átlagos terjedelme, hivatkozás-állományuk azonban megduplázódott. Általában az ún. felezési idő sem csökkent, hanem átlagosan 15 százalékkal növekedett, a hivatkozott közlemények átlagos „életkora” pedig 18 százalékkal nőtt. Szerinte mindez módosíthatja az informatikai felezési idővel kapcsolatban uralkodó mai közfelfogást. — A nemzetközi tájékoztatási-könyvtári szabványosítással foglalkozik Ottovay Lászlóné összeállítása, amely Vajda Eriknek a Nemzetközi Szabványosítási Bizottság Műszaki Bizottságának (ISO/TC 46) legutóbbi, brüsszeli ülészakáról adott beszámolója alapján készült. Az ülészak jelentőségét az adja meg, hogy az információs rendszerek növekvő mértékben válnak nemzetközivé (lásd a KGST-országok Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszerét, az NTMIR-t), ezért az automatizált országos és nemzetközi információcsere-nek is elfogadott nemzetközi szabványokra, illetve azoknak megfelelő nemzeti szabványokra kell támaszkodnia. — Fontos fogalmat, az informatika kulcsfogalmát, a relevanciát vizsgálja Győre Pál Tefko Saracevicnek 1975-ben megjelent szemleletanulmánya alapján. Mivel ez a fogalom mind többet szerepel a tudományos kommunikációban, a Könyvtáros sor kerít majd arra, hogy megismertesse olvasóival — más tudományos tájékoztatási, illetve könyvtári szakkifejezésekkel együtt.

Hasonló okokból hívjuk fel ismét olvasóink figyelmét az OMKDK HÍRADÓ-ra, az Országos Műszaki Könyvtár sokszorosításban megjelenő belső tájékoztatójára. Ennek 1976/10. számában, egy frissen alakított szervezeti egység, a TIGIT-csoport megalakulásával kapcsolatban a gyakran használt SDI (Selective Dissemination of Information) új magyar elnevezését olvashatjuk az eddigi egyszerű fordítás (Szelektív információ-szét sugárzás) helyett. A TIGIT feloldása: Témára Irányuló Gépi Információterjesztés. Ugyanis a kifejezés megalkotói szerint a módszerre elsősorban nem a „szelektív”

jelző a jellemző, hanem az a tulajdonsága, hogy témára irányul és hogy gépi.

Az EGYÜTT-nek, a Szolnok megyei Könyvtárközi Bizottság tájékoztatójának 1976. évi 1—2. összevont száma nagyon gazdag tartalmú. Írásai közül egyikkel másikkal, például Szurmay Ernővel (A könyvtár és környezete. Kapcsolatszervezés állami, politikai, társadalmi intézményekkel), valamint a könyvtárak és a KISZ-szervezetek kapcsolatáról szóló, Lengyel Gézáné által írt cikkel — és nem Lengyel Józsefnéével, mint az a meghívók hibás közlése alapján a Könyvtáros 1976. októberi számának 578. oldalán tévesen megjelent! — a nyiregyházi vándorgyűlésen előadások formájában már megismerkedhettek a jelenlevő könyvtárosok, de ezekben és az Együtt más közleményeiben sok olyan mozzanat, részletkérdés vagy problémafelvilantás található, amely kiegészítve, általánosítva országos tanulságokat is kínál. Ilyen például az „Egy megyei könyvtár a permanens művelődés szolgálatában” semmitmondó című, de annál tartalmasabb áttekintés a szolnoki könyvtár közönségkapcsolatairól, különösen ifjúsági és gyermek-sorozatairól, foglalkozási formáiról és pályázatairól, valamint felnőtt nagyrendezvényeiről, amelyeket együtt méltán nevezhetünk egy sok helyszínű, színes szabadegyetemnek is. A tanyai és külterületi lakosság könyvtári ellátásáról szóló összefoglalás szintén országos gondokat érint, ezért az ország szakmai nyilvánossága elé kívánkozunk. A híradó az 1975. második felében Szolnok megye könyvtárügyéről megjelent sajtócikkek jegyzékével zárul. Ennek kezelhetőségét kitűnő mutató könnyíti meg.

A VAS MEGYEI KÖNYVTÁRAK ÉRTESÍTŐJÉ-nek elmúlt évi 1—2. száma több változásról tanúskodik. Például új, izléses címlapot kapott (a címlap tervezője Csonka Ernő), és tartalmilag is bővült: a Vasi Iskolai Könyvtárak című híradó beolvadt a megyei híradóba. Ezt az erők egyesítése szempontjából ésszerű

Vágó János ex librise

lépésnek tartjuk, a kétféle helyi szakfolyóirat különállását korábban sem helyeseltük, ezért nem írtunk az iskolai híradóról, holott nagyra becsültük a munkát, amelyet tükrözött. Az Értesítő most előttünk fekvő számában külön-külön olvashatunk a három nagy közművelődési hálózat 1975. évi teljesítményeiről, a beszámoló és tervek azonban így együtt mégis teljes képet adnak a megye könyvtári helyzetéről, és szinte sugallják a jövőbeni még jobb együttes cselekvést is.

A beszámoló adatai mindhárom hálózatban igen tanulságosak. Kiderül például, hogy 1975-ben a tanácsi hálózatban a lakosság 17,1 százaléka volt könyvtári olvasó, de a korábbi évekhez képest az arányokban lényeges területi változás következett be az erős intézmények javára: a városokban és a körzeti könyvtáraknál növekedett (1360-nal) az olvasótábor, a falvakban viszont csökkent (1429 olvasóval). Bebizonyosodott e megyében is, hogy a tartósan magas olvasói arányokat itt szintén a nagyobb szervezethez, folyamatosan működő, szilárd intézményekkel rendelkező települések adják. Például Szombathelyen a tanácsi hálózatban a lakosság 21,6 százaléka olvasó, a járásokban viszont csupán 13,4–17,6 százalékos arányokkal találkozunk. A szakszervezeti könyvtárakban a dolgozók 35,7 százaléka olvas; a könyvtárral ellátott munkahelyeken a dolgozók 48 százaléka szocialista brigádok tagja, a beiratkozott olvasók között azonban ennél is nagyobb, 63 százalékos a brigádtagok aránya. Az iskolai könyvtárakban a tanulók csaknem 57 százaléka olvas, azonban az egy olvasóra jutó évi kötetforgalom (7,7) meglehetősen alacsony igénybevitelről és érdeklődésről tanúskodik (a tanácsi könyvtárakban 24,7, a szakszervezetiekben 18,6 kötetet kölcsönzött egy olvasó).

Érdekes áttekintést olvashatunk a híradóban a „B”-típusú tanácsi könyvtárak

elmúlt öt esztendejéről. Ezen a területen figyelhető meg a tanácsi könyvtárügy legnagyobb fejlődése: a hat intézmény mindegyikében sor került korszerűsítésre, vagy most folyik építkezés. A celdömölkiről, a sárváriról a Könyvtáros már beszámolt (ez utóbbiról a híradónak ez a száma részletes ismertetést közöl), a kőszegi építkezésnek pedig a megkezdéséről tudunk. Ezzel kapcsolatban azonban hadd hívjuk fel a figyelmet arra, hogy már most erőteljesebben kellene fejleszteni a Kőszegi Városi Könyvtárt, jobban felkészíteni új feladataira. Az országos tapasztalatok azt is bizonyítják, hogy az olvasók elriasztásával járhat akár a leggyönyörűbb könyvtár megnyitása utáni időszak is, ha az intézmény jó előre nem nő bele a leendő ruhájába. Kőszegen most a többi „B”-típusú könyvtárhoz képest rendkívül rosszak a működési feltételek: alacsony a személyzeti létszám, elégtelen a könyvbeszerezési keret (1974-ben a gyarapítási fedezet 35 százaléka póthitelből eredt!), még nem vásároltak hanglemezeket, a „géppark” mindössze 2 írógép és 1 diavetítő, a könyvtár csak 17 óra 30 percig kereshető fel stb., stb.

A Vas megyei Könyvtárak Értesítője mindig nagy figyelmet fordított a helyi hagyományok ápolására. E tekintetben az 1976/1—2. számra sem lehet panasz: az „Örökségünk” című rovat beszámol arról a tudományos emlékülésről, amelyet szlovén tudósok és közeleti személyiségek részvételével 1975. április 23-án bonyolítottak le a megyei könyvtárban Pável Ágoston születésének 90., halálának 30. évfordulója alkalmából. Az emlékülés előadásait a *Vasi Szemle*ben közléteszik. Végül beszámol a híradó az újabb vasi helytörténeti-helyismereti kiadványokról, köztük a megye határain kívül is figyelmet érdemlő, *Vas megye helytörténeti olvasókönyve* c. munkáról. (Szerk. Horváth Ferenc és Kiss Mária. Szombathely, 1975. 326 l. 4 t.)

KÖNYVTÁRI HETET RENDEZETT október 25-e és 30-a között a Nógrád megyei munkás kulturális hetek keretében a Balassi Bálint Megyei Könyvtár, amely kiállítást is bemutatott „Munkástéma az irodalomban” címmel. 27-én a nyáron Szécsényben megrendezett olvasótábor szakmunkástanuló résztvevői az intézmények vezetőivel, írókkal, kiscsoportvezetőkkel beszéltek meg az olvasótábor tapasztalatait. Ugyanezen a napon szocialistabrigád-tagok találkoztak Asperján György íróval. E találkozókat a Szakszervezetek Megyei Tanácsának Központi Könyvtára és a Balassi Bálint Megyei Könyvtár közösen rendezte. 28-án a főhivatású könyvtárosok megyei továbbképzésén Kamarás István *A munkások olvasási kultúrája* című előadását hallgatták meg a résztvevők. A könyvtári hét programjában szerepelt a könyvtárosegyesület Nógrád megyei szervezetének alakuló ülése is, az utolsó előtti napon pedig az SZMT könyvtár megrendezte a szocialista brigádvezetők tanácskozását. A könyvtári hét minden napján szakmunkástanuló fiatalok részvételével kézikönyvhasználati vetélkedőt bonyolított le a megyei könyvtár (B. A.-né)

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

ENERGIAGAZDÁLKODÁS a címe az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, valamint a Szovjet Kultúra és Tudomány Házának Műszaki Tudományos Könyvtára által közösen kiadott „Szovjet könyvek ajánló jegyzéke” sorozat új, 169 tételes bibliográfiájának. A négy témakör (energiapolitika és -gazdálkodás; energiahordozók kitermelése és átalakítása; racionalizálási lehetőségek; energetikai gépgyártás) orosz nyelvű szakirodalmáról készített szemle két szerkesztője, Előd András és Kroó András minden tételhez referátumot készített, és feltüntette a raktári jelzeteket is, amelyek segítségével a művek a két könyvtárban megtalálhatók.

VERSEGHY FERENC: A magyar nyelv törvényeinek elemzése III. rész 5. füzet. A magyar nyelv művészi felhasználása címmel a Szolnoki Megyei Könyvtár sokszorosításában, 400 példányban megjelentette a névadó nagyszabású művének (Analyticae institutionum linguae hungaricae) egyik részletét. A könyvtárnak e folyamatos kiadói vállalkozása minden dicséretet megérdemel, hiszen olyan kulcsot ad az érdeklődők kezébe a magyar nyelv, stilsztika, poétika, retorika, esztétika százötven-százhatvan évvel ezelőtti állapotának, egykori nézeteinek megismeréséhez, amelyhez e latin nyelvű összefoglalás lefordítása nélkül aligha jutnának hozzá. A sorozat szerkesztője Szurmay Ernő könyvtárigazgató; a füzetet (lap-számozása: 463—575.) öten fordították.

A BARANYA MEGYEI KÖNYVTÁR jegyzéket adott ki német báziskönyv-

tárának nyelvkönyveiről. A szerény terjedelmű összeállítás a nyelvtanítási és társalgási könyveken kívül lexikológiai, nyelvtani, nyelvhelyességi műveket, valamint audiovizuális segédleteket sorol fel szakcsoportok szerint, azokon belül pedig betűrendben.

PEREI ZOLTÁN GRAFIKUSMŰVÉSZ A lapduc-metszet című tanulmányát jelentette meg **kisgrafikai kiadványsorozatában** a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár. A lapduc-metszet történetéről és technikai eljárásairól szóló érdekes könyvet a művész úgy illusztrálta, hogy eredeti méretében újrametszett húsz XV. századi fametszetet. Ezek az illusztrációk kézi nyomtatással készültek a sokszorosított szöveges lapok üresen hagyott részeire. Az érdekes, bibliofil értékű könyv tartalmazza még Perei Zoltán öt sajtát, modern stílusú egész oldalas lapduc-fametszetét is. A kiadvány 100 számozott példányban jelent meg a Városi Könyvtár és a Jász Múzeum kiadásában. (A.)

A JÁSZBERÉNYI VÁROSÍ-JÁRÁSI KÖNYVTÁR izléses füzet formában, nyomtatott borítóval adta ki 1975. évi jelentését. A könyvtár közönségkapcsolatainak szervezése céljából is rendkívül hasznos kiadvány szöveges része részletesen elemzi az intézmény működési feltételeit és tartalmi munkáját, függelékében pedig felsorolja a könyvtár kiadványait, a könyvtárról megjelent cikkeket, tanulmányokat és a munkatársak publikációit. Az intézmény sokoldalú tevékenységét bizonyítja, hogy a bibliográfia 44 tétele sorol fel, s a munkatársak összesen 18 könyvtári vonatkozású publiká-

ciót jelentettek meg egy év alatt a napilapokban és a szakajtóban. (A.)

A **DUNÁNTÚL ÉS A KISALFÖLD** címmel jelent meg a Szolnoki Megyei Könyvtár „Országjárás” ajánló bibliográfiai sorozatának első száma. A sokszorosított kis füzet összeállító, Farkas Alexandra és Kalmár Mihályné arra törekedtek, hogy a tájegységeket ismertető földrajz-turisztikai műveken kívül néhány irodalmi, művészeti és néprajzi mű ajánlásával érzelmileg is közelebb hozzák az olvasót a felkeresett vagy felkeresendő vidékhez. A bibliográfia tagolása az „Országjárás-vezetők kézikönyve” által megjelölt útvonal-javaslatokhoz igazodik. Az ajánlott művek tartalmáról minden esetben néhány soros annotáció tájékoztatja az olvasót.

BUDAPEST NÉP-GAZDASÁGI TERVEI a címe a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének kiadványsorozatában, a Budapesti Füzetekben megjelentetett, 4. számú bibliográfiának, amellyel a könyvtár — Szabó Ervin-i hagyományaihoz híven — az időszerű városfejlesztési, várospolitikai célok megvalósítását kívánja szolgálni. Csomor Tibor összeállítása — noha időszerűségét első sorban a folyamatban levő ötödik ötéves terv (1976—1980) adja — kellő történeti háttérrel is megvilágítja a főváros fejlődési szakaszait és tendenciáit, sőt néhány tételével Budapest távolabbi jövőjére is vet egy pillantást. A könyveken kívül tanulmányokat, értékes cikkeket is feltáró, 79 tételes bibliográfia minden címleírását néhány mondatos, a lényegre utaló annotációk egészítik ki. (1976. 31 l. 8 Ft)

PEDAGÓGUSOK KÖNYVESPOLCA nevű, több éves sorozatának 7. füzetét adta ki a Somogy megyei Könyvtár a Pedagógusok Szakszervezetének megyei bizottságával és a megyei Pedagógus Továbbképző Intézettel közösen. Az egyszerű sokszorosítással 600 példányban előállított bibliográfia címe „A világnézetű nevelés szaktárgyi összefüggései”. Az összeállítás nemcsak könyveket, hanem folyóiratcikkeket is tartalmaz.

ÚJABB POLITIKAI MŰEINKBŐL című sorozatának második kiadványát bocsátotta közre a Szolnoki Megyei Könyvtár az 1975 októberében megjelent első füzet folytatásaként. Czaga László összeállítása megtartotta előzményének felosztását (Belpolitika; Külpolitika; Viszsaemlékezések — Elejtrajzok), azonban új fejezetet iktatott közéjük a munkásmozgalom történetével foglalkozó művek megismertetésére. A jegyzék minden tételéhez nemcsak annotáció tartozik, hanem a könyvtár raktári jelzetének feltüntetése is segíti az olvasót.

Az **ÚJ HANGLEMEZEK** címmel a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által kiadott jegyzék 1976/3. számát azért ismertetjük a periodikus kiadványok sorából kiemelve, mert e számtól kezdve a jegyzék szolgáltatásának köre kibővült: válogatást nyújt az import művészlemezektől is, a Hanglezgyártó Vállalat Vörösmarty téri szalonjának kínálata alapján. Az Új Hanglemezek előszavában kérés olvasható: a könyvtárak a füzetben levő katalóguscédula megrendelő lap kitöltésével együtt jelezzék: mekkora az import hanglemezek megvásárlására rendelkezésükre álló keretösszeg, hogy a hanglemezzalon tárolhason is lemezeket a könyvtárak számára.

AZ ÉNEKET ÉS ZENÉT TANÍTÓ pedagógusok számára új sorozatot indított a Kaposvári Megyei Könyvtár. A tantárgy oktatásának megkönnyítését és a zenei nevelést szolgáló sorozat első füzeté az „Irodalom az általános iskolai ének-zene tanításhoz”, a további füzetek a gimnáziumi ének-zene tanításhoz, illetve a zenetörténeti stílusok megismertetéséhez kívánnak segítséget nyújtani, de ünnepélyekhez felhasználható kottajegyzék kiadása is szerepel a sorozat tervében.

ÍGY ÉLT... c. sorozatát 1972-ben indította útjára a Móra Ferenc Könyvkiadó. A sikeres sorozat kötetét veszi számba a Hajdúhadházi Községi Könyvtár azonos című, annotált ajánló bibliográfiája, mely a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár segítségével sokszorosítva, izléses formában jelent meg. A füzet először mindig az egy-egy híres emberről az *Így élt... sorozatban* megjelent könyvet mutatja be, majd a munkásságát megismertető egyéb művek: tudományos vagy szépirodalmi munkák következnek a szerzők beütendjében.

SZOCIALISTA TÁRSADALOM — SZOCIALISTA MUNKAMEGOSZTÁS címmel 146 tételes, annotáció nélküli, sokszorosított ajánló jegyzéket készített a Szekszárdi Megyei Könyvtár a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat által szervezett, a szocialista életmóddal összefüggő kérdésekről szóló sorozat első témaköréhez.

SZOVJET LÍRA MARGYAR NYELVEN '70—'76 címe a Szolnoki Megyei Könyvtár ajánló bibliográfiájának, amely a szovjet könyv hetére jelent meg, s a hetvenes években napvilágot látott szovjet antológiákat, önálló versesköteteket írja le. A zsebben is el-

férő, sokszorosításban kiadott kis füzet minden tételét néhány mondatos annotációval egészítette ki az összeállító: Farkas Gyuláné.

AJÁNLÁS SZOCIALISTA BRIGÁDOK KULTURÁLIS VÁLLALÁSAIHOZ címmel módszertani levelet adott ki a Vas megyei SZMT Központi Könyvtár Szelle Ferencné összeállításában. Bár az összeállítás bevezetője közvetlenül a brigádoknak szánja a javasolt műsorkezdési és rendezvényszervezési módszereket, illetve néhány ünnepi alkalomra (márc. 15., nőnap, anyák napja) pár tétel irodalomajánlást is ad, a módszertani levelet elsősorban az üzemi könyvtárosok használhatják. Sajátos szakmai tanácsaival (bibliográfiák, olvasótervek készítése) ugyanis a brigádok nem sokat kezdhetnek.

MUNKÁSELET AZ IRODALOMBAN címmel ajánló bibliográfiát adott ki a Jászberényi Városi Járásai Könyvtár. A bibliográfia érdekessége, hogy az ajánlott művek egy-egy olyan részletét is közli, amelyeket egy korábbi vizsgálat során az olvasók jelöltek meg a mű legemlékezetesebb részleteként. Az ajánlások tehát nem elsősorban a könyvtáros és az irodalomkritika véleményét tükrözik, hanem a művek olvasói fogadtatásával is számot vetett a kiválasztás. (A.)

A **KISMAMA-KLUB** programjairól műsorfüzetet adott ki a Bátaszéki Nagyközségi Könyvtár gyermekkönyvtára a községi nőbizottsággal közösen. Az októbertől májusig tartó időben ugyanis a kisgyermekes anyáknak összejöveteleket rendeznek a gyermekkönyvtárban, s a programban szereplő előadásokhoz a könyvtár ajánló jegyzéket készített, amely témaként öt-hat tételből áll.

A MŰVÉSZET VÁN-DORÚTJAIN elnevezéssel közösségi kulturális játékot indított — a kulturális szemle részeként — a Magyar Úttörők Szövetsége az 1976/77-es úttörőévben. A játék feladatait az úttörők és a kisdobosok próbaválalásnak is tekinthetik. Az akció támogatására az Úttörőszövetség Budapesti Elnökségének és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak együttműködésével, Gujgiczér Imréné és Kerekes Pálné szerkesztésében ajánló bibliográfia jelent meg, a játék nevével azonos címmel. Az 1500 példányban sokszorosított füzet tartalma rendkívül sokrétű: például olyan fejezetei vannak, mint az irodalmi alkotásokban megőrkített tájak; mai művészet-népművészet; irodalmi alkotások; dalok 1917 októberéből; hangszerek — zenekarok; barkácsolás-játékkészítés; tájegységek népművészete, népzeneje; az emberiség történetéből; régészet; irodalmi—nyelvi játékok; úttörődalok stb. Legterjedelmesebb fejezete „A mai gyermekélet örömeiről, gondjairól” a maga több mint 130 tételével szinte egy kis könyvtárra való szépirodalmi művet ír le. Túl széles tartalmi skálája miatt legalább e fejezet címléírásait nem ártott volna annotációkkal ellátni, hisz itt is egyszerű betűrendben következnek egymás után a címléírások, hasonlóan a kisebb részekre tagolt, jobban „szakosított” fejezetek elrendezéséhez. Az egész jegyzék kb. 800 tételből áll, mutatói nincsenek.

AZ ANJOUK ÉS A HUNYADIÁK KORÁ-ról szól a Szolnoki Megyei Könyvtár „Történelmünk fordulói” c. ajánló bibliográfiai sorozatának huszadik füzeté. Az egyszerű, de nagyon izléselesen illusztrált, sokszorosított kiadvány előbb a korszokról szóló szakirodalmat (forrásokat, tanulmányokat is) tárja fel a Thu-

róczy-krónikától a Csapodi-házaspár Bibliotheca Corviniana c. művéig, majd a történelmi regények csoportja következik, végül az utolsó tíz-tizenöt év sajtóközleményeiből vett rövid válogatás zárja a sort. A bő annotációkat is tartalmazó címléírások a történelmi események időrendjében következnek egymás után. A jól sikerült összeállítás Szathmáryné Rékasy Ildikó munkája.

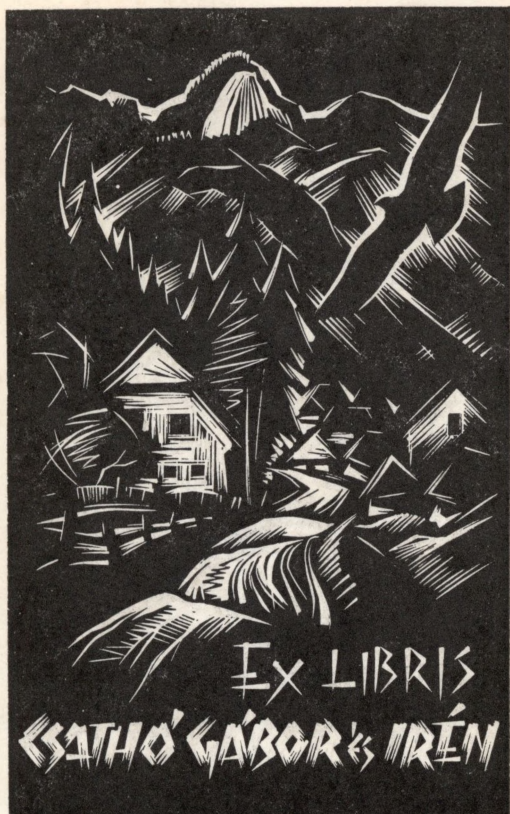
VÉGH FERENC: A Budapesti Műszaki Egyetem Általános és Analitikai Kémiai Tanszékének tudományos munkássága 1847—1975 címmel átdolgozott és javított kiadásban jelent meg a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára Műszaki Tudománytörténeti Kiadványok elnevezésű sorozatának 25. száma. Ez a sokszorosításban kiadott bibliográfia, melynek anyaggyűjtésében és összeállításában Szabadváry Ferenc működött közre, értékes adalékokat szolgáltat az érintett szaktudományok hazai történetéhez is. Rövid bevezetője áttekinti a tanszék történetét a Műegyetem elődjének, az 1846-ban alapított József Ipartanodának időszakától kezdve, közli a tanszék szervezeti változásait, és felsorolja a tanszékvezetők nevét; az előző pedig az összeállítás szempontjaival ismerteti meg az olvasót. A kötet először a könyveket, majd a szabadalmakat, végül a cikkeket, közleményeket sorolja fel időrendben; egy-egy éven belül pedig szerzői betűrendben. Hasonló a bibliográfiai feldolgozási elve a tanszékvezetők azon tudományos munkásságának is, amelyet még kinevezésük előtt fejtettek ki. Ez a rész a kiadvány végére került, a kiegészítések és a szerzői névmutató elé.

DECEMBER 1-IG MEGJELENT PERIODIKUS KIADVÁNYOK: Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató.

A/sor. Műszaki és Természettudományok. 1976/1. sz. (Kiad. a Műszaki Egyetem Könyvtára és az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum); Irodalomkutató-sok. Az általános nyilvános Könyvtárakban elvégzett irodalomkutató-sok jegyzéke. 1976. nov. (Kiad. a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár); Könyvgyarapodás 1976. III. negyedév (A Tömegkommunikációs Kutató Központ Könyvtára); Könyvtári kiadványok. (A Hajdú-Bihar megyei Könyvtárnak megküldött példányok alapján) 1976. okt.; A közművelődés válogatott cikk-bibliográfiája 3. (A Pécsi Tanárképző Főiskola kiadványai 21. sz.); Külföldön megjelent legfontosabb jogtudományi művek jegyzéke. 1976. harmadik negyedév. (Országgyűlési Könyvtár); Magyar Könyvészet 1971. A Magyarországán megjelent könyvek és térképek szakosított címjegyzéke. 1. köt. Szakrend. 2. köt. Betűrendes mutató. Kiad. az Országos Széchényi Könyvtár. Bp. 1975.; A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája 1976. 2. (M 17 586 — M 17 937) (KMK); Tájékoztató jegyzék vezetők számára. 10. sz. 1976. okt. (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár); Társadalomtudományi Információ. 1976/3. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); Új Külföldi Kézírók. 1976/4. (KMK); Vas megye irodalma 1974. Mutatók. Klny. a Vasi Szemle 1975. évi 4. számából; Vas megye irodalma 1975. jan. 1—márc. 31. Bibliográfia és repertórium. (A Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár Bibliográfiai Füzetek 45.) Klny. A Vasi Szemle 1976/1. számából; Vas megye irodalma. 1975. ápr. 1—jún. 30. Bibliográfia és repertórium. (A Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár Bibliográfiai Füzetek 46.) Klny. a Vasi Szemle 1976/2. számából.

A Vasvári Körzeti Könyvtár felnőtt részlege (Garas Kálmán felvétele)

EX LIBRIS
KATHÓ GÁBOR & IRÉN

Ara: 6 forint